

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

Heini Rautiainen

**TULOLÄHDEJAON TAUSTA JA MERKITYS SUOMEN
YHTEISÖVEROTUKSESSA – NÄKÖKULMANA
ARVOPAPERILUOVUTUKSET**

Pro gradu -tutkielma

Vero-oikeus

Tampere 2011

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

RAUTIAINEN, HEINI: Tulolähdejaon tausta ja merkitys Suomen yhteisöverotuksessa – näkökulmana arvopaperiluovutukset.

Pro gradu –tutkielma, 84 s.

Vero-oikeus

Huhtikuu 2011

Tutkimuksessa käsitellään tulolähdejakoja Suomen yhteisöverotuksessa - näkökulmana yhteisöjen arvopaperiluovutukset. Tutkimuksen tarkoituksena on löytää tulolähdejaon merkitys yhteisöjen arvopaperiluovutusten verotuksessa perehtymällä tuloverotuksen osalta Suomen verotusjärjestelmään, tulolähdejaon ja luovutusvoittojen verotuksen historiaan, sekä tuomalla esiin tulolähdejaon merkityksellisimpiä verotuksellisia vaikutuksia. Pyrkimyksenä on objektiivisen tarkastelun jälkeen yrittää kyseenalaistaa tulolähdejaon tarpeellisuus yhteisöjen verotuksessa. Selvittämällä jossain määrin myös elinkeinoverolain omaisuuslajijaon merkitystä, koetetaan tutkimuksessa luoda jonkinlaista vertailua näiden kahden välille ja ehdottaa keinoa tulolähdejaon korvaamiseksi. Huomioon tullaan ottamaan myös verotuksen tavoitteet sekä hyvän verojärjestelmän ominaisuudet ja argumentoimaan tulolähdejaon merkitystä myös näiden näkökulmasta. Tutkimus on peruslähtökohdiltaan oikeusdogmaattinen, mutta pääpainoiltaan oikeushistoriallinen ja oikeuspoliittinen. Lähdeaineistossa korostuvat lain esityöt ja kirjallisuus.

Voidaan sanoa, ettei yhteisöjen tulolähdejako – arvopaperiluovutusten näkökulmasta käsiteltynä – vastaa täysin hyvälle verojärjestelmälle asetettavia vaatimuksia. Ottaen huomioon, miten vähän tulolähdejako lopulta vaikuttaa verotukselliseen lopputulokseen, se aiheuttaa turhia kustannuksia verohallinnolle ja verovelvollisille itselleen. Olisi yksinkertaisempaa, jos verotettavan tulon laskenta voisi tapahtua tilinpäätöksen mukaisesti, ilman tulolähdejakoja. Tulolähdejaosta luopuminen parantaisi verovelvollisen asemaa tappiutilanteessa. Nykyistä tulolähdekohtaista tappiontasasta ei pitäisi perustella ainakaan fiskaalisilla syillä, sillä verotuksella ei saisi vaarantaa heikosti menestyvän yhteisön toimintaa. Tulolähdejako voitaisiin korvata omaisuuslajijakoa kehittämällä.

SISÄLLYSLUETTELO

SISÄLLYSLUETTELO	II
LÄHDELUETTELO	IV
OIKEUSTAPAUKSET	XII
LYHENTEET	XIII
1. JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUSAIHEEN ESITTELY	1
1.2 TUTKIMUKSEN RAJAUS JA KYSYMYKSENASETELU	3
1.3 TUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAPA JA JÄSENTELY	4
2. TULOLÄHDEJAKO SUOMEN YHTEISÖVEROJÄRJESTELMÄSSÄ	7
2.1 SUOMEN YHTEISÖVEROJÄRJESTELMÄN RAKENNE	7
2.2 TULOLÄHDEJAKO	8
2.2.1 Tulolähdejaon perusteet.....	8
2.2.2 Tulolähteet yhteisöjen verotuksessa	9
3. TULOLÄHDEJAON KEHITYSVAIHEET	12
3.1 TULOLÄHDEJAON TAUSTALLA TUOTTOVEROTUS	12
3.1.1 Välittömän verotuksen kehityskaari.....	12
3.1.2 Suomen verotus 1800-luvun tuottoverosta tuloveroon.....	13
3.2 TULOLÄHTEEN VARHAISHISTORIA	14
3.2.1 Valtion verotus.....	14
3.2.2 Kunnallisverotus.....	16
3.3 TULOLÄHTEEN KÄSITTEEN SYNTYMINEN.....	17
3.3.1 Valtion tuloverolain kopioiminen Ruotsista ja kunnallisasetusten uudistaminen	17
3.3.2 Preussin mallin mukainen kokonaistulojen verotus.....	20
3.3.3 Ruotsin vaikutus tulolähteen käsitteeseen	21
3.3.4 Tulolähteen käsitteen tulo valtionverotukseen.....	22
3.4 ERIYTYVÄ TULON KÄSITE.....	23
3.4.1 Eriytymiskehityksen alku.....	23
3.4.2 TOL ja tulolähdejako.....	25
3.5 EVL JA MVL	28
3.5.1 MVL:n synty	28
3.5.2 EVL:n valmistelu.....	29
3.5.3 EVL.....	31
3.6 VEROLAKIEN SÄÄTÄMISEN JÄLKEINEN AIKA JA TULOLÄHDEJAON KEHITYMINEN.....	33
3.6.1 EETVL ja Kunnallisverotoimikunnan puolustuspuhe tulolähteille	33
3.6.2 Elinkeinotoiminnan tulolähteen käsitteen avartuminen.....	35
3.7 ERIYTETTY TUOVEROJÄRJESTELMÄ JA NYKYISET TULOLÄHTEET	37
3.7.1 Uudistuksen valmistelu työryhmätasolla.....	37
3.7.2 Hallituksen esitys sekä vuoden 1993 pääoma- ja yritysverouudistus	39
3.8 TULOLÄHDEJAKO VUODEN 2005 VEROUDISTUKSESSA.....	41
3.8.1 Kilpailukykyiseen verotukseen	41
3.8.2 Hallituksen esitys ja uusi laki.....	43
4. TULOLÄHDEJAKO JA YHTEISÖJEN ARVOPAPERILUOVUTUKSET	44
4.1 ARVOPAPERIMARKKINAT, ARVOPAPERIT JA NIIDEN LUOVUTUKSET	44
4.2 YHTEISÖN ARVOPAPERILUOVUTUSTEN VEROTUKSEN KEHITYSVAIHEET JA TULOLÄHDEJAKO	46
4.2.1 Luovutusvoittoverotuksen syntyminen.....	46
4.2.2 TOL, EVL ja arvopaperiluovutukset.....	47
4.2.3 EETVL, ETVL ja arvopaperiluovutukset	49
4.2.4 Vuoden 1993 pääoma- ja yritysverouudistuksesta käyttöomaisuusosakkeiden verovapauteen vuonna 2004.....	50

4.3 YHTEISÖN ARVOPAPERILUOVUTUSTEN TULOLÄHTEEN MÄÄRÄYTYMINEN	54
4.3.1 Elinkeinotoiminnan tunnusmerkit	54
4.3.2 Tulolähteen valinta yhteisön tuloverotuksessa	58
4.3.3 Tulolähteen valinta yleishyödyllisen yhteisön tuloverotuksessa.....	62
4.3.4 Tulolähteen valinta holdingyhtiön tuloverotuksessa.....	64
4.4 TULOLÄHDEJAON VAIKUTUS YHTEISÖN ARVOPAPERILUOVUTUSTEN VEROTUKSESSA.....	65
4.4.1 Yhteisön arvopaperiluovutusten verokohtelu	65
4.4.2 Tappion vähentäminen.....	66
4.4.3 Omaisuuslajijaon vaikutukset	68
5. TULOLÄHDEJAON ARVIOINTIA	71
5.1 VEROJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN.....	71
5.1.1 Verotuksen tavoitteet ja hyvän verojärjestelmän ominaisuudet	71
5.1.2 Verotuksen kehittämistyöryhmä.....	73
5.2 TULOLÄHDEJAON UUDISTAMINEN.....	75
5.2.1 Uudistamistarpeet	75
5.2.2 Uudistamismahdollisuudet.....	78
6. KOKOAVAT PÄÄTELMÄT	81

LÄHDELUETTELO

- Aarnio 1989
Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. WSOY, 1989.
- Aarnio 1997
Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Häyhä, Juha (toim.): Minun metodini, s. 15–53. WSOY, 1997.
- Andersson 1984
Andersson, Edward: Det svenska inflytandet vid tillkomsten av Finlands första inkomst- och förmögenhetsskattelag år 1920. Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland, häfte 5–6/1984.
- Andersson 1998
Andersson, Edward: Tulolähdejaon merkitys yritysverotuksessa erityisesti yhteisöjen kohdalla. Verotus, 1998/2.
- Andersson – Linnakangas 2006
Andersson, Edward – Linnakangas, Esko: Tuloverotus. 7., uudistettu panos. Talentum, 2006.
- Andersson – Ikkala – Penttilä 2009
Andersson, Edward – Ikkala, Jarmo – Penttilä, Seppo: Elinkeinoverolain kommentaari. Talentum, 2009.
- Andersson – Ikkala 2005
Andersson, Edward – Ikkala, Jarmo: Elinkeinoverolain kommentaari. 11., uudistettu painos. Talentum, 2005.
- Arvela 1993
Arvela, Lasse: Uuden yritys- ja pääomaverotuksen tausta ja rakenne. Verotus, 1993/1.
- Arvopaperikeskus 2011
Arvopaperikeskuksen arvo-osuusjärjestelmän kuukausitilasto 28.2.2011.
http://www.ncsd.eu/files/yhteenveto0211_fi.pdf.
- Eheberg 1911
Eheberg, Karl Theodor: Finanssioppi. Gummerus, 1911.
- Hautamäki – Laitinen – Mölsä – Sajari 2010
Hautamäki, Jaakko – Laitinen, Joonas – Mölsä, Jouni – Sajari, Petri: Tuloveroon miljardileikkaus. Helsingin Sanomat, 22.6.2010.
- HE 37/1919
Hallituksen esitys n:o 37 (1919 vp) tulo- ja omaisuusverosta.
- HE 66/1925
Hallituksen esitys n:o 66 (1924 vp) erinäisten muutosten tekemisestä tulo- ja omaisuusverolakiin.

HE 77/1943	Hallituksen esitys n:o 77 (1943 vp) tulo- ja omaisuusverolaiksi.
HE 146/1957	Hallituksen esitys eduskunnalle verotuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.
HE 172/1967	Hallituksen esitys n:o 172 (1967vp) laiksi elinkeinotulon verottamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi
HE 40/1974	Hallituksen esitys eduskunnalle tulo- ja varallisuusverolaiksi.
HE 251/1982	Hallituksen esitys eduskunnalle Liikkeiden ja kiinteistöjen kunnallisverotusta koskeviksi muutoksiksi verolainsäädäntöön.
HE 109/1988	Hallituksen esitys eduskunnalle tulo- ja varallisuusverolaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.
HE 200/1992	Hallituksen esitys eduskunnalle tuloverolaiksi sekä laiksi eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen veronhuojennuksista annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta.
HE 203/1992	Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja konserniavustuksesta verotuksessa annetun lain muuttamisesta.
HE 92/2004	Hallituksen esitys Eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi.
HE 122/2010	Hallituksen esitys Eduskunnalle vuoden 2011 tuloveroasteikkolaiksi sekä laeiksi eräiden verolakien muuttamisesta
Hoppu – Hoppu 2005	Hoppu, Esko – Hoppu, Kari: Kauppa- ja varallisuusosoikeuden pääpiirteet. 11. painos. WSOY, 2005.
Ikkala – Andersson – Nuorvala 1969	Ikkala, Olli – Andersson, Edward – Nuorvala, Erkki: Uusi elinkeinoverolainsäädäntö. Suomen lakimiesliiton kustannus Oy, 1969.
Juusela 2004	Juusela, Janne: Osinko- ja osakeluovutusten verotus. Talentum, 2004.

Karjalainen – Laurila – Parkkonen 2008

Karjalainen, Jarkko – Laurila, Olli – Parkkonen, Jarmo: Arvopaperimarkkinalaki. 4., uudistettu painos. Talentum Media Oy, 2008.

Kilpi 1955b

Kilpi, Lassi: Harkintataksitus kiinteistön ja liikkeen laadun ja laajuuden perusteella kunnallisverolainsäädännössämme. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 48. Vammalan kirjapaino Oy, 1955.

Kilpi 1985

Kilpi, Lassi: TVL:n ja EVL:n keskinäisen suhteen merkitys yksittäisissä laintulkintakysymyksissä. – Verotus 2/1985 s 76–89.

Kiviranta 2010

Kiviranta, Esko: Maatilaverotus. Jatkuvatäydenteinen teos (10.9.2010). WSOYpro, 2010.

KM 4/1881

Keisarillisen Senaatin, Suomenmaan Valtiosäätäjien esityksestä, vuonna 1879 asettaman verokomitean lausunto ja ehdotukset. Helsinki 1881.

KM 1/1894

Keisarilliselle majesteetille komitealta, joka on asetettu tekemään ehdotusta muutoksiksi voimassa olevaan asetukseen kunnallishallinnosta maalla (Puheenjohtaja senaattori Gustaf von Troil).

KM 12 b II/1911

Willgren, Karl: Silmäys nykyaikaiseen valtiolliseen tulo- ja varallisuusverotukseen Euroopassa. Verokomitean julkaisuja II.

KM 12 c III/1911

Lakeja ja lakiehdotuksia tulo- ja varallisuusverosta muutamissa Euroopan maissa. Verokomitean julkaisuja III.

KM 86b/1966

Liikeverotuksen uudistustoimikunnan mietintö I. Ehdotukset laiksi elinkeinotulon verottamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi sekä laiksi tappiontasauksesta tuloverotuksessa. Helsinki 1966.

KM 36b/1967

Liikeverotuksen tarkistustoimikunta. Helsinki 1967.

KM 91/1976

Kunnallisverotoimikunnan mietintö. Helsinki 1976.

Kukkonen 2007

Kukkonen, Matti: Yrityksen luovutusvoittojen verotus. Talentum, 2007.

Kukkonen 1994

Kukkonen Matti: Osakeyhtiön myynnin verotus. Gummerus, 1994.

Leppiniemi 2010	Leppiniemi, Jarmo: Liikekirjanpito. WSOYpro, 2010.
Leppiniemi – Walden 2010	Leppiniemi, Jarmo – Walden, Risto: Tilinpäätös- ja verosuunnittelu. WSOYpro, 2010.
LVK 1/1898	Betänkande angående ombildning af den direkta beskattningen. Helsingfors 1898.
LVK 2/1934	Lainvalmistelukunnan julkaisuja: Ehdotus verolaiksi, verotuslaiksi sekä laiksi niiden voimaantulosta ynnä perustelut. Helsinki 1934.
Mattila 2008	Mattila, Pauli K.: Tulolähdejako ja sen merkitys verotuksessa. Vero-opintopäivät, 2008.
Mattila 2000	Mattila, Pauli K.: Arvopaperikaupan verotus, rajanveto EVL/TVL. Vero-opintopäivät, 2000.
Myrsky 2009	Myrsky, Matti: Mikä on yleishyödyllisen yhteisön saamaa elinkeinotuloa? Ratkaisun KHO 2008:84 arviointia. www.Edilex.fi .
Myrsky – Ossa 2009	Myrsky, Matti – Ossa, Jaakko: Verotuksen perusteet. Talentum Media Oy, 2009.
Myrsky 2007	Myrsky, Matti: Tulolähteistä elinkeinotulon verotuksessa. Tilintarkastus, 1/2007.
Myrsky 2005	Myrsky, Matti: Omaisuuslajeista ja niiden merkityksestä verotuksessa. Tilintarkastus, 4/2005.
Myrsky 1993	Myrsky, Matti: Tulolähteistä uudessa tuloverojärjestelmässä. Verotus, 1993/1.
Myrsky – Linnakangas 2006	Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Elinkeinotulon verotus. Toinen, uudistettu painos. Talentum Media Oy, 2006.
Myöhänen 2000	Myöhänen, Sami: Polveutumista, ideasiirtoja ja harmonisointia. Katsaus Suomen verotushistoriaan II.
Myöhänen 2001	Myöhänen, Sami: Katsaus Suomen verotushistoriaan I – Agraarinen omavaraistalous. Verotus, 2001/5.
Myöhänen 2002	Myöhänen, Sami: Katsaus Suomen verotushistoriaan II – Kaupunkimainen vaihdantatalous. Verotus, 2002/3.

- Nikkinen – Rothovius – Sahlström 2002
Nikkinen, Jussi – Rothovius, Timo – Sahlström, Petri: Arvopaperisijoittaminen. Werner Söderström Oy, 2002.
- Niskakangas 2010
Niskakangas, Heikki: Henkilöverotus. WSOYpro, 2010.
- Niskakangas et al 2005
Niskakangas, Heikki et al: Verouudistus 2005. WSOY, 2004.
- Niskakangas 2004
Uudistuneet verolait: muutosten merkitys käytännössä, säädökset ja hallituksen esitykset. WSOY, 2004.
- Nykänen 2007
Nykänen, Pekka: Yhtymästä saadun tulo-osuuden verotuksen tulolähde- ja tulolajijaon ongelmia. Verotus, 5/2007.
- Nykänen 2004
Nykänen, Pekka: Julkisesti noteerattujen arvopapereiden luovutusvoitot henkilöverotuksessa. Akateeminen väitöskirja. Edita, 2004.
- Ossa 2002
Ossa, Jaakko: Sijoitustoiminnan verotus ja verosuunnittelu. Talentum Media Oy, 2002.
- Penttilä 1988
Penttilä, Seppo: Toiminnan laajuusvaatimus arvopaperikaupan verotuksessa. Verotus, 5/1988.
- Penttilä 2001
Penttilä, Seppo: Ajankohtaista arvopaperikaupan verotuksesta. Edilex, 2001.
- Pörssisäätiö 2010
Roine, Sirkka–Liisa: Mitä arvopapereista tulisi tietää.
http://www.porssisaatio.fi/s/f/editor/attachments/mat2010_2.pdf
- Ranta–Lassila 2006
Ranta–Lassila Hannele: Verotuksen ja kirjanpidon eroista. Vero-opintopäivät, 2006.
- Rekola 1957
Rekola, Esko: Kunnallisverotuksen pääpiirteet. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo 1957.
- Rekola 1947
Rekola, Aarne: Tulo- ja omaisuusverolaki. Suomalainen lakimiesyhdistys, 1947.
- Räbinä 2001
Räbinä, Timo: Vastikkeeton saanto ja luovutusvoiton verotus. Kauppakaari, 2001.

- Saarialho 1925
Saarialho, Aarne: Laki tulo- ja omaisuusverosta. Werner Söderström Oy, 1925.
- Sjöholm 1966
Sjöholm, B.E.: Liikeverotus – käsikirja tulo- ja omaisuus- sekä kunnallisverotuksessa. Kustannusosakeyhtiö Causa, 1966.
- Ståhlberg 1907
Ståhlberg, K.J.: Asetus maalaiskuntain kunnallishallinnosta selityksillä varustettuna. Toinen, lisätty painos. Kustannusosakeyhtiö Otava, 1907.
- Taloushallintoliitto 2007
Ojala, Markku/TH: Tilitoimistokysely 2007. Taloushallintoliitto 20.11.2007.
- Taskutilasto 2010
Verotilastoja: Taskutilasto 2010. Www.vero.fi.
- Tikka 1985
Tikka, Kari S.: Yritysten tuloverotus väistynvä vai kehittyvä verotusmuoto? Hämmäläis-Osakunnan Juristikerho 1935–1985 s.183 ss.
- Tikka 1990
Tikka, Kari S.: Veropolitiikka. Lakimiesliiton kustannus, 1990.
- Tikka 2001
Tikka, Kari S.: Arvopaperikauppaan sovellettava verolaki: TVL vai EVL. Verotus, 2001/2.
- Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011
Tikka, Kari S. – Nykänen, Olli – Juusela, Janne – Viitala, Tomi: Yritysverotus I–II. Jatkuvatäydenteinen teos (25.1.2011). WSOYpro, 2011.
- Timonen 1996
Timonen, Pekka: Taloustieteen ja sen tulosten käyttö oikeustutkimuksessa. Teoksessa Kanninen, Vesa – Määttä, Kalle (toim.): Näkökulmia oikeustaloustieteeseen, s. 129–159. Gaudeamus, 1996.
- VaVM 7/1919
Valtiovarainvaliokunnan mietintö (vp 1919) tulo- ja omaisuusverolaista.
- VaVM 74/1992
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 74 hallituksen esityksen johdosta tuloverolaiksi sekä laiksi eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen verohuojennuksista annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta.
- VaVM 12/2004
Valtiovarainvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä yritys- ja pääomaverouudistukseksi.

- VaVM 47/2010
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 47/2010 vp
Hallituksen esityksestä vuoden 2011
tuloveroastekkolaiksi sekä laeiksi eräiden
verolakien muuttamisesta.
- VH 2010
Arvopaperien luovutusvoittojen verotus 29.3.2010.
www.vero.fi.
- VM 1991
Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 28/1991:
Pääomatulojen verotuksen ja yritysverotuksen
kehittämislinjau. Valtiovarainministeriön vero-osasto,
1991.
- VM 2002
Tuloverotuksen kehittämistyöryhmän muistio
12/2002: Kilpailukykyiseen verotukseen.
Valtiovarainministeriön vero-osasto, 2002.
- VM 35/2010
Verotuksen kehittämistyöryhmän väliraportti
35/2010. Valtiovarainministeriö, kesäkuu 2010.
- VM 51/2010
Verotuksen kehittämistyöryhmän loppuraportti
51/2010. Valtiovarainministeriö, joulukuu 2010.
- Vest 2001
Vest, Tage: Arvopaperikauppa ja sijoitustoiminta
elinkeinotoimintana. Verotus, 2001/3.
- Voipio 1979
Voipio, Jaakko: Elinkeinoverolain tausta, synty ja
kehittyminen. Suomen lakimiesliiton kustannus Oy,
1979.
- Walden 2006
Walden, Risto: Tulolähde – ollako
elinkeinotoimintaa vai eikö olla... Tilisanomat
2006/5.
- Wikström 1985
Wikström, Kauko: Valtion tuloveron rakenne. Turun
yliopiston julkaisuja, 1985. Sarja C, osa 52.
- Wikström 1991
Wikström, Kauko: Tuloverotuksen kehittyminen.
Teoksessa Letto-Vanamo, Pia (toim.): Suomen
oikeushistorian pääpiirteet, s. 242–257.
Gaudeamus, 1991.
- Wikström 1997
Wikström, Kauko: Vero-oikeudellisen tutkimuksen
erityispiirteitä. Teoksessa Häyhä, Juha (toim.):
Minun metodini. Minun metodini, s. 330–338.
WSOY, 1997.
- Willgren 1906
Willgren, Karl: Finlands Finansrätt. Helsingfors
Förlagsaktiebolaget Helios, 1906.

Wrede 1967

R. A. Wrede: Suomen oikeus- ja yhteiskuntajärjestys. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu B-sarja N:o 7. Werner Söderström Oy, 1967.

Yhtenäistämisohteet 2009

Verohallinnon yhtenäistämisohteet vuodelta 2009 toimitettavaa verotusta varten. Dnro 1204/32/2009, 31.12.2009.

OIKEUSTAPAUKSET

Korkein hallinto-oikeus

KHO 1929 B I 32

KHO 28.11.1941 nro 2965–6

KHO 1950 B II 455

KHO 1953 B II 495

KHO 1953 B II 599

KHO 21.3.1956 nro 1589

KHO 1963 B II 284

KHO 1.11.1967 nro 5810

KHO 1975 B II 506

KHO 1977 B II 532

KHO 1978 B II 559

KHO 1978 B II 539

KHO 1979 B II 532

KHO 1986 B II 509

KHO 1998/1922

KHO 30.07.1999/1927

KHO 2000/67

KHO 2003/76

KHO 2003/941

KHO 2010/64

Keskusverolautakunta

KVL 1964/126

KVL 2000/73

LYHENTEET

EETOL	Ensimmäinen valtion tulo- ja omaisuusverolaki 3.8.1920/207
ETOL	Tulo- ja omaisuusverosta säädetty uusi laki 5.12.1924/306
EETVL	Ensimmäinen tulo- ja varallisuusverolaki 31.12.1974/1043
ETVL	Uusi tulo- ja varallisuusverolaki 29.12.1988/1240
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360
HE	Hallituksen esitys
KkunA	Asetus kunnallishallinnosta kaupungeissa
KPL	Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336
MkunA	Asetus kunnallishallinnosta maalla
MVL	Maatilatalouden tuloverolaki 15.12.1967/543
TOL	Tulo- ja omaisuusverolaki 19.11.1943/888
TVL	Tuloverolaki 30.12.1992/1535
VaVM	Valtiovarainvaliokunnan mietintö
VM	Valtiovarainministeriön työryhmämuistio/raportti

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimusaiheen esittely

Tulot jaetaan tuloverotuksessa elinkeinotoiminnan, maatalouden ja muun toiminnan tulolähteisiin. Tulolähdejako on verotuksen keskeisintä käytäntöä. Se on puhtaasti verotuksellinen ilmiö, joka koskee kaikkia verovelvollisia, niin luonnollisia kuin juridisiakin henkilöitä. Sen paremmin kirjanpitolainsäädännössä kuin yhtiölainsäädännössäkään ei tulolähdejako tunnettu, mutta sillä on silti merkittävä asema kirjanpidonkin järjestämisessä verovelvollisen ilmoitusvelvollisuutta silmällä pitäen. Tulolähdejaon merkitys verotuksessa ei ole aina ollut sama kuin mitä se on tänä päivänä. Ennen vuoden 1993 verouudistusta tulolähdejako käytettiin sekä valtion että kunnallisverotuksessa, mutta valtionverotuksessa eri tulolähteiden tulot ja tappiot yhdistettiin (ETVL 104 §). Verouudistuksen kautta nykyinen tulolähdejako otettiin käyttöön myös valtionverotuksessa. Tulolähteen verotuksellisesta asemasta onkin tullut merkittävä: verovelvollisen kunkin tulolähteen osalta vahvistetaan erikseen sen verotettava tulo.¹

Vaikka tulolähdejako on nykyisen verotuksemme peruslähtökohtia, on sen merkitys etenkin yhteisöjen kohdalla useasti kyseenalaistettu. Yleinen käsitys on, että tulolähdejako on eräs verotuksen ja siihen liittyvän viranomaismenettelyn ongelmakohdista. Arvopaperikaupan harjoittaminen on tähän yksi näkökulma. Arvopaperikauppa ja muut arvopaperiluovutukset verotettavana toimintana aiheuttavat ongelmia myös tulolähdejaon tulkinnassa. Kyse on tällöin erityisesti rajanvedosta elinkeinotoiminnan tulolähteen ja muun toiminnan tulolähteen välillä.²

Erityisesti EVL:n (360/1968) säätämisestä lähtien on verovalmistelujen yhteydessä usein pohdittu tulolähdejaon merkitystä Suomen

¹ Ks. Mattila 2008, s. 73, Andersson – Linnakangas 2006, s. 3, Myrsky – Linnakangas 2006, s. 50 ss., s. 72 ja Andersson – Linnakangas 2006, s. 2 – 3 ja Leppiniemi – Walden 2010.

² Ks. Mattila 2008, s. 88.

yhteisöverotuksessa. Viimeksi merkille pantavaa keskustelua käytiin vuonna 2002 kun valtiovarainministeriön muodostama Arvelan tuloverotuksen kehittämistyöryhmä käsitteli mietinnössään tulolähdejaon tarpeellisuutta osakeyhtiöiden ja osuuskuntien verotuksessa. Mietinnön nimi oli kuvaava: ”Kilpailukykyiseen verotukseen”. Työryhmä nosti tällöin esiin myös arvopaperikaupan tulolähdejaon.³

Mietintöä seuranneen, vuonna 2004 (717/2004) voimaantulleeseen käyttöomaisuusosakkeiden verovapautta koskeneen verouudistuksen (verouudistus 2005) myötä tulolähdejaottelun roolin voidaan nähdä arvopaperiluovutusten kohdalla jossain määrin kasvaneen. Uudistuksen mukaisia verovapaita luovutusvoittoja voivat saada elinkeinoverolain mukaan verotettavat osakeyhtiöt, osuuskunnat, säästöpankit ja keskinäiset vakuutusyhtiöt⁴. Rajanvedon merkitys EVL- ja muihin osakkeisiin on siis yhteisöjen kohdalla korostunut. Verouudistus teki kuitenkin myös jaon eri omaisuuslajeihin merkitykselliseksi⁵. Tämä tapahtui mahdollisesti jopa siinä määrin, että yhteisöjen arvopaperiluovutusten tulolähdejako voitaisiin edelleen omaisuuslajijaon avulla kyseenalaistaa⁶.

Ajankohtaisen ulottuvuuden tulolähdejako on tuo 21.12.2010 julkaistu valtiovarainministeriön verotuksen kehittämistyöryhmän loppuraportti⁷ (ja väliraportti 21.6.2010⁸). Raportin mahdollisesti tulevaisuudessa synnyttämä verouudistus voisi hyvin olla seuraava verouudistus, joka vaikuttaisi tulolähdejaon rakenteeseen ja verotukselliseen merkitykseen Suomessa. Työryhmän tarkoituksena on verojärjestelmän toimivuuden arviointi sen

³ Ks. Verotustyöryhmän mietintö 2002, s. 135.

⁴ Jostain syystä tässä ei käytetty yleisempää yhteisö- käsitettä, vaan laissa luetellaan erikseen ne yhteisöt, joita uusi järjestelmä koskee (EVL 6.1 § 1 k.). Ks. Niskakangas 2004, s. 25.

⁵ Kukkonen 2007, s. 27 ja Niskakangas 2004, s. 27.

⁶ Ks. Mattila 2008, s. 88.

⁷ VM 51/2010.

⁸ VM 35/2010.

nykyisessä toimintaympäristössä⁹. Verotuksen kokonaisuudistus jää vuonna 2011 aloittavan uuden hallituksen harteille¹⁰.

1.2 Tutkimuksen rajaus ja kysymyksenasettelu

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia tulolähdejaottelun taustaa ja merkitystä yhteisöjen verotuksessa. Tutkittavana verosubjektina on lähinnä osakeyhtiö, vaikka osuuskuntienkin verokohtelu saattaa joissain kohdin nousta esiin. Molempiin yhteisömuotoihin liittyvät kuitenkin verraten samat verotuskysymykset¹¹. Lähinnä puhe onkin ”yhteisöistä”. Yhteisön omistajan näkökulmaa (luonnollinen henkilö) tutkimuksessa ei käsitellä¹². Näkökulmaksi otetaan arvopaperikaupan verotus sen ollessa eräänlainen erityiskysymys tulolähteiden välisessä rajanvedossa. Varsinaisen arvopaperikaupan lisäksi tarkoitus on käsitellä arvopaperiluovutuksia (myyntejä) laajemmin, sillä yhteisöt voivat luovuttaa käyttötarkoitukseltaan erilaisia arvopapereita. Tällä on tulolähdejaottelun kannalta merkitystä. Arvopapereiden laatueroihin ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista paneutua. Vaikka vuoden 2005 verouudistuksessa arvopapereista puhutaan osakkeina, tulolähdejaottelun kannalta merkityksellisempänä voidaan nähdä osakkeiden omaisuuslaji.

Tutkimuksen tarkoituksena on löytää tulolähdejaon merkitys yhteisöjen arvopaperiluovutusten verotuksessa perehtymällä tuloverotuksen osalta Suomen verotusjärjestelmään, tulolähdejaon ja luovutusvoittojen verotuksen historiaan sekä tuomalla esiin tulolähdejaon merkityksellisimpiä verotuksellisia vaikutuksia. Pyrkimyksenä on objektiivisen tarkastelun jälkeen yrittää kyseenalaistaa tulolähdejaon tarpeellisuus yhteisöjen verotuksessa – näkökulmana arvopaperiluovutukset. Selvittämällä jossain määrin myös omaisuuslajijaon merkitystä, koetetaan tutkimuksessa luoda jonkinlaista

⁹ Ks. VM 35/2010, s. 13.

¹⁰ Ks. Hautamäki – Laitinen – Mölsä – Sajari 2010, s. A5.

¹¹ Ks. Kukkonen 2007, s. 23 ja arvopaperikaupan osalta Penttilä 2001, s. 5.

¹² Kukkonen mukaan omistajan ja yrityksen verotus on aina erotettava toisistaan. Ks. Kukkonen 2007, s. 23–24. Tässä tutkimuksessa ei samasta syystä käsitellä es. sukupolvenvaihdoksen verovapauden edellytyksiä. Yritys itse tai yritysmuotoinen osakas yhtiössä ei voi myydä verovapaasti omaisuuttaan sukupolvenvaihdostarkoituksessa.

vertailua näiden kahden välille ja miettiä keinoa tulolähdejaon korvaamiseksi. Aineiston laajuudestakin johtuen, tutkimuksessa tullaan käsittelemään vain yhteisön arvopaperiluovutuksia sekä tulolähdejaon ja omaisuuslajijaon merkitystä niissä. Sikäli tutkielman perusteella ei voi tehdä lopullisia johtopäätöksiä tulolähdejaon merkityksestä koko yhteisöverotukselle tai Suomen tuloverojärjestelmälle. Tarkoitus on kuitenkin viedä keskustelua tulolähdejaon tarpeellisuudesta eteenpäin ja esitellä tulolähdejaon rooli Suomen verotushistoriassa. Huomioon tullaan ottamaan myös verotuksen tavoitteet sekä hyvän verojärjestelmän ominaisuudet ja argumentoimaan tulolähdejaon merkitystä myös näiden näkökulmasta.

Tutkimuksessa pyritään lopulta vastaamaan seuraaviin kysymyksiin kansallisen yhteisön arvopaperiluovutusten näkökulmasta:

1. Mikä on tulolähdejaon tausta Suomen tuloverotuksessa?
2. Mikä on tulolähdejaon nykyinen verotuksellinen merkitys?
3. Miten tulolähdejako sopii yhteen verotuksen tavoitteiden ja hyvälle verojärjestelmälle asetettavien vaatimusten kanssa?

1.3 Tutkimuksen lähestymistapa ja jäsentely

Oikeustieteen tulisi perustella vastaus tutkimuksen kohteen ja yhteiskunnallisen merkityksen ohella myös tutkimuksen tekotapaa koskevaan kysymykseen.¹³ Tämä tutkimus on peruslähtökohdiltaan oikeusdogmaattinen ja käsittelee rajattua aihetta Suomen verolainsäädännön kannalta. Tarkoitus on keskittyä tutkimusaihetta koskevien, voimassaolevien oikeusnormien sisältöön ja systematiikkaan sekä tulkita näitä normeja oikeuslähdemateriaalin valossa. Alamme täten ymmärtää säännöksiä, ensin suhteessa toisiinsa ja sitten suhteessa säännösten kokonaisuuteen.¹⁴

Erilaiset tutkimusnäkökulmat eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois ja oikeusdogmaattisen näkökulman lisäksi tähän tutkielmaan kuuluukin melkein

¹³ Aarnio 1997, s. 15–34.

¹⁴ Ks. Aarnio 1989, s. 48 ss. ja Aarnio 1997, s. 35–53.

olennaisempaan oikeushistoriallinen (*vero-oikeushistoria*) ja oikeuspoliittinen (*veropolitiikka*) näkökulma. Tutkimalla tulolähdejaon kehitysvaiheita pyritään saamaan kattavampi käsitys tulolähdejaon tarpeellisuudesta myös Suomen nykyisessä yhteisöverotuksessa. Vaikka lainsäädäntöä tulisikin tulkita osana aikaansa ja niitä taloudellisia, sekä yhteiskunnallisia rakenteita joihin se liittyy¹⁵, on tulolähdejaossa kyse suhteellisen pysyvästä verojärjestelmän rakenneosasta. Vero-oikeushistorian käsittely on tällöin eräs keino tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi¹⁶, toisin sanoen mahdollisuus analysoida sitä, miten tulolähdejako on liittynyt oikeusnormit ovat muodostuneet sellaisiksi kuin ovat muodostuneet. Tutkimuksessa ei valitettavasti kuitenkaan voida kovin syvästi paneutua siihen oikeushistoriallisissa tutkimuksissa yleisesti vallitsevaan näkökulmaan, millä tavalla normien sisältö vastaa tuolloin vallinnutta muuta yhteiskunnallista todellisuutta¹⁷.

Oikeuspolitiikan kannalta voidaan verolainsäädäntöä tarkastella muutoksessa olevana ilmiönä ja pyrkiä analysoimaan voimassa olevan oikeustilan ja parhaan mahdollisen saavutettavissa olevan lainsäädännön eroja¹⁸. Vaikka tulolähdejako onkin verojärjestelmässä suhteellisen pysyvä rakenneosa, on sitä silti aiemmin muutettu. Veropolitiittinen näkökulma mahdollistaa tulolähdejaon kyseenalaistamisen eräänä tutkimuksen tavoitteena. Tutkielma käsittelee vain yhteisöverotusta Suomessa, mutta parhaan tuloksen saamiseksi myös suppeaa historiallista oikeusvertailua (*vero-oikeusvertailu*) joudutaan tekemään. EU-oikeudellinen näkökulma jätetään kuitenkin tutkimuksesta kokonaan pois, sillä EU-oikeuden vaikutuskin Suomen välittömään verotukseen ja siten tulolähdejako on vielä nykyisin suhteellisen pientä¹⁹. Vaikka tutkimukseen saattaa sisältyä myös muuta oikeustieteellistä tai jopa liiketaloudellista problematisointia, pääasiassa tutkimus kuitenkin keskittyy vero-oikeudelliseen lähestymistapaan.

¹⁵ Ks. Timonen 1996, s. 156–158 ja Nykänen 2004, s. 80.

¹⁶ Toisaalta es. Mattila on todennut, että etenkin vuoden 1993 verouudistusta edeltävää tulolähdejaon oikeus- ja verotuskäytäntöä olisi arvioitava nykyisessä ajassa kriittisesti. Ks. Mattila 2008, s. 73.

¹⁷ Tällaista kysymyksenasettelua on Suomessa harrastanut esimerkiksi Juha Tolonen.

¹⁸ Myrsky – Ossa 2008, s. 27–30.

¹⁹ Myrsky – Ossa 2008, s. 21–23.

Tutkimusmateriaalia on aiheen laajuuden vuoksi hyvin paljon. Mukaan on pyritty ottamaan aineisto, jolla on tutkimuksen etenemisen kannalta eniten merkitystä. Tulolähdejaon ollessa vanha systeemi ja eräänlainen verotuksen peruspilari, ei siihen suoranaisesti liittyvää aineistoa ole puolestaan aina ollut helppoa löytää. Tulolähdejako on monesti historiassaan otettu vain annettuna²⁰. Etsittäessä vastausta siihen, mihin lailla on pyritty, on erityisesti lain esitöillä ja kirjallisuudella paljon merkitystä. Tätä seikkaa on yritetty tässä tutkimuksessa toteuttaa. Oikeuskäytännön merkitys tulee tutkimuksessa esiin perustelevana elementtinä²¹. Tutkimuksessa korostuvat lisäksi aiheesta kirjoitetut lukuisat artikkelit.

Tutkimus etenee siten, että aluksi käsitellään lyhyesti tulolähdejaon merkitystä ja osuutta yleisesti Suomen yhteisöverojärjestelmässä sekä eritellään tulolähteet ja omaisuuslajit. Tämän jälkeen perehdytään tulolähdejaon taustaan valtion- ja kunnallisverotuksessa käsittelemällä sen kehitysvaiheita suhteellisen kronologisessa järjestyksessä. Historiaosuuden jälkeen siirrytään tulolähdejakoon yhteisön arvopaperiluovutusten verotuksessa. Tässä yhteydessä käsitellään myös luovutusvoittojen verotuksen kehittymistä, lähinnä rajausteknisestä syystä, ja jotta yhteys tulolähdejakoon selviäisi. Luvussa käsitellään lopulta tulolähdejaon merkitystä yhteisön arvopaperiluovutusten verotuksessa, sekä arvopaperiluovutuksiin liittyviä tulolähdejaon tulkintakysymyksiä, kuten lainvalintaa. Lainvalinta on aiheena jo melko puhkikulutettu, mutta analyysissa tulolähdejaon tarpeellisuudesta merkityksellinen²². Lopuksi tutkimuksessa pohditaan tulolähdejakoa osana hyvää verojärjestelmää ja sen yhteensopivuutta verotuksen tavoitteisiin nähden. Lisäksi otetaan esiin Hetemäen työryhmän aiomukset Suomen verojärjestelmän ja siten myös sen mahdolliset vaikutukset tulolähdejaon uudistamiseen.

²⁰ Tämä selviää tutkimuksen edetessä.

²¹ Vanhentuneella oikeuskäytännöllä on tarkoitus perustella tulolähdejaon merkitystä siinä ajassa, jolloin oikeuskäytäntö on syntynyt.

²² Useat veroasiantuntijat ovat jo käsitelleet lainvalintaa hyvinkin syvällisesti kirjoituksissaan. Osuutta ei kuitenkaan voitu jättää pois tästäkään tutkimuksesta.

2. TULOLÄHDEJAKO SUOMEN YHTEISÖVEROJÄRJESTELMÄSSÄ

2.1 Suomen yhteisöverojärjestelmän rakenne

Verotus jaetaan välittömään ja välilliseen verotukseen. Tuloverotus on välitöntä verotusta. Kotimainen yhteisö on velvollinen suorittamaan tuloveroa täältä ja muualta saamansa tulon perusteella. Tämän lisäksi ulkomainen yhteisö on verovelvollinen täältä saamastaan tulosta (TVL 9 §). Yhteisö suorittaa veroa valtiolle, kunnalle ja seurakunnalle (TVL 1 §). Tulovero peritään yhtenä verona, yhteisestä nettovoitosta, mutta jaetaan perimisen jälkeen valtion, kuntien ja seurakuntien kesken. Valtion osuutta verotuloihin on nyt väliaikaisesti laskettu, kun taas kuntien ja seurakuntien osuudet ovat nousseet. Yhteisövero jakautuu eri veronsaajien kesken seuraavasti (Verontilityslaki 12 ja 12a §):

Verovuodet 2010 ja 2011

Valtio	65,46 %
Kunnat	31,99 %
Seurakunnat	2,55 % ¹

Yhteisöillä, kuten muillakin verovelvollisilla, verotus toteutetaan tulolähteittäin. Eri tulolähteiden verotettavat tulot lasketaan erikseen ja niiden tappiot vähennetään tulolähdekohtaisesti, minkä jälkeen tulokset lasketaan yhteen ja yhteenlasketusta määrästä maksetaan lopulta yhteisöjen kohdalla 26 %:n suuruinen yhteisövero (TVL 30.4 §). Luonnollisilla henkilöillä ja yhtymien osakkailla tulolähteiden tulot jaetaan myös ansio- ja pääomatuloksi, mikä on verotuksellisen tuloksenlaskennan toinen vaihe (TVL 30.1 §), ja minkä vuoksi

¹ Andersson – Linnakangas 2006, s. 1–2 ja Niskakangas 2010, Verovelvolliset – Yhteisöt.

tuloverojärjestelmäämme nykyisin kutsutaan eriytetyksi. Yhteisöillä tätä toista vaihtetta ei tule. Yhteisön TVL:n mukaan verotettavia henkilökohtaisia tuloja laskettaessa noudatetaan kuitenkin soveltuvien osin TVL:n pääomatulon laskemista koskevia periaatteita (TVL 29.2 §).²

Kirjanpitolainsäädännössä ei edellytetä, että tulolähdejako noudatettaisiin myös kirjanpidossa. Taseen vastaavaa puolen pääjako pysyviin ja vaihtuviin vastaaviin perustuu lähinnä siihen, kuinka pitkään tuotannontekijöistä saadaan tuottoja. Se ei liity siihen, millä tavoin tuottoja on tarkoitus saada ts. kuinka lähellä tuotot ovat toimialan mukaisesta toiminnasta. Kirjanpito on tästä huolimatta järjestettävä siten, että eri tulolähteiden tulot voidaan verotusta varten sen pohjalta selvittää. Vaatimus liittyy niin verovelvollisen ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseen kuin myös verovalvontaan.³

2.2 Tulolähdejako

2.2.1 Tulolähdejaon perusteet

Tulolähde on verotuksessa sisäinen laskentayksikkö, joka liittyy lähinnä tuloverotukseen, mutta jonka vaikutus voi olla havaittavissa muissakin veromuodoissa (esim. perintö- ja lahjaverotus⁴). Tulolähteisiin erottaminen on verotuksellisen tuloksenlaskennan ensimmäinen vaihe⁵. Nykyisessä tuloverojärjestelmässä tulolähteet noudattavat jakoa seuraaviin verolakeihin:

- henkilökohtaiset tulot (TVL⁶),
- elinkeinotulot (EVL⁷) ja
- maataloustulot (MVL⁸).

² Ks. Andersson – Linnakangas 2006, s. 3–4.

³ Näin Leppiniemi – Walden 2010: Mistä on kysymys? – Verotuksen sääntely – Tulolähteet.

⁴ Tulolähdejako vaikuttaa esimerkiksi sukupolvenvaihdoksen verokohteluun. Ks. es. Juha Lindgren: Osakeyhtiön sukupolvenvaihdoksen verotus 2001.

⁵ Ks. Myrsky – Linnakangas 2006, s. 36, jossa tulolähdejako kuvataan termillä ”yläkerta”.

⁶ Tuloverolaki 30.12.1992/1535.

⁷ Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360.

Lähtökohtana verotuksessa on yleislain aseman omaava TVL, jonka jälkeen kunkin valitun tulolähteen sisällä verotettavan tulon laskenta tapahtuu tämän kyseisen verolain säännösten mukaan. Tulolähdejaon voi myös ajatella muodostuvan siten, että ensin tuloista määritellään pois elinkeinotoimintaan ja maatalouteen kuuluvat erät. Ne toiminnot, jotka jäävät tämän erittelyn ulkopuolelle muodostavat TVL-tulolähteen. TVL-tulolähteeseen, eli muun toiminnan tulolähteeseen, kuuluu siis kaikki se verovelvollisen toiminta, joka ei ole elinkeinotoimintaa tai maataloutta. TVL:n voisi sanoa olevan tuloverojärjestelmän ”perustuslaki”, joka sisältää säännöksiä muun muassa verovelvollisuudesta ja verovapauksista, henkilökohtaisen verotettavan tulon laskemisesta, tappion vähentämisestä, veronkannoista sekä veron määrän laskemisesta⁹.

Verotettavan tuloksen laskentatavat ovat eri tulolähteillä usein erilaisia. Säännöksissä voi olla eroja ratkaistaessa niin tulon ja menon laajuuskysymystä, jaksotusta, arvostamista kuin kohdistamistakin. Tulolähdejaon perimmäisenä tarkoituksena onkin pitää erillään verovelvollisen harjoittamien, luonteeltaan erilaisten toimintojen verotettavan tuloksen laskeminen ja näiden toimintojen tappiontasaus. Tämä tarkoittaa sitä, että eri tulolähteiden veronalaisia voittoja ja vahvistettuja vähennyskelpoisia tappioita ei yhdistetä keskenään. Elinkeinotulolähteeseen voidaan esimerkiksi vahvistaa tappio samanaikaisesti, kun muun tulon eli henkilökohtaisen tulon tulolähteeseen vahvistetaan verotettava voitto ja sen perusteella maksetaan veroa.¹⁰

2.2.2 Tulolähteet yhteisöjen verotuksessa

Tulolähdejako koskee kaikkia verovelvollisia ja siten myös yhteisöjen verotuksessa tulot jakautuvat edellä mainittuihin kolmeen tulolähteeseen (TVL

⁸ Maatilatalouden tuloverolaki 15.12.1967/543.

⁹ Näin Myrsky – Ossa 2009, s. 57. Ks. myös Mattila 2008, s. 74 ja Andersson – Linnakangas 2006, s. 3, 270 – 276 ja 445 – 448.

¹⁰ Ks. Myrsky – Ossa 2009, s. 57, Mattila 2008, s. 74 ja Andersson – Linnakangas 2006, s. 3, 270–276 ja 445–448.

30.4 §). TVL 2.1 §:ssä säädetään, että elinkeinotoiminnan ja maatalouden tuloksen laskemisesta säädetään erikseen. Osakeyhtiöiden ja osuuskuntien kohdalla toiminta on yleensä pääsääntöisesti elinkeinotoimintaa, jolloin toiminnan tulos lasketaan EVL:n mukaan (EVL 1 §). Suhteellisen harvoilla yhteisöillä on maataloustuloa¹¹, mutta jos on, sovelletaan MVL:n verotusperusteita (MVL 1 §). Harvinaista sitä vastoin ei ole, että elinkeinotoimintaa harjoittavalla yhteisöllä on myös elinkeinotulolähteeseen kuulumattomia TVL:n mukaan laskettavia henkilökohtaisia tuloja (ja vastaavia menoja), esimerkiksi luovutusvoittoja elinkeinotoimintaan kuulumattomista hyödykkeistä, korkotuloja, metsätuloja tai vaikka kiinteistötuloja. Kuten jo aiemmin on kerrottu, tällaisiin muun toiminnan tuloihin soveltuu TVL 29.2 §.

Jos tulolähteitä on vain yksi, keskitytään tarkastelemaan lainvalintaa, mutta jos tulolähteitä on useampia, tarkastellaan tulolähteiden rajoja ja rajapintojen vetämistä. Usean tulolähteen tilanteissa joudutaan joskus myös miettimään mahdollisia varojen siirtoja tulolähteiden välillä (Ks. EVL 51a §).¹² Verovelvollisella yhteisöllä voi olla kolmekin tulolähdettä, jotka samalla osoittavat sovellettavan tuloverolain. Käytännössä on kuitenkin harvinaista, että yhteisöllä on samanaikaisesti kaikki kolme tulolähdettä. ”Tavallisten yhteisöjen” tulolähdderajanvedon lisäksi tietyillä yhteisöillä on erityisominaisuuksiensa vuoksi erityiset säännöt tulolähdajaotteluun. Tällaisia yhteisöjä ovat esimerkiksi yleishyödylliset yhteisöt ja holdingyhtiöt. Näillä yhteisöillä on usein myös linkittyviä arvopaperikauppoihin.¹³

Vaikka tulolähddejako on tuloverojärjestelmämme keskeisimpiä lähtökohtia, säännökset tulolähteiden välisestä rajanvedosta ovat hyvin yleisluontoisia. Tulolähteiden välinen rajanveto perustuu pitkälti oikeus- ja verotuskäytännön luomaan linjaan ja oikeuskirjallisuudessa esitettyihin kannanottoihin.¹⁴ EVL 1 §:ssä säädetään, että elinkeinotoiminnan tulos lasketaan EVL:ssa säädetyllä

¹¹ Näin es. Mattila 2008, s. 3.

¹² Ossa 2002, s.11, Myrsky – Linnakangas 2006, s. 36, Mattila 2008, s. 74 ja Nykänen 2007, s. 516.

¹³ Ks. Andersson – Linnakangas 2006, s. 6 ja Mattila 2008, s. 74–77.

¹⁴ Ks. es. Ossa 2002, s. 11, Myrsky – Linnakangas 2006, s. 36, Mattila 2008, s. 74 ja Nykänen 2007, s. 516.

tavalla. Pykälän toisen lauseen mukaan elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan liike- ja ammattitoimintaa. Tämän tarkemmin ei EVL:ssa ole määritelty elinkeinotoiminnan käsitettä eikä laissa ole myöskään minkäänlaista liike- tai ammattitoiminnan määritelmää. Näidenkin käsitteiden kiteyttäminen on jätetty tarkoituksellisesti käytännön varaan. Tulolähteiden välisestä rajanvedosta syntyneellä laajalla oikeuskäytännöllä ja ennakkopäätöissä on keskeinen asema EVL:n soveltamisalan määräytymisessä. MVL puolestaan määrittelee maatalouden 2 §:ssä todeten sen olevan varsinaista maataloutta sekä sellaista erikoismaataloutta taikka maa- tai metsätalouteen liittyvää muuta toimintaa, jota ei ole pidettävä eri liikkeenä. Tämä tulkinta on monesti helpompi tehdä, joskin myös erityisesti maatalouden ja elinkeinotoiminnan raja saattaa toisinaan olla epäselvä¹⁵. TVL:n piiriin kuuluu lopulta kaikki se toiminta, mikä ei ole maataloutta tai elinkeinotoimintaa.¹⁶

EVL:n mukaan on myös niin elinkeinotoimintaa välittömästi kuin välillisestikin palveleva omaisuus luettava liikeomaisuuteen (EVL 53 §). Liikeomaisuuteen on niin ikään luettava sekä päätoimintaa että sivutoimintaa palveleva omaisuus. Omaisuus jaetaan EVL 9–12 §:ssä käyttötarkoitukseltaan erilaisiin elinkeinotoiminnan omaisuuslajeihin. Omaisuuslajit ovat rahoitus-, vaihto-, sijoitus- ja käyttöomaisuus. Omaisuuslajit tunnetaan myös kirjanpidossa, mutta kirjanpidossa pysyvistä vastaavista ei verotuksen tavoin eroteta käyttöomaisuutta ja muita pitkäaikaisia sijoituksia¹⁷. Kuten tulonkin kohdalla, omaisuutta, joka ei välittömästi eikä välillisestikään palvele elinkeinotoimintaa, eivät koske EVL:n vaan TVL:n tai MVL:n säännökset¹⁸.

¹⁵ Ks. es. Kiviranta 2010: 6. Maaseutuelinkeinojen verotus – MVL:n ja EVL:n mukainen toiminta.

¹⁶ Ks. Andersson – Ikkala 2005, s. 16.

¹⁷ Leppiniemi 2010: Tase – Vaihtuvat vastaavat – Vaihto-omaisuus. Ks. myös KILA 2004/1735 arvopaperikaupan omaisuuslajikohtelusta tilinpäätöksessä.

¹⁸ Ks. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 6. Elinkeinoverolain soveltamisala – Lainvalinnan ja tulolähdejaon merkitys.

3. TULOLÄHDEJAON KEHITYSVAIHEET

3.1 Tulolähdejaon taustalla tuottoverotus

3.1.1 Välittömän verotuksen kehityskaari

Verotuksen historia on pitkä, lähes yhtä pitkä kuin organisoitu yhteiskunta. Vaikutteita verotukseen on usein saatu ja haettu oman maan rajojen ulkopuolelta.¹⁹ Näin on tapahtunut myös välittömän verotuksen kohdalla, jonka yleiset kehitysvaiheet voidaan pyrkiä kuvaamaan seuraavasti: alkuperäinen henkivero – luokkavero – omaisuusvero – tuotto- ja objektiivivero – tulovero²⁰. Tuotto- ja objektiivivero ovat tulolähdejaon taustan kannalta merkittäviä veromuotoja. Kyseessä oli lopulta eräänlainen tulolähdeverotuksellinen verojärjestelmä, joka kohdistui suureen määrään erilaisia tuottoja. Tällainen tuottoverotus omaksuttiin yleisesti käyttöön 1700–1800-lukujen vaihteessa. Tulolähdeverotuksen laajentaminen 1800-luvulla yhä useampien tuottolajien piiriin osoitti kuitenkin, että oli olemassa myös paljon sellaisia veronmaksukykyyn vaikuttavia tulolähteitä, joita ei voitu helposti saavuttaa. Julkisten yhteiskuntien varojen tarve kasvoi ja tarvittiin uusia verotuskohteita – samalla oli myös entistä tärkeämpää asettaa verotus verovelvollisen maksukykyyn mukaiseksi. Yhdistämällä lopulta yhteiskunta-asemaan perustuvat luokkaverotukselliset ja tulolähdeverotukselliset ajatukset päädyttiin tuloverotukseen, joka pyrki ottamaan huomioon myös verovelvollisen veronmaksukykyisyyden.²¹

¹⁹ Myöhänen 2000, s. 10 ja Nykänen 2004, s. 81.

²⁰ Ks. näistä lisää Kilpi 1955b s.1–6 ja Eheberg 1911, s. 277 ss.

²¹ Ks. Kilpi 1955b s. 1–6 ja Eheberg 1911, s. 277 ss.

3.1.2 Suomen verotus 1800-luvun tuottoverosta tuloveroon

Myös Suomessa verojärjestelmää ovat muovanneet niin valloittajat, kuin veronormien suora kopiointi toisin sanoen ”ideasiirrot”.²² Autonomisen Suomen verojärjestelmä oli rakennettu objektiverojen varaan. Verotuksen tuotoista 90 % saatiin 1800-luvun alussa maataloudesta. Maatalousveron merkitys Suomen talouselämässä oli keskeinen, sillä myös maatalousväestön osuus työväestöstä tuolloin suuri. Maatalousverotuksen keskeistä asemaa 1800-luvun alkupuolella on yritetty selittää ns. kameralistisen²³ talousteorian kautta. Kameralismiin sisältyy ajatus, jonka mukaan valtion omaisuuden tulee olla valtion ensisijainen tulolähde. Tästä ei tuolloin ollut kyse, mutta kirjallisuudessa on esitetty, että 1800-luvun maaverot samaistettiin helposti maanvuokraan^{24, 25}.

Maatalousverotuksen valtakauden jälkeen Suomessa siirryttiin tulliverotuksen valtakautteen. Tullit ohittivat päinvastaisessa kehityssuunnassa kulkeneen maaveron valtion tärkeimpänä tulolähteenä vuonna 1847. Seuraavina vuosikymmeninä tullien tuotto-osuus vain kasvoi. Käytössä olleet tullitaksat kopioitiin Venäjältä. Elinkeinonharjoittajien kannalta verotus oli vielä autonomian aikana suhteellisen vähäistä, eikä siitä ollut haittaa teollis–taloudellisesti alkuun päässeelle kansakunnalle.²⁶

Välilliset verot paloviina- ja mallasjuomaveroineen tuottivat 1800–1900-luvun vaihteessa valtion verotuloista noin 90 %. Itsessään tulleista kertyi vuonna 1906 valtiolle 74 %. Ensimmäisen maailmansodan aikaansaaman tuonnin supistumisen – ja pääsääntöisesti tullittoman Venäjän tuonnin suhteellisen kasvun – sekä inflaation seurauksena tapahtui käänne, tullijärjestelmän tuotto-osuus kääntyi nopeaan laskuun ja päättyi noin 15 %:iin. Menetyksiä korvattiin turvautumalla ennen kaikkea tuloverotukseen. Keskeisesti valtion

²² Myöhänen 2000, s. 10 ja Nykänen 2004, s. 81.

²³ Kameralismi on tavallaan merkantilismin saksalainen versio. Ks. lisää Wikström, Oikeustiede Jurisprudentia XV 1982, s. 284 ss. ja 299 ss.

²⁴ Näin on sanonut Robert Hermanson. Ks. Wikström 1985, s. 19.

²⁵ Wikström 1985, s. 16–19. Ks. myös LVK 2/1934, s. 45 ss.

²⁶ Myöhänen 2002, s. 252.

tulotaloudelliseen painopistemuutokseen vaikutti myös maailmankaupan vähittäinen vapautuminen.²⁷ Alun perin verotus ei Suomessa tapahtunut lainsäädäntöteitse ja tämä muuttui lopulta vasta vuonna 1919, kun hallitusmuotoon (HM 17.7.1919/94) otettiin säännös, jonka mukaan ”verosta säädetään lailla määräämättömäksi tai määrääjäksi”.²⁸

3.2 Tulolähteen varhais historia

3.2.1 Valtion verotus

Tuloverotus saapui Suomeen oikeastaan jo vuosina 1865–1885 valtiolle maksettavina suostuntaveroina (AsK 1865/10)²⁹. Kyseessä oli verovelvollisen omaan tulonilmoittamishalukkuuteen pohjaava verotusmuoto, ja vaikutteet siihen otettiin Isosta-Britanniasta³⁰, joka Ranskan ohella oli ensimmäisiä tuloverotuksen maita. Verovelvollisia tuloverotuksessa olivat sekä luonnolliset, että juridiset henkilöt. Lähtökohtaisesti kaikki tulot olivat veronalaisia.³¹ Verotuksen kohteena olivat verovelvollisen nettotulot. Osakeyhtiöiden kohdalla verotus ei ollut kahdenkertaista ja veronalaista tuloa oli vain se osa vuotuisesta tulosta, joka jaettiin osakkaille (yhtiömiehille) (julistus 3 §). Osingot eivät kuitenkaan olleet osakkaille veronalaisia (julistus 4 §).³²

²⁷ Myöhänen 2002, s. 252.

²⁸ Wikström 1997, s. 331 ja R. A. Wrede 1967, s. 192. Rekola 1957, s. 3 kuitenkin toteaa kunnallisverotuksen osalta, että vaikka vaikka tietyt vanhat säännökset olivat nimeltään asetuksia, olivat ne silti asiallisesti katsoen valtiopäivien myötävaikutuksella säädettyjä lakeja.

²⁹ Kyseessä oli Keisarillisen Majesteetin Armollinen julistus siitä suostuntaverosta, jonka Suomenmaan säädetyt ovat ottaneet maksaakseen vuosina 1865, 1866 ja 1867. Julistusta täydensi sen 40 §:n valtuutukseen perustunut senaatin asetus julistuksen täytäntöönpanosta (AsK 1865/23). Suostuntavero säädettiin aluksi kolmeksi vuodeksi, mutta voimassaoloaika jatkettiin useasti. Vero oli lievästi progressiivinen ja perustui nettotulon verotukseen. Suostuntavero tuotti huonosti, sillä tulojen ilmoittaminen perustui verovelvollisen omaan veromoraaliin, eikä yleistä tulojen ilmoittamisvelvollisuutta ollut. Verovelvollisilta puuttui lisäksi usein kirjanpito, mikä esti todellisten tulojen selville saamisen. Tuloveron merkitys valtion tulolähteenä koettiin tullitulojen rinnalla pieneksi ja sen, sekä edellä mainittujen seikkojen vuoksi verosta vuonna 1885 viimein luovuttiin. Ks. Myöhänen 2002, s. 254 ja Wikström 1985, s. 21 ja 26–47.

³⁰ Brittiläisen tulolähdekohtaisesti järjestetyn eli analyttisen tuloverotuksen lisäksi tulo verottaminen saatettiin järjestää myös synteettisesti, jolloin veron perusteena olivat verovelvollisen, myös juridisen henkilön, kokonaistulot. Ks. Myöhänen 2002, s. 253.

³¹ Ståhlberg 1907, s. 280.

³² Wikström 1985, s. 22.

Keisarillisen Majesteetin Armollinen julistus suostuntaverosta ja tätä täydentävä asetus julistuksen tätäntöönpanosta eivät erotelleet eri tulolajeja toisistaan, ja näin ollen eri lähteistä saadut tulot olivat periaatteessa samojen sääntöjen alaisia. Tulon käsite pohjautui 1800-luvun lopulla vallalla olleeseen klassiseen taloustieteeseen perustuneeseen liberalistiseen talouspolitiikkaan. Se ei ollut kovin selkeä. Verotettavana puhtaana tulona pidettiin sitä säästöä, joka syntyi, kun veronmaksajan kiinteästä tai irtaimesta pääomasta, virasta, liikkeestä sekä hänen omaisuutensa muusta lisääntymisestä lahjan, perinnön, testamentin, sukukartanon, löydön, eläkerahan, armovuosien tai muun tekijän kautta vähennettiin sekä tarpeelliset vuotuiset kunnossapito- ja liikekustannukset sekä työpalkat, että myös valtiolle, kirkolle ja kunnalle suoritettavat maksut, olivatpa minkä nimisiä ja laatuksia tahansa (julistus 4 §). Tulon käsite ei ollut epäselvä vain Suomessa. Muissa valtioissa tulon käsite jätettiin laissa usein jopa kokonaan määrittelemättä. Apuna käytettiin yleensä juuri tuottoverotuksellisia aineksia esittelemällä yleisimmät tuottoryhmät. Näiden avulla luotiin sitten jonkinlainen yhtenäinen tulon käsite.³³

Tulolähdejaon varhaishistorian kannalta teoreettisesti kauaskantoisena voidaan pitää suostuntaverotuksen aikana syntynyttä, joskin toteutumaton ns. Mechelinin komiteamietintöä (KM 4/1881), jossa ehdotettiin eri tulolajien erilaista verotuksellista kohtelua. Ehdotuksen mukaan tulot jaettiin viiteen tyyppiin: pääomatulot, elinkeinotulot, palkkatulot julkisista tehtävistä, palkka- ja satunnaiset tulot. Kiinteistötulot verotettiin ehdotuksen mukaan erikseen ja elinkeinotuloa pidettiin pääoma- ja palkkatulojen välimuotona.³⁴ Lainsäädäntöhankkeesta valtiopäivillä 1894 on myös nähtävissä tämä sama selkeyttämispyrkimys. Tuolloin Mechelinin komitean tulolähdejakoön lisättiin vielä kuudes tulolähde: tulot muista satunnaisista tai pysyvistä tulolähteistä³⁵.

³³ Ks. Wikström 1985, s. 21 ss ja Kilpi 1955b, s.12–14.

³⁴ Verokomitean mietintö IV 1881, s. 31–32 ja Wikström 1985, s. 36. Esitystä ei toteutettu, mutta se oli monin osin pohjana vuoden 1894 lainsäädäntöhankkeelle, joka tosin osaltaan myös kaatui.

³⁵ Asetusehdotus 14§ 1 mom. 6 k., *ibid.*,s. 12. ja Wikström 1985, s. 63.

Lopulta tämäkin esitys kaatui. Esityksiä voidaan silti pitää todisteena jo tuolloin eläneestä ideasta eri tulolähteiden erilaiseen verokohteluun.

3.2.2 Kunnallisverotus

Kunnallista tuloveroa on myös kannettu Suomessa 1800-luvulta lähtien ja kun valtion suostuntaverotus vuonna 1885 lopetettiin, jäivät tuloveron perusteet elämään kunnallisverotuksessa. Maalais kuntien verotusoikeus perustui asetukseen kunnallishallinnosta maalla (AsK 1865/4) ja kaupunkien asetukseen kunnallishallinnosta kaupungeissa (AsK 1873/40). Vaikka kunnilla olikin verotusoikeus, myös niiden kohdalla oli epäselvää mitä verotettaisiin, ja mitä oli pidettävä tulona. Tarkoituksena ilmeisesti oli verottaa tuloa, mutta koska verotuksen perusteiden osalta asia jätettiin avoimeksi, verotuskäytäntö oli aluksi hyvin kirjavaa³⁶. Lähtökohtaisesti yhtiöitä kuitenkin verotettiin (AsK 1865/4, 54 §). Vuosina 1883³⁷ ja 1898³⁸ kunnallisasetuksiin tehdyt muutokset selkiyttivät kunnallisverotusta jossain määrin. Kaupungeissa kunnallisverotus järjestettiin nettotuloon (puhtaaseen tuloon) perustuvaksi ja osingot tulivat kahdenkertaisen verotuksen piiriin (53 § 2k.).³⁹ Osinkojen kahdenkertaiseen verotukseen siirtymistä perusteltiin sittemmin mm. kuntien veronsaantioikeudella⁴⁰.

Myös tulolähdejaon on sanottu syntyneen turvaamaan veronsaajien, lähinnä juuri kuntien oikeutta verotuloihin. Olettamuksessa on taustalla ilmeisesti ns. ”equivalentti-teoria”, jonka mukaan verovelvollisen tulee maksaa saamalleen hyödyille sitä vastaava korvaus⁴¹. Asetuksen kunnallishallinnosta kaupungeissa 53 §:n mukaan maksujen suorittamiseen, jotka kunnan tarpeita varten saman asetuksen 6 § 3 k:n mukaan oli määrätty, jokainen kaupunkikunnan jäsen oli

³⁶ KM 1/1894, s.18.

³⁷ Asetusmuutos 1883/29 muutti asetusta kunnallishallinnosta kaupungeissa myös verotuksen osalta.

³⁸ Asetusmuutos 1898/21 muutti asetusta kunnallishallinnosta maalla.

³⁹ Lainsäädännön kehityksestä es. LVK 1934:2, s. 45 ss., Kilpi 1955b, s. 22–29, Kilpi 1955a, s. 22 – 29, Wikström 1985, s. 48 ss. ja Wikström 1991, s. 243–246.

⁴⁰ Ks. Wikström 1985, s. 57.

⁴¹ Ks. Kilpi 1955b, s. 26.

velvollinen suorittamaan osansa sen yhteenlasketun veromäärän mukaan, joka talon ja tontin, elinkeinon, liikkeen, palkkatyön, perinnön ja muun tulon vuoksi hänen verovelvollisuuteensa kuului. Nämä kyseiset tulolähteet vaikuttivat myös silloisen tulon käsitteen syntyyn⁴². Yhtiöt olivat samoin verovelvollisia jokaisessa kunnassa siitä tulosta, jonka ne siellä saivat kiinteistöstä, elinkeinosta, liikkeestä tai muusta omaisuudesta. Jos verotettava tulo havaittiin liian vähäiseksi tai sitä ei laskujen mukaan jäänyt ollenkaan, tulo arvioitiin (55 §).

Vaikka tuloverotus olikin otettu kunnallisverotuksessa käyttöön, yleinen mielipide silti oli, ettei se soveltunut kunnallisverotuksen pohjaksi, vaan että kunnallisverotus olisi pitänyt rakentaa varsinaisen tulolähdeverotuksen varaan ja tulovero jättää valtiollisen verojärjestelmän tärkeimmäksi veroksi. Ratkaisevana perusteena tälle mielipiteelle oli ilmeisesti edellä mainitun ekvivalentti-teorian pohjalta syntynyt ”hyöty – korvaus-ajatustapa”.⁴³ Kunnallisesta tuloverotuksesta tulikin lopulta osin tulolähdeverotusta muistuttava verotusmuoto.⁴⁴

3.3 Tulolähteen käsitteen syntyminen

3.3.1 Valtion tuloverolain kopioiminen Ruotsista ja kunnallisasetusten uudistaminen

Vuosina 1915–1916 Suomessa kannettiin valtiolle sotaveroja, jotka raivasivat vuonna 1885 lopetetun suostuntaveron jälkeen uudelleen tietä myös valtion tuloverotukselle. Sotaverojen jälkeen kannettiin vielä väliaikaisia suostuntaveroja, kunnes oli uudistuksen aika.⁴⁵ Säännöllisen valtion tulo- ja omaisuusveron kantaminen alkoi Suomessa 1921, kun Ruotsista kopioitiin

⁴² Kilpi 1955b, s. 27–28. Rekola 1957, s. 6–14 on puolestaan eritellyt kunnallisverotuksessa 50-luvulla käytettyjä tulolajeja ja tulolähteitä.

⁴³ Kilpi 1955b, s. 26 ja KM 1/1894, s. 23–24.

⁴⁴ Ks. Kilpi 1955b, s. 30–31. Ks. myös mm. LVK 1/1898 s. 140–142.

⁴⁵ Wikström 1985, s. 82–102.

ensimmäinen valtion tuloverolaki (EETOL, 3.8.1920/207)^{46, 47} Suomessa oli ennen lain säätämistä laadittu esityksiä tuloverolainiksi ja niiden pohjaksi oli laadittu laajojakin oikeusvertailevia selvityksiä eri maiden tuloverolainsäädännöistä. Käytännöllisistä syistä ja kiireen vuoksi päädyttiin kuitenkin pelkkään kopiointiin. Ruotsista kopioitujen säännösten vaikutus oli merkittävä suomalaisessa tuloverotuksessa. Verovelvolliset olivat EETOL:n myötä ilmoittamisvelvollisia. Lähtökohtana oli yleinen, subjektiivinen tulovero, jota täydensi yleinen, subjektiivinen omaisuusvero. Osakeyhtiöillä kyseessä oli kahdenkertainen verotus, vaikka muutoin kahdenkertaista verotusta pyrittiinkin välttämään⁴⁸. Yhtiöt maksoivat tuloveroa nousevan asteikon mukaan, joka oli suhteutettu sekä tulon määrään että yhtiön varoihin ts. omiin pääomiin (23 §)^{49, 50} Tulon käsite määriteltiin 10 §:ssä, ja sen mukaan tuloja olivat kaikki rahassa saadut ja rahanarvoiset vuositulot. Erikseen 10.2 §:ssä mainittiin veronalaisina tietyin rajoituksin omaan käyttöön otto elinkeinosta ja satunnainen myyntivoitto. Tuloista oli lupa vähentää kaikki tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneet kustannukset. Myös arvovähennysten (poistojen) vähennyskelpoisuus hyväksyttiin maatalouden tai muun elinkeinon osalta (12.2 § 2k.). Kyse oli tällöinkin luonnollisista vähennyksistä. Arvostuksen pääsääntönä oli käypä arvo (17 §).⁵¹

EETOL kumottiin jo vuonna 1924 tulo- ja omaisuusverosta säädetyllä uudella lailla (ETOL, 5.12.1924/306). Se oli kuitenkin suureksi osaksi samanlainen kuin vuoden 1920 laki. ETOL 10 §:ssä säädettiin seuraavasti: ”Tuloksi, jonka perusteella veroa on suoritettava, katsotaan jäljempänä mainituin rajoituksin, verovelvollisen rahassa saadut ja rahanarvoiset vuositulot”⁵². ETOL:n merkittävin rakenteellinen muutos verojärjestelmään oli kunnallisverotuksen

⁴⁶ HE 37/1919 vp./A II, s. 1. Laki voidaan ilmeisesti lyhentää myös VTOL. Näin Kukkonen 1994, s. 135.

⁴⁷ Myöhänen 2002, s. 254. Pohjana EETOL:n kopioinnille oli Ruotsin Kungl. Maj:ts Nådiga Förordning om inkomst- och förmögenhetsskatt 28.10.1910.

⁴⁸ Osingot olivat nyt osakkaille 10 §:n mukaan veronalaista tuloa.

⁴⁹ Verotettavan tulon määrää laskettaessa vähennettiin tulosta puolet osakkaille maksetusta osingosta.

⁵⁰ Ks. Wikström 1985, s. 110.

⁵¹ Ks. Wikström 1985, s. 109–112 ja 205.

⁵² Rekola 1947, s. 10. Ks. myös Kukkonen 1994 s. 156–161.

esimerkin mukainen siirtyminen tuottoverotukseen maatalouskiinteistöjen verotuksen osalta (Ks. AsK 1922/15)⁵³. Arvostuksen pääsääntöä (17 §) täsmennettiin. Käypää arvoa oli oikeuskäytännön mukaan käytettävä myös varaston (vaihto-omaisuus) arvostamisessa⁵⁴. Pääsäännön käyttäminen sulki pois varaston varsinaisen aliarvostamisen.⁵⁵

Sekä asetusta kunnallishallinnosta maalla, että asetusta kunnallishallinnosta kaupungeissa oli muutettu vuonna 1922 (AsK 1922/15 ja 1922/16). Asetuksessa kunnallishallinnosta maalla säädettiin nyt, että niihin menoihin, joita kunnan tarpeita varten oli suoritettava, oli jokainen, joka omisti tai viljeli maata tai hallitsi muuta kiinteätä omaisuutta, harjoitti liikettä, elinkeinoa tai ammattia, sekä jokainen jolla oli kunnassa asunto tai kotipaikka, velvollinen antamaan osansa sen mukaan, kuin hänelle oli taksoituksessa pantu veroäyrejä. Samanlainen velvollisuus oli myös yhteisöllä niihin tuloihin nähden, jotka sillä kunnassa oli kiinteistöstä, elinkeinosta, liikkeestä tai muista tulolähteistä (78 §). Taksoituslautakunnan tuli tunnollisesti arvioida, minkä verran tuloa kunkin verovelvollisen saatettiin katsoa verovuonna saaneen kunnassa olevasta kiinteistöstä, siellä harjoitetusta liikkeestä, elinkeinosta, ammatista, sekä jos verovelvollisella oli kunnassa asunto ja kotipaikka, palkasta, eläkerahasta ja muista tulolähteistä. Tämän nojalla pantiin kullekin veroäyrejä (81 §). Maatalouskiinteistön osalta tulona oli puhdas tuotto (82 § 1 k.). Muunlaista tuloa taksoitettaessa tulona pidettiin säästöä, joka syntyi kunnossapito- ja käyttökustannusten, työpalkkojen ja kohtuullisten arvovähennysten vähentämisen jälkeen (82 § 5 k.). Jos verovelvollisella oli tuloja useammasta kuin yhdestä tulolähteestä, oli kunkin eri kiinteistön, liikkeen, elinkeinon ja ammatin tuottaneesta tulosta vähennettävä samaan tulolähteeseen kohdistuneet kustannukset (82 § 11 k.) Tulolähteen käsite kuvailtiin kuitenkin asetuksessa melko puutteellisesti. Kunnallis- ja valtionverotuksen välillä oli yhteneväisyyksiä jo tuolloin, mutta sellaisia organisatorisia siteitä niiden välillä ei kuitenkaan ollut, jotka olisivat edellyttäneet

⁵³ Ks. Wikström 1985, s. 132 ja 136–138.

⁵⁴ Ks. Saarialho 1925, s. 41.

⁵⁵ Ks. Wikström 1985, s. 139–140.

tulolähteen käsitteen käyttöä myös valtionverotuksessa⁵⁶. Jatkossa kunnallis- ja valtionverotus lähenivät toisiaan, myös tältä osin.

3.3.2 Preussin mallin mukainen kokonaistulojen verotus

Tuloverotuksen toteuttamisessa nähtiin valtionverotuksessa⁵⁷ olevan kaksi vaihtoehtoa. Toisessa pantaisiin erilaatuiset tulot veronalaisiksi tulolähteen kohdalla tai mahdollisimman lähellä sitä katsomatta, onko tulonsaaja se, joka lopulta käyttää tuloa hyväkseen. Toisen mukaan taas verotettaisiin tuloa kun se on yhdestä tai useammasta tulolähteestä kertynyt lopulliselle saajalle, muodostaen kokonaistulon, johon verotus kohdistuisi tulolähteitä huomioimatta. Ensin mainittu, Englannissa käytetty tulolähdeverotyyppinen, menettelytapa hylättiin ja valittiin jälkimmäinen menettelytapa, yhtenäinen tuloverotus, joka oli käytössä myös Saksan valtioissa ja Skandinavian maissa.⁵⁸

Merkittävänä esikuvana niin Suomen, kuin myös monien muiden maiden tuloverojärjestelmille onkin ollut myös Preussin vuoden 1891 tuloverolaki⁵⁹. Tällaisen synteettisen tuloverotuksen eräänä huomattavana etuna suhteessa analyttiseen, tulolähdekohtaisesti järjestettyyn tuloverotukseen pidettiin sitä, että kokonaistuloihin pohjautuva verotus mahdollisti luontevammin progressiivisten veroasteikkojen ja sosiaalisten verovähennysten käytön, joilla puolestaan voitiin toteuttaa yhteisvastuullistuvan yhteiskunnan jako- ja sosiaalipoliittisia tavoitteita⁶⁰. Järjestelmä haluttiin rakentaa verovelvollisen veronmaksukykyvyn varaan. Lainvalmisteluaineistosta oli selvästi havaittavissa

⁵⁶ Ks. Andersson 1984, s. 396–397.

⁵⁷ Kunnallisverotuksen osalta tätä pohdintaa on käsitelty jo luvussa 3.2.2.

⁵⁸ VaVM 7/1919 vp. /A II, s. 3–4. Kuten edellä on kerrottu, Suomen kunnallisverotus muistutti tällaista tulolähdeverotyyppistä järjestelmää.

⁵⁹ KM 12c III/1911, s. 1–48 ja Tikka 1990a, s. 71.

⁶⁰ Preussin vuoden 1891 tuloverolakia oli vuonna 1893 täydennetty omaisuusverolailla, jonka ideana oli toteuttaa vakautetun tulon (pääomatulon) vakauttamaton tuloa (työtuloa) ankarampi verotus.

uusi veropolitiikan linja, saksalaisperäinen finanssioppi, ja siten pesäero aiempaan klassiseen talousteoriaan pohjaavaan talous- ja veropolitiikkaan⁶¹.

Tulon käsitteen on sanottu Suomessa pohjautuvan suppeisiin saksalaisiin tuloteorioihin ja erityisesti juuri Preussin vuoden 1891 tuloverolakiin, jota on pidetty esimerkkinä lähdeteoriaan perustuvasta tuloverosta. Lähdeteorian pohjana on yleensä pidetty kansantaloudellisten tuotannontekijöiden jakoa 1) luonnon, 2) työn ja 3) pääoman mukaisiin tuottoihin. Preussissa tulot jaettiin neljään eri lähteeseen: 1) pääomasta, 2) kiinteistöstä, arennista eli maan vuokrasta, vuokrasta, 3) kaupasta ja elinkeinosta, 4) muusta tuottavasta toiminnasta ja määräaikaisista saamisoikeuksista saatuihin tuloihin. Jokaista tulolähdettä varten olivat omat määräykset verotettavan tulon laskemisesta. Teorian mukaan vain varallisuutta säännöllisesti lisäävästä tulon lähteestä saatu tulo oli veronalaista. Kaikkea muuta omaisuudenlisäystä pidettiin kantavarallisuuden kasvuna eli ns. pääomanhankintana. Tällainen omaisuudenlisäys oli usein verotuksen ulkopuolella.⁶²

3.3.3 Ruotsin vaikutus tulolähteen käsitteeseen

Vaikka EETOL suurimmaksi osaksi kopioitiinkin Ruotsista pohjautuen Ruotsin KF om inkomst- och förmögenhetskatt:iin vuodelta 1910, ei Ruotsista kuitenkaan kopioitu kolmijakoa työ-, pääoma- ja kiinteistötuloon (6 §). Suomalainen laki kattoi kaikki erät, jotka kohdistuivat lakien yhtenäiseen tulokuvaukseen, mutta tulolähteen käsite, sellaiseksi kuin se myöhemmin kehittyi ruotsalaisessa ja myös suomalaisessa tuloverolainsäädännössä, ei silti näytä tulleen ainakaan suoraan vuoden 1910 ruotsalaisesta laista. Ruotsin verolain 9 §:ssä säädettiin arvostettaessa, että vähennykset tuli vähentää tulolähteen tulosta lain 7 §:n mukaan, mutta 7 §:ssä säädettiin vain jakamisesta työ-, pääoma- ja kiinteistötuloon.⁶³ Tulolähdejako ei täten varsinaisesti mainittu. Laissa säädettiin kuitenkin myös, että verot suoritetaan taksoituksen

⁶¹ Wikström 1985, s. 13, 72 ja 108–109. Wagnerin finanssiopin johtoajatukseksi oli, että verotuksen avulla oli toteutettava yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta.

⁶² Ks. Rekola 1947, s. 87–89, Kilpi 1955, s. 6–14 ja Kukkonen 1994, s. 135.

⁶³ Andersson 1984, s. 394–401.

pohjalta, joka toimitetaan järjestyksessä ja tehtävien perusteella, joista erikseen on säädetty (1 §). Tämä tarkoitti vuoden 1910 verotusasetusta, jonka 3 §:ssä säädettiin verovelvollisen velvollisuudesta antaa selvitys tuloista, joita hän on nauttinut jokaisesta tulolähteestä, siinä suhteessa kuin verovelvollisuus hänelle kuului. Näyttöä on myös ollut siitä, että tulolähteen käsitettä olisi käytetty sen nykyisen tarkoituksen mukaan.⁶⁴

Perustavanlaatuinen kaikkien tulojen jaottelu eri tulolähteisiin oli Ruotsissakin kehittynyt edelleen kunnallisverotuksen rinnalla. Kunnallisverotus oli puolestaan ilmeisesti kehittynyt yleisen suostunnan puitteissa, joka oli selvä tulolähdevero. Kun uusi ruotsalainen kunnallisverolaki (Kommunalskattelag 28.9.1928) vuonna 1928 tuli myös valtionverotuksen tulonlaskennan pohjaksi, sai tulolähteen käsite tuoreemman merkityksen myös Ruotsin valtiollisessa tuloverotuksessa. KL 17.2 §:ssä säädettiin, sen jälkeen kun kuusi eri tulolajia oli lueteltu, että jokaista mainittua tulolajia varten tuli arvostaa oma tulolähteensä. Perimmäinen seuraus tästä oli, että mikäli tiettyä tuloerää ei voitu kohdistaa tiettyyn tulolajiin ja siten myöskään tulolähteeseen, oli se verovapaa. Tätä periaatetta, jota ei näytetä käytetyn ruotsalaisessa valtionverotuksessa enää 1919, ei otettu käyttöön myöhemmin Suomessakaan.⁶⁵

3.3.4 Tulolähteen käsitteen tulo valtionverotukseen

Tulolähteen käsitteen voi nähdä tulleen Suomen valtion verotukseen joko yleisen tuottoverotuksen pohjalta, kunnallisverotuksen kautta, Preussista ja/tai Ruotsista. EETOL:n synnystä on sanottu, että verouudistuksen mallina käytettiin laajalti ruotsalaista järjestelmää ja että vaikka uudistushankkeen rationalisoinnin perusteet ovatkin löydettävissä Saksasta, näyttävät vaikutteet pitkälti kulkeneen Ruotsin kautta⁶⁶. Tämä todennäköisesti koskee myös tulolähdejakoja. Ruotsin osuudesta tulolähteen käsitteen syntyyn on myös todettu, että käsitteen sisältöä ei todennäköisesti täysin ymmärretty ja tämän

⁶⁴ Andersson 1984, s. 397.

⁶⁵ Andersson 1984, s. 394–401.

⁶⁶ Wikström 1985, s. 109.

vuoksi lakiin ei otettu siitä selvää säännöstä⁶⁷. Tulolähdejaon alkuperää on ollut säännösten puuttumisen vuoksi vaikea selvittää. Loppujen lopuksi taitaa olla, että käsitteen synty on monen eri tekijän summa.

Itse tulolähdejaon ilmestymisen Suomen valtion tuloverojärjestelmään on kaikesta huolimatta todettu ajoittuneen EETOL:n säätämiseen ja liittyvän tappion vähentämiseen⁶⁸. Tulolähteen käsitettä ei varsinaisesti mainita, mutta ensimmäinen säännös, joka ilmeisesti edellytti tulolähteen olemassaoloa, oli EETOL 13.1 § 3 k., jonka mukaan verovelvollinen sai tulostaan vähentää ”elinkeinotoiminnassa syntyneen tappion, jota ei ole katsottava pääoman vähennykseksi”. Idea kopioitiin Ruotsin tuloverojärjestelmästä⁶⁹. Vastaava säännös sisältyi myös ETOL:n 13.1 §:n 3 k:aan, josta säännös asiallisesti muuttumattomana siirtyi myöhempään lainsäädäntöön (TOL:n 28.1 § 4 k.). Myöskään ETOL ei oikeastaan mainitse tulolähdettä käsitteenä. Säännökset edellyttivät vain elinkeinotulolähteen olemassaoloa. Kysymys siitä, oliko tulolähdejako käytössä myös muilta osin, jää lakien sanamuotojen valossa ratkaisua vaille⁷⁰. Tuloveron rakenteen kehityksen kannalta oleellista on kuitenkin se, että tulolähteen käsitteen läpimurto liittyy lopulta elinkeinotuloihin.⁷¹

3.4 Eriytyvä tulon käsite

3.4.1 Eriytymiskehityksen alku

Selvä suuntaus 1920-luvun jälkeisessä ajassa oli yhtenäisen tulon käsitteen mureneminen. Eriytymiskehitystä vastaan toimivat muurina niin

⁶⁷ Andersson 1984, s. 397.

⁶⁸ Saarialho 1925, s. 66–68.

⁶⁹ Wikström 1985, s. 111.

⁷⁰ Wikström on kritisoinut Saarialhoa ja Rekolaa siitä, että nämä tulkitsivat tulolähdejaon olleen yleisemminkin käytössä. Ks. Saarialho 1925, s. 67 ja Rekola 1947, s. 270.

⁷¹ Wikström 1985, s. 201–203 ja Andersson 1984, s. 396.

omaisuuspohjainen tulon määritystapa, kuin käyvän arvon periaatekin⁷². Tästä huolimatta tuloverojärjestelmä liikkui yhä enemmän eriytymistä kohti⁷³. Silloisesta oikeuskäytännöstä on havaittavissa, että erityinen elinkeinotulon käsite omine vähennysjärjestelmineen oli syntyessä. Maatalouden verotuksen osalta eriytymiskehitystä kuvasi ETOL:n (ja kunnallisverotuksen) mukainen tuottoverotus (AsK 1922/15). Tuottoverotuksen myötä maatalouden verotuksessa siirryttiin ”todellisen tulon verotukseen”. Samalla maatalouden tulovero läheni muun elinkeinotoiminnan tuloverotusta.⁷⁴ Eriytymiskehitykseen vaikutti todennäköisesti myös ennakkoperintä-järjestelmän tulo vero-oikeuteen. ETOL:a muutettiin vuonna 1925 siirtymällä osinkotulojen osalta ennakkoperintään (AsK 1926/1 ja 2). Muutosta perusteltiin mm. oikeudenmukaisuusnäkökohdilla: eri tulolajeja tuli käsitellä verotuksessa eri tavoin.⁷⁵

Vuonna 1934 julkaistiin lainvalmistelukunnan laaja mietintö tuloverojärjestelmän uudistamisesta.⁷⁶ Toteutumatta jääneen uudistushankkeen keskeisenä tavoitteena oli lähentää valtion ja kunnallista tuloverotusta aineellisesti ja menettelyllisesti. Mietintöön sisältyvässä ehdotuksessa Verolaiksi oli periaatteessa kattava kunnallisverotuksen tulolähdejako ulotettu myös valtion veron puolelle. Ratkaisua perusteltiin seuraavasti: ”Kunnallisverotuksessa on sentähden säilytetty nykyisin noudatettu tulojen ryhmitys 1. kiinteistöstä, 2. elinkeinosta, 3. muista tulolähteistä saatuihin tuloihin. Ja kun valtionkin tulo- ja omaisuusverotuksessa eri tulot voivat tulla arvioitaviksi eri kunnissa, on mainittu ryhmitys ulotettu myöskin valtion tulo- ja omaisuusveroon”⁷⁷. Perusteluissa voi nähdä kunnallisverotuksen vaikutuksen valtionverotuksen tulolähteen käsitteen kehittymiseen.

⁷² Näin Wikström 1985, s. 295. Wikström toteaa kirjanpidon arvostusperiaatteiden mahdollisesti vaikuttaneen tulon eriytymiskehityksen suuntaan.

⁷³ Wagnerin ajatuksen mukaan, verojärjestelmä eriytyi noudattaen yhteiskunnallisen työnjaon eriytymistä. Ks. tästä Wikström, Oikeustiede–Jurisprudentia XV 1982, s. 320 ja Wikström 1985, s. 150.

⁷⁴ Ks. Wikström 1985, s. 178–181. Vrt, myös Saarialho 1925, s. 28.

⁷⁵ Ks. 1925 vp./Ptk II, s. 1412 ja Wikström 1985, s. 141–142.

⁷⁶ Lvk 2/1934.

⁷⁷ Lkv 2/1934, s. 82.

Merkittävä kehitysaskel Suomen välittömässä verotuksessa otettiin 40-luvulla, kun siirryttiin täysimittaiseen ennakoperintäjärjestelmään. Valtion tuloveron osalta tämä tapahtui vuoden 1944 alussa (AsK 1943/664). Vuoden 1947 alusta siirryttiin valtion- ja kunnallisen tuloveron yhteiseen ennakoperintäjärjestelmään (AsK 1946/696).⁷⁸ Osinkotulojen ennakoperinnän ”tulolähdejaollisten” perustelujen johdosta, voisi ajatella kokonaisvaltaisen ennakoperintäjärjestelmään siirtymisen vaikuttaneen myös tulolähdejaon kehitykseen.

3.4.2 TOL ja tulolähdejako

Tuloveron osalta 40-luvulla tapahtui muutakin merkittävää. ETOL oli pysynyt eräin vähäisin muutoksin voimassa aina siihen asti kunnes sen kumosi vuonna 1943 annettu uusi valtion tulo- ja omaisuusverolaki (TOL, 19.11.1943/888). Elinkeinotulojen erityisasema voimistui nyt lainsäädäntötasollakin kun TOL:iin säädettiin kokonaan uudelleen osakeyhtiöiden, osuuskuntien ja muiden niihin verrattavien yhteisöjen verotus. Osakeyhtiöiden verotus oli jo muualla kuin Suomessa suhteellista. Tämänkin vuoksi TOL:ssa säädettiin näille yhteisöille pääasiallisesti suhteellinen tulo- ja omaisuusveroasteikko (TOL 50 §).⁷⁹ TOL 24 §:n 4 k:ssa säädettiin osinkojen olevan verovapaita sellaisille kotimaisille osakeyhtiöille tai osuuskunnille, jotka eivät harjoita arvopaperikauppaa.⁸⁰

Myös TOL rakentui erillisten tulolähteiden sijaan verovelvollisen kokonaistulon pohjalle. Tuloja kuitenkin eriteltiin yhä eri lähteisiin. Elinkeinotulolähteen käsite laajeni edelleen ja elinkeinotulosta tehtävien vähennysten piiri kasvoi. Tulon käsitteen selvittämiseksi lakiin otettiin muutamia säännöksiä, joissa eräät varallisuudenlisäykset määrätään nimenomaisesti veronalaisiksi ja eräät toiset verovapaiksi. TOL:n mukaan varallisuuden säännöllistä uusiutumista ei enää

⁷⁸ Ks. Wikström 1985, s. 155–156.

⁷⁹ Ks. HE 77/1943 vp./A I ja II, s. 1, Rekola 1947, s. 10 ja Wikström 1985, s. 204. Osakeyhtiöt suorittivat nyt veroa tulon perusteella kaksikymmentä sadalta sekä omaisuuden perusteella neljä tuhannelta.

⁸⁰ Ks. es. Rekola 1947, s. 207 ss.

pidetty lainmukaisen tulon ehdottomana tunnusmerkkinä ja veronalaiseksi tuloksi katsottiin myös ennemmin satunnaisena pääomanhankintana pidettävät erät. TOL:n aikana itse tulo määriteltiin ”verolähteenä”, jolla ymmärrettiin sitä hyödykevarastoa, mistä veroa on tarkoitettu suoritettavaksi. Tulon käsitettä ei pidetty yksinkertaisena ja tämän vuoksi TOL:ssakaan ei sitä juuri määritelty, vaan sen tulkinta jätettiin tieteen ja lainkäytön tehtäväksi, olettaen lainkäyttäjän olevan selvillä tietyistä tunnusmerkeistä. TOL sisälsi yksityiskohtaisia tiettyyn tulolähteeseen kohdistuvia säännöksiä vain maataloustulosta, poronhoidon tuloista ja satunnaisesta myyntivoitosta. Muut tulot jätettiin yhteisten säännösten varaan.⁸¹

Verotus kohdistui nettotuloon ja verovelvollinen yhteisö oli siten oikeutettu kokonaistulostaan tiettyihin vähennyksiin. Luonnolliset vähennykset nähtiin tavallaan tulolähteen sisäisinä menoina, joita ilman tulon muodostuminen ei yleensä olisi ollut mahdollista. Jotta päästiin verovelvollisen varsinaiseen nettotuloon, oli jokaisen tulolähteen osalta erillisten luonnollisten vähennysten lisäksi sallittua vähentää eri tulolähteiden antamien nettotulojen yhteismäärästä eräät menot, jotka eivät kohdistuneet mihinkään erilliseen tulolähteeseen sellaisenaan, mutta olivat rasittaneet verovelvollisen tulonhankkimistoimintaa tai hänen taloudellista asemaansa yleensä. Samoin voitiin vähentää myös jonkin yksityisen tulolähteen mahdollisesti tuottama tappio.⁸² Arvonvähennykset, joita siis pidettiin erityisinä luonnollisina vähennyksinä, ulotettiin TOL:ssa elinkeinotulolähteen ulkopuolelle käyttämällä ETOL:ssa käytetyn käsitteen elinkeino sijasta käsitettä ansiotoiminta (26.1 § 4k.).⁸³

TOL erotti edeltävän lainsäädännön tavoin toisistaan käyttö – eli yritystappiot, jotka toiminnan tulosta sai vähentää ja pääomanvähennyksen, joka puolestaan ei ollut vähennyskelpoinen (28.1 § 4k.)⁸⁴. Käytössä oli nyt myös ”alimman arvon periaate” ja sen myötä yritystappioksi katsottava epäkuranttiusvähennys sai

⁸¹ Ks. Rekola 1947, s. 87–96.

⁸² Rekola 1947, s. 95–96 ja 270.

⁸³ Ks. Wikström 1985, s. 213.

⁸⁴ Wikström kritisoi Rekolan tulkintaa TOL 28.1 §:n 4k.:sta siitä, että tämä antoi kuvan tulolähdejaon todellisuutta yleisemmästä käytöstä. Ks. Wikström 1985, s. 202.

alkunsa. Aliarvostusmahdollisuuden myötä elinkeinotulolähteen puhdas tulo erosi selkeästi muiden tulolähteiden puhtaasta tulosta. TOL:n ollessa voimassa yhtenäinen tulon käsite mureni edelleen, jolloin tulolähteiden asema korostui. Veronalaisesta elinkeinotulosta hyväksyttiin lisääntyvässä määrin vähennyksiä, joita muiden tulojen vähennysjärjestelmiin ei sisällynyt.⁸⁵

Valtion tulo- ja omaisuusverotuksessa tunnettiin siis vain yksi lopullinen verotettava tulo, kun taas kunnallistaksoituksessa samalla verovelvollisella saattoi olla useita erikseen taksoitettavia tulolähteitä. Kunnallisverotuksessa tulot jaettiin kiinteistö-, elinkeino- ja henkilökohtaisten tulojen pääryhmiin ja nämä edelleen alaryhmiin.⁸⁶ Maatalouskiinteistöjen verotus perustui tuottoon, kiinteistö- ja liiketulojen veroäyrit asetettiin erikseen ja toisen tulolähteen tuottamaa tappiota ei saanut vähentää toisen tulolähteen puhtaasta tuotosta.⁸⁷ Vuonna 1958 valtion- ja kunnallisverotusta yhdenmukaistettiin säätämällä verotuslaki (Ask 1958/482), joka yhtenäisti näiden verotusmenettelyn. Tämä vei suurimman mielenkiinnon kunnallisverotuksen ja valtion verotuksen erilliseltä tarkastelulta, vaikka molempia koskevat aineelliset säännökset olivatkin yhä eri laeissa. Yhteisen lain avulla pyrittiin poistamaan erikseen verottamisen haitat ja erityisesti säästämään kustannuksissa. Laki oli merkittävä myös sikäli, että vasta siihen otettiin selkeä tulolähteen käsite. Tuolloin Verotuslain 72 ja 75 §:ssä säädettiin, että nettotulot määrätään erikseen jokaiselle tulolähteelle. Kunnan veroäyrit määrättiin puolestaan 76 §:n mukaan erikseen kiinteistötuloista, liike- ja ammattituloista sekä henkilökohtaisista tuloista.⁸⁸

⁸⁵ Ks. Wikström 1985, s. 201, 296–297 ja Rekola 1947, s. 233.

⁸⁶ Ks. edeltävä luku 3.2.2, Rekola 1947, s. 270 ja Rekola 1957, s. 12–14 ja 189–190.

⁸⁷ Ks. Kilpi 1955b, s. 30–31. Ks. myös mm. LVK 1/1898 s. 140–142.

⁸⁸ HE 146/1957. Verotuslaki astui voimaan vuoden 1960 alusta. Ks. Andersson – Linnakangas 2006, s. 1.

3.5 EVL ja MVL

3.5.1 MVL:n synty

Tuloverotus eriytyi täysin lopulta 60-luvulla maatilatalouden tulojen ja elinkeinotoiminnan tulojen verotuksen eriydyttyä omien verolakien alle. Muutos oli merkittävä niin koko Suomen verojärjestelmän, kuin myös tulolähteiden historiassa. Tuolloin säädetyt verolait ovat osa nykyistäkin tulolähdejakoja, toki jossain määrin muuttuneina. Varsinaisen tulolähdekeskustelun voi myös nähdä syntyneen 60-luvulla verolakien nostaessa tulolähteet yhä keskeisempään rooliin. Maatilatalouden tuloverolain (MVL) säätämistä ei ehkä voida nähdä tutkimuksen näkökulman, yhteisöjen arvopaperiluovutusten kannalta niin olennaisena, mutta koska MVL:n syntyminen on tulolähdejaon historian kannalta merkittävä tapahtuma, ja koska yhteisö voi luovuttaa myös tämän lain alaan kuuluvia arvopapereita, on myös MVL:n syntyminen hyvä käydä lyhyesti läpi.

Maatalouden nähtiin 60-luvulla muuttuneen osaksi markkinataloutta, eikä kaavamaisen tuottoverotuksen koettu silloiseen tilanteeseen enää soveltuvan. Tuottoverotusta ei pidetty oikeudenmukaisena maatalouden tuottojen vaihdellessa ja yksittäistapausten erotessa toisistaan. Maatalouden verokomitean tehtävänä oli valmistella maatalouden tuloverotuksen uudistamista siltä pohjalta, että maatalouden verojärjestelmä vastaisi mahdollisimman tarkoin muiden elinkeinonharjoittajien verojärjestelmää. Verokomitea antoi kaksi mietintöä, ensimmäisen vuonna 1961⁸⁹ ja toisen vuonna 1965⁹⁰. Hallituksen esitys maatilatalouden verotuksen uudistamiseksi perustui pitkälti näihin komiteamietintöihin (HE 30/1967). Yhteenvetona esitettiin maatilatalouden tuloverolain säätämistä. Laki tulisi sisältämään sekä maatalouden että metsätalouden tuloverotusta koskevat säännökset. Maatalouden osalta verotus olisi samatapaista nettotulojen verotusta kuin

⁸⁹ Ks. KM 3/1961.

⁹⁰ Ks. KM 19b/1965.

muidenkin elinkeinojen kohdalla. Metsätalouden verotuksessa tuottoverotus puolestaan säilytettäisiin.⁹¹

Hallituksen esitys perustui kaikessa olennaisessa mainittujen komiteamietintöjen varaan⁹² ja Laki maatilatalouden tulojen verottamisesta (AsK 1967/543) säädettiin hallituksen esityksen mukaisena. MVL koski sekä valtion-, että kunnallisverotusta (MVL 1§). Lakiin ei sisällynyt tulolähteen yksityiskohtaista määritelmää. MVL 2 §:n mukaan maatalo itsenäisenä taloudellisenä yksikkönä muodosti tulolähteen. Säännös jatkoi aiemmasta lainsäädännöstä tuttua rakennepiirrettä, jonka mukaan tulon käsite valtion tuloverotuksessa muodostuu tulolähdekohtaisista nettotuloista. MVL 3 §:ssä sanottiin maatalouden tulon olevan tilalla harjoitetun maa- ja metsätalouden, sekä niihin liittyvän sellaisen toiminnan, jota ei ole pidettävä eri liikkeenä, puhtaitten tulojen summa.⁹³

3.5.2 EVL:n valmistelu

Liikeverotuksen uudistustoimikunnan mietinnössä vuonna 1966 todettiin, että verotuslain 72 §:n ja 75 §:n mukaan verotuksen tapahtuessa tulolähteittäin, myös verovelvollisen elinkeinotoiminnan kunkin tulolähteen tulos tulisi vahvistaa erikseen. Tulolähteen nähtiin olevan verolainsäädännössä määrittelemättä ja käsitteen myös verotus- ja oikeuskäytännössä varsinaisesti kiteytymättä⁹⁴. Oli kuitenkin havaittu, että elinkeinonharjoittajankin toiminta varsin usein pyrittiin jakamaan moniin eri tulolähteisiin. Tulolähdejakoja pidettiin valtionverotuksessa lähinnä teknillisenä laskentasubjektina. Asiallista merkitystä sillä ei valtionverotuksessa koettu olevan, sillä toisen tulolähteen tappio oli voitu

⁹¹ Wikström 1985, s. 179–181.

⁹² Ks. HE 30/1967 vp./A I, s. 1–2.

⁹³ Ks. Wikström 1985, s. 181–183.

⁹⁴ Elinkeinotoiminnan tulolähteen käsitettä oli aiemmassa oikeuskäytännössä tulkittu lähinnä TOL 28 §:n 4 kohtaa sovellettaessa. Tällöin elinkeinotoimintana oli pidetty varsin suppeissa puitteissa harjoitettua toimintaa, es. kiinteistön vuokraamista muutamalle vuokralaiselle (KHO 1953 II 599, 1963 B II 284, vrt 1.11.1967 n:o 5810). Ks. Ikkala – Andersson – Nuorvala 1969, s. 22.

yleensä vähentää toisen tulolähteen tulosta (TOL 28.4 §)⁹⁵. Kunnallisverotuksessa tilanne oli toinen ja merkitys suurempi. Siellä tappiota ei ollut saanut vähentää (KKunA 55§ 5 k. ja MKunA 82§ 11 k.) ja tulolähteen avulla oli pyritty turvaamaan kunnan verotusoikeus. Lisäksi harkintatakoitus toteutettiin tulolähteittäin (VerotusL 72§).⁹⁶

EVL:n valmisteluvaiheessa pyrkimyksenä oli myös koota kaikki yrittäjäverovelvollisen taloudellinen toiminta elinkeinotoiminnan käsitteen sisälle. Tämä ilmeni kahdella tavalla: toisaalta halulla laajentaa elinkeinotoiminnan tulolähdettä ja samalla poistaa verovelvollisen eräiden tulojen käsitteleminen henkilökohtaisina tuloina. Liikeomaisuuskäsite koettiin aiemmassa oikeuskäytännössä liian suppeasti ymmärretyksi. Valmisteluvaiheessa oli havaittavissa näkemys siitä, että erityisesti yhteisömuotoisen verovelvollisen kaikkea omaisuutta olisi pidettävä liikeomaisuutena. Tämä osoitti ilmeisesti valmistelijoiden halukkuutta noudattaa yrittäjäverovelvollisten toiveita. Kunnallisverotuksen tulolähdejako pidettiin myös jossain määrin epäoikeudenmukaisena. Se, ettei tulolähteen tappiota saanut vähentää toisen tulolähteen voitosta eikä siis myöskään liikeverovelvollisen henkilökohtaisista tuloista näytti tuloksen joskus todellista suurempana.⁹⁷

Tavoitteeseen pitää tuloverotuksessa yrittäjäverovelvollisen kaikki taloudellinen toiminta yhtenä kokonaisuutena liittyi liikeverotuksen uudistustoimikunnan suositus tehdä tulolähdejako verovelvollisyrittäjien omista organisaatoratkaisuista riippuvaksi ja vähentää tulolähde-erottelun merkitystä. Komiteamietinnössä ehdotettiin, että tulolähde olisi verovelvollisen jokainen itsenäisen taloudellisen yksikön muodostava liike tai ammatti.⁹⁸ Ehdotus joutui kahden erisuuntaisen veropoliittisen tavoitteen väliin. Ne, joiden mielestä verolainsäädännön oli suosittava yritysten suuntautumista uusille kasvukykyisille toimialoille, esittivät tulolähdejaosta luopumista. Kunnallispiirit

⁹⁵ Ks. EVL 56.2 § ja TVL 33.1 § 5 k.

⁹⁶ KM 86/1966b, s. 11.

⁹⁷ KM 86/1966b, s. 11–12.

⁹⁸ KM 86/1966b, s. 12. Tällä tarkoitettiin sitä, että jokainen yhtenäisen taloudellisen ja hallinnollisen kokonaisuuden muodostava organisaatio muodostaisi tulolähteen. Ks. KM 91/1976, s. 62–63.

puolestaan vaativat järjestelmän säilyttämistä sellaisenaan.⁹⁹ Kuntien keskusjärjestöjen vastustus tulolähteen käsitteen laajentamiseen nähden lienee vaikuttanut, sillä liikeverotuksen tarkistustoimikunta esitti seuraavana vuonna, että EVL 2.2 §:ssä tulee säätää siinä tarkoitetun tulolähteen olevan verovelvollisen jokainen itsenäinen liike tai ammatti. Tämä määritelmä otettiin hallituksen esitykseen ja se tuli lopulta myös lain tekstiksi.¹⁰⁰

3.5.3 EVL

Elinkeinoverolain säätäminen vuonna 1968 (EVL, 24.6.1968/360) oli oikeastaan viimeinen merkki yhtenäisen tulon käsitteen ajan päättymisestä. Uuden veropoliittisen suuntauksen aika oli käsillä. Yleissävyn talouspoliittisille tavoitteille näytti antavan keynesiläinen tai vastaava talouspolitiikka. Tavoitteena oli edistää taloudellista kasvua ja muuttaa yritysten rahoitusrakennetta silloista neutraalimmaksi. Elinkeinotulon verotus oli aiemmin toteutettu TOL:n sekä KKunA:n ja MKunA:n sekä niitä täydentävien lakien ja asetusten perusteella ja elinkeinonharjoittajien ja yksityishenkilöiden verotus oli tapahtunut samojen säännösten pohjalta. EVL:n myötä elinkeinotoiminnan tulos vahvistettaisiin sekä valtion- että kunnallisverotusta toimitettaessa EVL:ssä säädetyllä tavalla.¹⁰¹ Hallituksen esityksen¹⁰² mukaan elinkeinotulot olivat eriytyneet omaksi tulomuodokseen, minkä vuoksi suurta osaa elinkeinotulon määräytymistä säänteleviä normeja ei voitu enää soveltaa muihin tuloihin. Tulon eriytymisestä oltiin tietoisia. Ensimmäistä kertaa irtauduttiin myös omaisuuteen pohjaavasta tulon käsitteestä. Tilalle tuli meno–tulo–teoria. EVL perustui laajalle tulon käsitteelle, mutta sen 6 §:ään sisältyi kuitenkin joitain poikkeuksia tulon veronalaisuuteen.

EVL 1.1 §:ssä säädettiin, että elinkeinotoiminnan tulos vahvistetaan EVL:ssä säädetyllä tavalla. Muihin kuin liiketoimintaan liittyviin (ns. henkilökohtaisiin)

⁹⁹ Voipio 1979, s. 72.

¹⁰⁰ KM 36b/1967 ja KM 91/1976, s. 62–63.

¹⁰¹ KM 1966b/86, s. 1 ss, Wikström 1985, s. 236, Voipio 1979, s. 52–54 ja Ikkala – Andersson – Nuorvala 1969, s. 1–5.

¹⁰² HE 172/1967 vp./A III

tuloihin sovellettaisiin TOL:n säännöksiä. Henkilökohtaisten tulojen piiri ei täysin yhteisöillä poistunut. EVL 1.2 §:n mukaan elinkeinotoiminnalla tarkoitettiin liike- ja ammattitoimintaa. Tämän tarkemmin ei EVL:ssa määritelty elinkeinotoiminnan käsitettä, eikä siihen otettu minkäänlaista liike- ja ammattitoiminnan määritelmääkään. Elinkeinotoiminnan tulolähde-käsitteet päätettiin Hallituksen esityksessä yhä edelleen rakentaa oikeuskäytännön varaan. Esityksen mukaan käsitteiden sisällöt olivat riittävästi vakiintuneet oikeuskäytännössä ja elinkeinotoiminnan tunnusmerkit olivat yleisesti tiedossa. Liike- ja ammattitoiminnan erot olivat lähinnä aste-eroja¹⁰³. Lain 2.1 §:ssä määriteltiin elinkeinotoiminnan tulolähdejaon merkitys toteamalla, että verovelvollisen kunkin tulolähteen tulos vahvistetaan erikseen. Lain 2.2 §:ssä tulolähde määriteltiin niukkasanaisesti. Lähinnä liikkeen ja ammatin itsenäisyyttä haluttiin korostaa erillisen tulolähteen muotoutumisessa.¹⁰⁴ Määritelmää täydensi lisäksi 53.2 §, jossa säädettiin, että maataloutta, jota harjoitetaan itsenäisen taloudellisen yksikön muodostavalla maatilalla, pidetään aina eri tulolähteenä. Maatalous muodosti näin ollen eri tulolähteen silloinkin, kun se liittyi kiinteästi verovelvollisen muuhun liiketoimintaan (MVL 2 §).

Elinkeinoverolain yhteyteen liittyi lain tappiontasauksesta säätäminen. Tappiontasauslaki (362/1968) koski sekä valtion-, että kunnallisverotusta (1 §). Lain 2 §:ssä määriteltiin tappion käsite näiden molempien veronsaajien osalta ja samalla myös ero tulolähdejaossa. Vuoteen 1969 asti verotuksessa oli pyritty käyttämään ns. verovuoden loukkaamattomuuden periaatetta eli periaatetta, että toisen verovuoden tappiota ei saanut avoimesti vähentää toisen verovuoden verotettavasta tulosta. Tappiontasauslaki muutti tätä periaatetta siten, että nyt vahvistettu tappio voitiin vähentää valtionverotuksessa verotettavasta tulosta ja kunnallisverotuksessa verovelvollisen tappion tuottaneen tulolähteen verotettavasta tulosta tappiovuotta seuraavien 5 verovuoden aikana sitä mukaa, kuin verotettavaa tuloa kertyi (4 §).

¹⁰³ Liike- ja ammattitoiminnan välisellä rajanvedolla oli merkitystä lähinnä kunnallisessa harkintaverotuksessa, sillä ammattitoimintaa ei voitu verottaa harkinnalla.

¹⁰⁴ Ks. es. ratkaisu KVL 1964:126, jossa tupakkateollisuutta ja laivanvarustusta pidettiin eri tulolähteenä. Ks. myös KHO 1950 II 455 ja Ikkala – Andersson – Nuorvala 1969, s. 22–29.

3.6 Verolakien säätämisen jälkeinen aika ja tulolähdejaon kehittyminen

3.6.1 EETVL ja Kunnallisverotoimikunnan puolustuspuhe tulolähteille

EVL:n säätämisen jälkeen ei keskustelu tulolähdejaon mielekkyydestä laantunut. Usein kun kannattamattomuus oli tietyllä toimialalla volyymin kasvattamisen esteenä, haluttiin kasvun esteet raivata ja tulolähde koettiin yhdeksi tällaiseksi esteeksi. Kuntien verotusintressien nimissä pyrittiin samanaikaisesti toisaalta määrittelemään epämääräiseksi jäänyttä tulolähteen käsitettä ja toisaalta kehittämään sitä uusilla tavoilla.¹⁰⁵ Vuoden 1975 alusta voimaantullut tulo- ja varallisuusverolaki (EETVL 31.12.1974/1043)¹⁰⁶ korvasi sekä TOL:n että kunnallisasetusten verotusta koskeneet säännökset ja kunnallisverotuksen ja valtionverotuksen säännökset saatiin samaan lakiin (EETVL 1 §). Tarkoituksena oli, että kunkin tulolähteen puhdas tulo voitaisiin laskea kummassakin verotusmuodossa yhdenmukaisesti.¹⁰⁷ Lain 25 §:ssä säädettiin, että verovelvollisella oli oikeus vähentää tulostaan tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneet menot ja että kunnallisverotuksessa kunkin tulolähteen tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneet menot oli vähennettävä saman tulolähteen tulosta. Kokonaistuloista tehtävistä vähennyksistä säädettiin erikseen valtion- ja kunnallisverotusta koskevien vähennysten osalta, vain valtionverotusta koskevien vähennysten osalta ja vain kunnallisverotusta koskevien vähennysten osalta. Valtionverotuksesta säädettiin, että kokonaistulosta saatiin vähentää tulolähteen tappio, mikäli se ei johtunut elantokustannuksista (EETVL 33.1 § 5k.)

Merkittävä puolustuspuhe tulolähteille EVL:n jälkeisenä aikana oli kunnallisverotoimikunnan mietintö vuonna 1976. Toimikunnan keskeisenä päämääränä oli elinkeinon tuleminen verotetuksi niissä kunnissa, joissa

¹⁰⁵ Voipio 1979, s. 73.

¹⁰⁶ (Ensimmäinen) tulo- ja varallisuusverolaki.

¹⁰⁷ HE 40/1974 vp./A 1, s. 2, Nykänen 2004, s. 99, ja Andersson 1978, s. 16–17.

edellytykset sen syntymiselle olivat muodostuneet ja joissa tulo oli syntynyt. Tämän vuoksi verotusoikeuden jakoa ja siten myös tulolähdejakoja tuli tarkistaa. Tulolähdejaon nähtiin palvelevan kunnallisverotuksessa verotettavan tulon oikean kertymisen, toisiinsa rinnastettavissa olevien verovelvollisten yhdenmukaisen kohtelun ja kuntien välisen oikeudenmukaisen tulojaon vaatimuksia. Sen avulla kunnallisvero pyrittiin ohjaamaan niille kunnille, joissa tulo muodostui tai joissa sen katsottiin muodostuvan.¹⁰⁸

Tulolähdejaon todettiin vaikuttavan verovelvollisen eri tulolähteiden tuloksen muodostumiseen mm. tulolähteitten välisten omaisuussiirtojen siirtohintojen ja oikeushenkilöiden fuusioitumisen kautta. Verovelvollisen kokonaisäyrimäärään vaikutti lisäksi uusien liikkeiden (tulolähteiden) harkintaverotuskielto. Tulolähdeongelman koettiin kärjistyvän silloin, kun verovelvollisen eri toimintojen tulos vaihteli ja erityisesti jos jokin toimintamuoto tuotti tappiota. Toisaalta tulolähdejaolla oli vaikutusta myös kirkollisäyrien määrään ja siihen, mille seurakunnalle kirkollisvero kuului¹⁰⁹. Toimikunnan mukaan tulolähdejako oli säilytettävä kunnallisverotuksen peruseriaatteiden joukossa. Lisäksi elinkeinotulolähde tuli määritellä laissa silloista tarkemmin, sillä sitä pidettiin liian yleiseen muotoon kirjoitettuna. Kaikkien tulolähteiden määritelmät oli myös sisällytettävä verotuslakiin.¹¹⁰

Mietinnössä todettiin tulolähdteen käsitteen syntyneen tuloverotusta edeltäneiden tuottoverotusmuotojen aikana ja siirtyneen tuloverotukseen niiden verolakien mukana, jotka toisaalta pyrkivät luettelemaan veronalaista tuloa tuottavat lähteet ja toisaalta pitivät lähteiden ulkopuolelta saatuja varallisuudenlisäyksiä verosta vapaina. Tämä onkin tullut tässä tutkimuksessa jo aiemmin esille¹¹¹. Toisaalta tulolähdteen käsitteen syntyminen ei välttämättä tapahtunut aivan näin suoraviivaisesti. Mietinnössä todettiin myös, että veronalaisen tulon käsitteen vain laajentuessa, tulolähdteen käsite on vähitellen menettänyt alkuperäisen sisältönsä. Jotta tulot olisivat veronalaisia, niiden ei

¹⁰⁸ KM 91/1976, s. 161–167.

¹⁰⁹ KM 91/1976, s. 58.

¹¹⁰ KM 91/1976, s. 161–167.

¹¹¹ Ks. edellä, s. 17–25 ja vrt. Andersson 1984, s. 394–401.

tarvitse olla peräisin mistään tietystä tulon lähteestä ja hyvinkin satunnaisia tuloja on saatettu katsoa veronalaisiksi.¹¹²

3.6.2 Elinkeinotoiminnan tulolähteen käsitteen avartuminen

Tulolähdejako kehittyi EVL:n säätämisen jälkeen lopulta sikäli, että elinkeinotoiminnan sisäinen tulolähdesidonnaisuus väheni. Näin tapahtui jo ennen kunnallisverotoimikunnan mietintöä kun liiketoiminnan kehittämisrahaston osalta EVL:n 64.2 §:ää (Ask 1969/889) muutettiin siten, että siinä nimenomaisesti todetaan, etteivät rahaston muodostaminen ja käyttö tapahdu tulolähdekohtaisesti¹¹³. Myöhemmin tulolähdesidonnaisuutta vähennettiin muuttamalla EVL 30.4 §:ää ja 43 §:ää (Ask 1978/1090) ja poistamalla jälleenhankintavarauksen tulolähdesidonnaisuus. Asiaa käsitellessä elinkeinoverotoimikunnan mietinnössä selvitettiin myös lyhyesti niitä haittoja, joita tulolähdejako aiheutti uusille toimialoille kasvaville yrityksille ja yritystaloudelle yleensä¹¹⁴.

Vuonna 1982 säädetty, määräaikainen, maatalouden investointivarauslaki (AsK 1982/1103) lähensi puolestaan maatalouden tuloveroa entisestään elinkeinotoiminnan tuloverotukseen. Varaukset nähtiin elinkeinotuloille tyypillisinä vähennyksinä ja kaiken lisäksi järjestelmä muistutti läheisesti investointivarauslakia (AsK 1978/1094). Hallituksen esityksestä¹¹⁵ oli jälleen nähtävissä, että maataloutta tarkasteltiin samalta pohjalta, kuin muitakin elinkeinoja.¹¹⁶

Jatkossa elinkeinotoiminnan tulolähteen käsite avartui vielä lisää ja liiketoiminnan sisäinen tulolähdejako poistettiin kokonaan (Ask 1983/71). Periaate oli nyt, että verovelvollisen liiketoiminta muodosti aina vain yhden

¹¹² Ks. KM 91/1976, s. 57 ja vrt ibid. s. 25.

¹¹³ Ks. HE 195/1969.

¹¹⁴ Ks. KM 44/1978, s. 36–37.

¹¹⁵ HE 237/1982 vp./A 5, s. 1.

¹¹⁶ Ks. Wikström 1985, s. 189–190.

tulolähteen, mutta jokainen itsenäinen ammattitoiminta edelleen oman tulolähteensä. Uudistusta perustellessaan hallitus totesi, ettei tulolähdejako koskeva uudistus merkitsisi suurta muutosta veronsaajien kannalta, koska useimmat liikkeet olivat jo yleensä muodostaneet kukin vain yhden tulolähteen. Hallitus näki muutoksella olevan myös jossain määrin verotustyötä vähentävä vaikutus. Samassa yhteydessä myös asunto-osakeyhtiöiden harkintaverovapautta laajennettiin ja luonnollisten henkilöiden harjoittaman liiketoiminnan harkintaverotus poistettiin (VerotusL 72§). Tämä muutos vähensi liike- ja ammattitoiminnan välisen rajan merkitystä¹¹⁷.

Eräs elinkeinotoiminnan tulolähteen käsitettä supistava uudistus oli kuitenkin laki konserniavustuksesta verotuksessa (1986/825), joka tuli voimaan 1.1.1987. Konserniavustus oli sidottu vain liiketoiminnan harjoittajiin (2 §). Lainvalmisteluasiakirjoissa¹¹⁸ lain tarvetta perusteltiin verotuksen neutraalisuuteen perustuvilla syillä. Konsernia pidettiin verotuksellisesti epäedullisena organisaatiomuotona verrattuna tilanteeseen, jossa yrityskokonaisuus muodostui vain yhdestä itsenäisestä yksiköstä. Kuluvarasto saattoi konserneissa jakaantua hyvin epätasaisesti. Konserniavustuslain salliman avoimen voitonsiirron oletettiin ehkäisevän konsernimuodossa toimimiseen liitettyjä epätoivottuja ilmiöitä (es. peiteltyt voitonsiirrot ja tarpeettomat fuusiot).¹¹⁹ Konserniavustuslain jälkeen seuraava merkittävä muutos tulolähdejakoon liittyen tuli oikeastaan vasta vuoden 1993 verouudistuksessa. Tulolähdejako sai tällöin nykyisen muotonsa.

¹¹⁷ HE 251/1982 vp./A 5, s. 3. Ks. Myös KM 35/1980, jossa harkintaverotuskomitea esitti luopumista liiketulolähdejaosta ja KM 39/1987, Tikan yritysverotusta koskenut yhdenmiehen komiteamietintö.

¹¹⁸ Ks. HE 92/1986 vp.

¹¹⁹ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009, s. 779–780.

3.7 Eriytetty tuloverojärjestelmä ja nykyiset tulolähteet

3.7.1 Uudistuksen valmistelu työryhmätasolla

Taloudellinen integraatio ja pääoman liikkeiden kansainvälinen vapautuminen 1990-luvun alussa toi Suomeen uudenlaisen verotusympäristön, jossa oli huomioitava verojärjestelmän kansainvälinen kilpailukyky. Tätä tavoitellen ja muiden pohjoismaiden mallia seuraamalla valtiovarainministeriö asetti keväällä 1991 työryhmän¹²⁰, jonka tuli silloisen hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti esittää näkemyksensä pääomatulojen verotuksen ja yritysverotuksen kehittämisestä, sekä tuloverotuksen rakenteen kannalta keskeisistä kysymyksistä. Työryhmä jätti muistionsa valtiovarainministeriölle tammikuussa 1992. Sen päälinjauksen mukaan pääomatulojen verotus tuli eriyttää ansiotulojen progressiivisesta verotuksesta ja pääomatuloihin tuli kohdistaa yhtenäinen suhteellinen verokanta, joka olisi samalla yhteisöverokanta.¹²¹

Silloisen verojärjestelmän mukaan verovelvollisella saattoi olla liiketulolähde, ammattitulolähteitä ja kiinteistötulolähteitä sekä henkilökohtaista tuloa. Verotus toimitettiin tulolähteittäin, eikä tulolähteen tappiota saanut kunnallisverotuksessa vähentää toisen tulolähteen tulosta. Valtionverotuksessa puolestaan eri tulolähteiden tulot ja tappiot yhdistettiin muuten, mutta maatilatalouden tappiota sai vähentää muista tuloista 10 000 markkaan asti (ETVL 104 §). Verovelvollisen verotettavan tulon laskennassa sovellettavat säädökset määräytyivät osin samoin perustein kuin tulolähdejako, koska elinkeinotoiminnan tulos laskettiin EVL:n, maatilatalouden tulos MVL:n ja muun taloudellisen toiminnan tulos TVL:n mukaan.¹²²

¹²⁰ Asiantuntijatyöryhmän puheenjohtajaksi määrättiin ylijohtaja Lasse Arvela ja jäseniksi määrättiin ylijohtaja Sixten Korkman sekä kutsuttiin professorit Edward Andersson, Kari S. Tikka, Heikki Niskakangas, varatoimitusjohtaja, tohtori Pauli K. Mattila ja tutkimusjohtaja, tohtori Mikael Ingberg. Asiantuntijatyöryhmässä oli mukana tavanomaista verolakien valmistelua vahvempi taloustieteellinen asiantuntemus. Ks. Tikka 1992, s. 7, Kukkonen 1994, s. 167 ja VM 28/1991, s. II.

¹²¹ Ks. VM 28/1991, s. 15–25 ja Kukkonen 1994, s. 165–176.

¹²² Ks. VM 28/1991, s. 20.

Työryhmä ei varsinaisesti ehdottanut muutoksia voimassa olleiden verolakien soveltamisaloihin. Silloisen tulolähdejaon ei kuitenkaan katsottu soveltuvan ehdotettuun pääomatuloverotukseen. Koska lähtökohtana oli verovelvollisen pääomatulojen ja niihin liittyvien vähennysten yhdistäminen tulolajin verotettavaksi tuloksi, esimerkiksi kiinteistötulolähteen tulon erillistä määrittämistä pidettiin järjestelmälle vieraana – ja tarpeettomana. Jos henkilöverotusjärjestelmään syntyisi uusi hallitseva rajalinja ansiotulojen ja pääomatulojen väliin, järjestelmän selkeyden kannalta katsottiin eduksi, että muita rajanvetoja vähennettäisiin. Työryhmän ehdotus oli, että verovelvollisen kaikki elinkeinotoiminta muodostaisi yhden tuloksenlaskentayksikön ja kaikki maatalous yhden tuloksenlaskentayksikön.¹²³

Työryhmä totesi, kuten monet sitä edeltäneetkin työryhmät, että tulolähdejaolla oli merkitystä kunnallistaloudellisten intressien kannalta. Näitä intressejä oli lainsäädännössä suojattu sekä veronsaajakunnan määräytymistä koskevilla säännöillä, että kiellolla vähentää tulolähteen tappiota toisen tulolähteen tulosta. Muistiossaan työryhmä pyrki arvioimaan uudelleen myös pääomatulojen ja yhteisöjen kunnallisverotusta. Vaikka liiketulon harkintaverotuskin oli jo poistettu, kunnallisverotuksessa nähtiin silti etenkin yhteisöjen kohdalla useita epäkohtia, joihin liittyi myös hallinnollisia kustannuksia. Eräs keskeinen epäkohta oli myös kunnallisverotukseen ulotettu konserniavustus, joka oli usein syynä veroäyrien epätasaiseen jakautumiseen. Työryhmä ehdotti yhteisöjen ja pääomatulojen verottamista vain valtionverotuksessa, sillä siten myös yhtenäinen verokanta saataisiin soveltumaan järjestelmään, jossa kokonaisverokanta oli siihen asti ollut riippuvainen kunnallisveroäyriin hinnasta. Verotulomenetyksiä esitettiin yhteisöverotuksen osalta voitavan kompensoida siten, että osa yhteisöverotuksen tuotosta ohjattaisiin kunnille, vaikka verotus toimitettaisiinkin valtionverotuksena. Kunnallisverotuksen mahdollisen muuttamisen nähtiin antavan mahdollisuuden myös tulolähdejaon uudelleenarviointiin ja päinvastoin.¹²⁴

¹²³ Ks. VM 28/1991, s. 20–21.

¹²⁴ Ks. VM 28/1991, s. 20–25.

Yhteisöverotuksen osalta silloisen tulolähdejaon todettiin aiheuttaneen tulkintakysymyksiä, johtaneen laajaan verosuunnitteluun sekä työllistäneen verovelvollisia ja hallintoa. Ongelmia oli liittynyt erityisesti liiketoimintaa harjoittaneiden yhteisöjen erilliskiinteistöihin ja henkilökohtaisiin tuloihin. Kunnallisverotuksen poistamisen katsottiin selkeyttävän yhteisöverotusta, sillä sen jälkeen yhteisöille määrättäisiin vain yksi verotettava tulo, johon yhteisöverokantaa sovellettaisiin. Tappioiden vähentäminen haluttiin pitää ennallaan, kuten ne oli valtionverotuksessa siihen asti vähennetty – tulolähteet lähtökohtaisesti yhdistämällä.¹²⁵

Työryhmän muistiossa mainittiin keskustelua käydyin myös siitä, että yhteisöjen kohdalla siirryttäisiin järjestelmään, jossa verovelvollisen kaikkeen tuloon sovellettaisiin pääasiallisen toiminnan perusteella määräytyvää verolakia. Tämän mahdollisuuden nähtiin selkeyttävän yhteisöverotusta merkittäväällä tavalla, mutta sen myös todettiin aiheuttavan neutraalisuushäiriöitä erityisesti tilanteissa, joissa yhteisöllä on merkittäviä liiketoiminnan ulkopuolisia tuloja tai menoja. Käytettävissä olleessa ajassa ei myöskään ollut mahdollista selvittää kaikkia ongelmaryhmään liittyviä kysymyksiä, joten asiantuntijaryhmä jätti tuolloin tekemättä asiaa koskevan ehdotuksen.¹²⁶

3.7.2 Hallituksen esitys sekä vuoden 1993 pääoma- ja yritysverouudistus

Hallituksen esityksessä 200/1992 puollettiin työryhmän ehdottamaa eriytettyä tuloverojärjestelmää. Verouudistuksessa pääomatulojen verotus tuli erottaa ansiotulojen verotuksesta. Pääomatulot olisivat 25 %:n suhteellisen valtionveron kohteena. Ansiotuloja verotettaisiin edelleen progressiivisen veroasteikon mukaan valtionverotuksessa, ja niihin kohdistuisi myös kunnallisvero liitännäisineen (kirkollisvero sekä kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksut). Myös se koettiin merkityksellisenä, että yhtiöveroprosentti olisi sama kuin

¹²⁵ Ks. VM 28/1991, s. 21.

¹²⁶ Ks. VM 28/1991, s. 21.

pääomatulojen verokanta. 25 %:n yhteisövero jaettaisiin eri veronsaajien kesken, jotta eri veronsaajien asema riittävällä tasolla turvattaisiin.¹²⁷

Uudistukseen liittyi muutenkin tuloverojärjestelmän rakenteen huomattava muuttuminen ja tähän tulolähdejaon muutokset. Uudistuksen jälkeen verovelvollisella tulisi olemaan vain kolme tulolähdettä, verolakien soveltamisalojen mukaan määräytyvät: EVL, TVL ja MVL¹²⁸. Aiemmin tulolähdejako oli perustunut historiallisten syiden ohella pitkälti veronsaajien aseman turvaamiseen. Uudessa järjestelmässä veronsaajien asema järjestettäisiin uusin perustein, eikä tulolähdejako enää tähän tarkoitukseen tarvittaisi. Uudessa eriytetyssä tuloverojärjestelmässä tulolähdejako tulisi palvelemaan toisia tarkoituksia; lähinnä eri taloudellisten toimintojen pitämistä toisistaan erillisinä laskentayksikköinä. Merkitys tulisi hallituksen esityksen mukaan täten olemaan valtionverotuksessa aikaisempaa suurempi. Hallituksen esityksessä perusteltiin esimerkiksi EVL:n ja MVL:n säilyttämistä toisistaan erillisinä sillä, että molempien tuloksen laskentaan sovellettiin niitä koskevia erityisiä toisistaan poikkeavia säännöksiä.¹²⁹

Yhteisöjen kohdalla kuitenkin todettiin, että eri tulolähteisiin erottamisella ei olisi samaa merkitystä kuin henkilöverotuksessa, sillä yhteisöjen tuloa ei jaettaisi ansio- ja pääomatuloon. Yhteisöjenkään verotuksessa ei silti vielä¹³⁰ voitaisi täysin irtaantua tulolähdejaosta, sillä myös yhteisöt saattoivat harjoittaa toimintoja, joiden tulokset laskettiin eri verolakien mukaan. Yhteisöjen tulot jaettaisiin siis eri tulolähteisiin ja yhteisön TVL:n mukaiseen tuloon sovellettaisiin pääomatuloja koskevia säännöksiä. Toisen tulolähteen tappiota ei saisi vähentää toisen tulolähteen tulosta. Elinkeinotoiminnan tappio vähennettäisiin seuraavien verovuosien elinkeinotoiminnan tuloksesta, maatalouden tappio maatalouden tuloksesta sekä muun toiminnan tappio muun toiminnan tulosta. Tappiontasausta koskevat säännökset sisällytettäisiin uuteen tuloverolakiin, ja

¹²⁷ HE 200/1992, luku 4.1.

¹²⁸ Ks. VM 28/1991, s. 20–22.

¹²⁹ HE 200/1992, luku 4.1.

¹³⁰ Hallituksen esityksen mukaan yhteisöjen verotuksessa ”ei vielä tässä vaiheessa voitaisi täysin irtaantua tulolähdejaosta”. Sanamuodosta voidaan tehdä johtopäätös, että irtaantumista tulevaisuudessa pidettiin mahdollisena.

laki tappiontasauksesta tuloverotuksessa kumottaisiin samalla, kun säännösten sisältöä muutettaisiin. Tappiontasausaika pidennettäisiin 10 vuoteen.¹³¹

Hallituksen eduskunnalle antamaan pääoma- ja yritysverouudistuspakettiin tehtiin joitakin, osin merkittäviäkin muutoksia uudistuspaketin eduskuntakäsittelyn aikana. Ehdotettua tulolähdejakoja ei kuitenkaan muutettu. Eduskunta hyväksyi lopullisesti valtiovarainvaliokunnan ehdotuksen mukaisen pääoma- ja yritysverouudistuspaketin 18.12.1992. Uusi tuloverolaki (TVL, 1535/92) astui voimaan vuoden 1993 alusta. Uudistuspakettiin sisältyivät myös täysin uusi varallisuusverolaki (VVL, 1537/92) ja muutokset mm. elinkeinoverolakiin (1539/92) ja lakiin yhtiöveron hyvityksestä (1542/92).¹³²

3.8 Tulolähdejako vuoden 2005 verouudistuksessa

3.8.1 Kilpailukykyiseen verotukseen

Vuoden 1993 verouudistuksen jälkeen kansainvälinen verokilpailu oli entisestään koventunut. Eräät valtiot houkuttelivat avoimesti alhaisilla verokannoilla ja erinäisillä verovapauksilla kansainvälisten yritysten omistuksia maahansa. Haitallisen verokilpailun estäminen EU-tasolla näytti mahdottomalta unionin yhä laajentuessa. Muiden valtioiden ohella, myös Suomi koki tarpeelliseksi vastata kovenemaan verokilpailuun.¹³³ Tuloverotuksen kehittämistyöryhmä, ns. Arvelan työryhmä, asetettiin etsimään keinoja kansainvälisessä verokilpailussa pärjäämiseen (VM 12/2002). Työryhmä totesi, että kansainväliseen verokilpailuun pyrittäisiin vastaamaan ennen kaikkea yhteisöverokantaa alentamalla. Muitakin verojärjestelmän kannalta merkittäviä uudistuksia esitettiin toteutettavaksi¹³⁴. Tässä kohdin merkityksellistä kuitenkin on, että mietinnössä käsiteltiin tulolähdejakoja yhteisöjen verotuksessa.

¹³¹ Arvela 1993, s. 7–16 ja HE 200/1992, luku 4.1 ja 4.7.

¹³² Kukkonen 1994, s. 174–176.

¹³³ Niskakangas et al 2005, s. 237–238.

¹³⁴ Niskakangas et al 2005, s. 27–28.

Tulo- ja menoerien kohdistaminen oikeaan tulolähteeseen nähtiin tarpeelliseksi henkilöyhtiöiden ja yksityisten elinkeinonharjoittajien verotuksessa, jossa oli välttämätöntä pitää erillään yrittäjän yritystoimintaan liittyvä ja henkilökohtainen varallisuus. Yhteisöjen verotuksessa vastaavaa tarvetta ei todettu olevan. Työryhmä totesi tulolähdejaon käytännöllisen merkityksen EVL:n ja TVL:n verotettavan tulon laskentasääntöjen kavennuttua pienentyneen.¹³⁵ Erojen kaventumisesta huolimatta tulolähdejaon nähtiin edelleen tuottavan tulkintakysymyksiä ja oikeusriitoja sekä työllistävän verovelvollisia ja hallintoa. Verovelvollisten oli usein vaikea hyväksyä tulolähdeajattelua, ja ilmoitukset olivat tulolähdejaon suhteen puutteellisia. Käytännön verotustyössä tulolähdejaottelusta johtuneet lisäykset verotettavaan tuloon olivat harvinaisia ja tuloon lisätyt määrät pieniä. Tulolähdejaon ylläpidosta aiheutuva verotustyö koettiin tämän vuoksi pitkälti turhaksi.¹³⁶ Osakeyhtiöiden ja osuuskuntien verotusta olikin työryhmän mukaan perusteltua selkeyttää siten, että niille vahvistettaisiin vain yksi verotettava tulo. Tulolähdejaosta kokonaan luopumisen vaihtoehtona ehdotettiin EVL:n soveltamisalan täsmentämistä tarvittavilta osin. Lainvalinnan rajanveto-ongelmien todettiin kuitenkin tällöin edelleen säilyvän.¹³⁷

Työryhmän ehdotus oli, että elinkeinoverolakia sovellettaisiin osakeyhtiöiden ja osuuskuntien verotukseen myös siltä osin, kuin kysymys olisi muusta kuin elinkeinotoiminnasta. Työryhmä otti huomioon myös yleishyödyllisten yhteisöjen aseman, sillä niille tulolähdejaolla on erityinen merkitys. Yleishyödyllisten yhteisöjen todettiin olevan yhteisömuodoltaan valtaosin muita kuin osakeyhtiöitä tai osuuskuntia, mutta niitäkin todettiin esiintyvän. Tarkoituksena ei ollut, että näiden yhteisöjen verovelvollisuuden laajuus muuttuisi, vaan tulojen veronalaisuuden arviointi voisi edelleen tapahtua nykyisinkin sovellettavilla perusteilla. Ehdotus koski lisäksi myös maataloutta harjoittavia yhteisöjä. Työryhmän mielestä maataloutta harjoittavien osakeyhtiöiden verotuksessa oli perusteltua siirtyä elinkeinoverotukseen.¹³⁸

¹³⁵ VM 2002, s. 135.

¹³⁶ VM 2002, s. 135.

¹³⁷ VM 2002, s. 135.

¹³⁸ VM 2002, s. 137.

3.8.2 Hallituksen esitys ja uusi laki

Hallitus päätyi 19.5.2004 antamassaan esityksessä kuitenkin suurelta osin Arvelan työryhmän esityksestä poikkeaviin ratkaisuihin. Yhteisöjen tulolähdejaosta luopumista ei edes otettu esiin. Hallituksen esitykseen sisältyi kuitenkin verokantoja koskeva uudistusehdotus. Koko eriytetyn tuloverojärjestelmän ajan yhteisöverokanta ja pääomatulojen verokanta olivat olleet samansuuruiset. Hallituksen esityksessä verokannat haluttiin eriyttää toisistaan. Yhteisöverokanta alennettaisiin 26 %:iin ja pääomatulojen verokanta 28 %:iin. Syynä alentamiseen oli verokilpailuun vastaaminen. Pääomaverokannan todettiin olevan vähemmän herkkä verokilpailulle, joten sitä ei tarvitsisi alentaa yhtä merkittävästi.¹³⁹ Hallituksen esitykseen tehtiin valtiovarainvaliokunnassa joitain muutoksia, mutta suurelta osin uudistus meni läpi esityksen mukaisena. Uusia verosäännöksiä sovellettiin ensimmäisen kerran pääsääntöisesti vuodelta 2005 toimitettavassa verotuksessa¹⁴⁰.

¹³⁹ HE 92/2004, s. 21.

¹⁴⁰ VaVM 12/2004, s. 4.

4. TULOLÄHDEJAKO JA YHTEISÖJEN ARVOPAPERILUOVUTUKSET

4.1 Arvopaperimarkkinat, arvopaperit ja niiden luovutukset

Arvopaperikaupan historia on verotuksen historiaa huomattavasti lyhyempi. Järjestäytyntä arvopaperikauppaa on harjoitettu Suomessa 1860-luvulta lähtien ja nykyinen Helsingin Pörssi on aloittanut toimintansa vuonna 1912. Suomen rahoitusmarkkinoiden¹ toiminta oli ensin hyvin pitkään ainoastaan pankkikeskeistä ja arvopaperimarkkinoiden² kasvuedellytykset paranivat oikeastaan vasta 1980-luvulla, kun säännöstelyä alettiin purkaa ja pääoman liikkeitä vapauttaa. Lama ja pankkikriisi vauhdittivat arvopaperimarkkinoiden kehitystä 1990-luvulla. Tultaessa 2000-luvulle, rahoituksen ottaminen osakemarkkinoilta ei ollut yhtiöillä kovin suosittua lainarahoituksen ollessa hyvin edullista. Finanssiskriisin myötä yhtiöiden osakepääoman tarve on kuitenkin jälleen kasvanut lainarahoituksen saannin vaikeuduttua ja hinnan kallistuttua.³

Arvopaperimarkkinat muodostuvat arvopapereiden ensimarkkinoista ja jälkimarkkinoista. Ensimarkkinoilla rahoitusta tarvitsevat yritykset laskevat liikkeeseen arvopapereita, joita sijoittajat välittäjien avulla merkitsevät. Jälkimarkkinoilla käydään kauppaa jo aiemmin liikkeeseen lasketuilla arvopapereilla.⁴ Sijoittajat voivat olla yksityishenkilöitä ja institutionaalisia sijoittajia, kuten osakeyhtiöitä. Sijoittajien lisäksi sijoituksia hallinnoivat holdingyhtiöt ja sijoitusrahastot ovat osa markkinoita. Kaiken kaikkiaan sijoittajien tarkoituksena on yleensä ohjata varojaan kulloisenkin

¹ Rahoitusmarkkinat ovat yleisnimitys kaikenmuotoiselle arvopaperikaupalle, niin pitkä-, kuin lyhytaikaisellekin rahoitukselle. Ks. Nikkinen – Rothovius – Sahlström 2002, s. 10 ja es. Nykänen 2004, s. 34–60.

² Arvopaperimarkkinoilla tarkoitetaan lähinnä yli vuoden pituisia rahoitusvaateita. Ks. es. Nykänen 2004, s. 34.

³ Pörssisäätiö 2010, s. 4. Vuoden 2005 verouudistus oli sikäli epäneutraali, että se selkeästi suosi korkotuloa osingon kustannuksella. Ks. Niskakangas et al 2005, s. 186.

⁴ Ks. lisää Nikkinen – Rothovius – Sahlström 2002, s. 14–15.

markkinatilanteen mukaisesti sellaisiin arvopapereihin, joiden myynti- ja tuottoarvon uskotaan nousevan.⁵ Arvopapereita voidaan toisaalta luovuttaa myös muussa kuin sijoitustarkoituksessa. Yhteisön kohdalla kyse voi olla tytäryrityksen osakkeiden tai osuuksien myynnistä esimerkiksi yritysjärjestelyä edeltävänä toimenpiteenä.⁶

Osakekirjat, joukkovelkakirjat ja obligaatiot ovat arvopapereita. Arvopaperit eivät kuitenkaan nykyisin kovinkaan usein ole fyysisiä arvopapereita, vaan sähköiseen arvo-osuusjärjestelmään merkittyjä arvo-osuuksia. Arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain (17.5.1991/826, AOJL) 26 §:n perusteella suomalaisen osakeyhtiön julkisen kaupankäynnin kohteena olevat osakkeet tulee liittää arvo-osuusjärjestelmään. Lisäksi arvo-osuusjärjestelmään voidaan liikkeeseenlaskijan hakemuksesta ottaa noteeraamattoman yhtiön osakkeita sekä osakkeiden lisäksi myös muunlaisia arvopapereita.⁷ Suomen arvo-osuusjärjestelmässä oli 28.2.2011 yhteensä 168 yhtiötä.⁸ Sijoitusrahasto-osuudet eivät yleensä kuulu arvo-osuusjärjestelmään. Arvopapereiden, arvo-osuuksien ja sijoitusrahasto-osuuksien luovutuksesta verotetaan silti eräin poikkeuksin samojen sääntöjen mukaan.⁹ Arvopapereiden osto- ja myyntitoiminta synnyttää verotuksessa monenlaisia soveltamisongelmia. Eräänä tällaisena ongelmana voidaan pitää tulolähdejakoja.¹⁰

⁵ Ks. Hoppu – Kauppa- ja varallisuus oikeuden pääpiirteet 2005, s. 335 ss.

⁶ Ks. Kukkonen 2007, s. 24.

⁷ Ks. VH 2010: Arvopaperi, arvo-osuus ja sijoitusrahasto-osuus.

⁸ Arvopaperikeskuksen arvo-osuusjärjestelmän kuukausitilasto 28.02.2011.
http://www.ncsd.eu/files/yhteenveto1102_fi.pdf

⁹ Ks. VH 2010: Arvopaperi, arvo-osuus ja sijoitusrahasto-osuus.

¹⁰ Ks. es. Penttilä 2001, s. 3.

4.2 Yhteisön arvopaperiluovutusten verotuksen kehitysvaiheet ja tulolähdejako

4.2.1 Luovutusvoittoverotuksen syntyminen

Luovutusvoittoja on ilmeisesti verotettu jo vuosien 1865–1885 valtiolle maksettavien suostuntaverojen aikaan, olihan tulon käsite tuolloin laaja. Sisällöllisesti tulon ja siten myös luovutusvoiton veronalaisuutta koskeneet säännökset olivat sekä suostuntaverotuksessa, että ensimmäisissä kunnallisasetuksissa samankaltaiset.¹¹ Vuosien 1883 ja 1898 kunnallisasetuksissa verotuksen perusteena oli tulo ja niin kiinteästä omaisuudesta kuin arvopapereistakin (osakkeista) saatua luovutusvoittoa verotettiin joissain tapauksissa tulona, etenkin jos kyse oli lyhytaikaisesta omistuksesta.¹² Myös elinkeinotoiminnan muodossa saadut luovutusvoitot olivat ilmeisesti veronalaista tuloa.¹³

Ensimmäiset varsinaiset omaisuuden luovutusvoiton veronalaisuutta koskeneet säännökset sisältyivät ensimmäiseen tulo- ja omaisuusverolakiin (EETOL 10.2 §))¹⁴. Myös luovutusvoittoja koskeneet säännökset kopioitiin meille Ruotsista ja verotus pohjautui tämänkin osalta lisäksi suppeisiin saksalaisiin tuloteorioihin.¹⁵ Kunnallisverotuksen osalta luovutusvoittojen veronalaisuutta tarkentaneet muutokset kunnallisasetuksiin otettiin vuoden 1922 alussa (1922/15 ja 1922/16). Sisällöltään säännökset vastasivat EETOL:n vastaavia säännöksiä.¹⁶ Luovutusvoitot olivat ensimmäisiä tuloja, joiden veronalaisuudesta säädettiin erikseen.

Luovutusvoitot olivat pääsääntöisesti verovapaita. Lakiin otettiin kuitenkin erityissäännös lyhytaikaisten, keinotteluluonteisten luovutusvoittojen (laissa

¹¹ Ks. Rabinä 2001, s. 22–23 ja Nykänen 2004, s. 85–86.

¹² Ks. Ståhlberg 1907, s. 280 ja Nykänen 2004, s. 86–87.

¹³ Ks. Willgren 1906, s. 403–409, Ståhlberg 1907, s. 281 ja Nykänen 2004, s. 88.

¹⁴ VTOL.

¹⁵ Ks. Rekola A. 1947, s. 103–104 ja 174–176.

¹⁶ Saarialho 1925, s. 28 ja 46–47, Nykänen 2004, s. 89–90 ja Kukkonen 1994, s. 135 ss.

myyntivoittojen) verottamisesta. Tällaisena satunnaisena myyntinä pidettiin vastikkeellisesti saadun omaisuuden luovutusta, jos irtain omaisuus (kuten arvopaperit) oli omistettu alle viisi vuotta ja kiinteä omaisuus alle kymmenen vuotta. Satunnaisesta myyntivoitosta voitiin vähentää vastaavanlaisesta luovutuksesta syntyneet tappiot. Satunnainen myyntivoitto oli osa verovelvollisen kokonaistuloa, eikä siihen sovellettu esimerkiksi muusta tulosta poikkeavaa verokantaa tai muitakaan huojennuksia. Satunnaista myyntivoittoa koskeneiden säännösten taustalla oli ajatus verovelvollisen kantavarallisuudeksi muuttuneen omaisuuden verovapaudesta; kahdenkertaista verotusta haluttiin välttää. Vuonna 1925 voimaantulleeseen uuteen tulo- ja omaisuusverolakiin (ETOL) omaisuuden luovutuksesta saadun voiton veronalaisuutta koskenut säännös siirtyi sellaisenaan.¹⁷

Yhteisön ja muun elinkeinonharjoittajan luovuttaessa vaihto-omaisuuteensa kuuluvia arvopapereita tai muuta omaisuutta ei kyse ollut satunnaisesta luovutuksesta saadusta voitosta, vaan elinkeinotulosta. Elinkeinotoimintaa harjoittavan muuhun kuin elinkeinotoimintaan kuuluvan varallisuuden luovutukseen sovellettiin silti myös satunnaista myyntivoittoa koskevia säännöksiä. Rajanveto tulolähteiden välillä aiheutti ongelmia jo tuolloin. EETOL:n ja ETOL:n voimassa ollessa ongelma ei ollut kuitenkaan varsinaisesti eri tulolähteiden tai eri verolakien välinen, vaan saman lain sisällä tapahtuvasta jaosta verolliseen ja tietyin edellytyksin verovapaaseen tuloon tulon statuksen perusteella. Ongelma koski samalla myös sitä, saiko tappion vähentää satunnaisesta luovutusvoitosta vai elinkeinotulosta.¹⁸

4.2.2 TOL, EVL ja arvopaperiluovutukset

Muutosta arvopapereiden luovutusvoittojen verotukseen valtion verotuksessa eivät TOL:n säännökset juuri tuoneet.¹⁹ Liikkeen käyttö-omaisuuden luovutuksia ei pidetty veronalaisina luovutuksina, jollei niitä voitu pitää TOL 22 §:n

¹⁷ Ks. Rekola A. 1947, s. 103–104 ja 174–176 ja Nykänen 2004, s. 89–92.

¹⁸ Rekola A. 1947, s. 103–104 ja 174–176 ja Wikström 1985, s. 107–168.

¹⁹ Nykänen 2004, s. 90.

mukaisina satunnaisina myyntivoitoina²⁰. Satunnaisen myyntivoiton verotussäännöstä oli tarkennettu siten, että muutkin vastikkeelliset luovutukset kuin myynti kuuluivat verotuksen piiriin²¹. Luovuttajan oli kuitenkin edelleen pitänyt saada omaisuus vastikkeellisesti ja myös luovutuksen oli oltava vastikkeellinen. Luovutetun omaisuuden laadulla ei ollut merkitystä arvioitaessa satunnaisen myyntivoiton veronalaisuutta. Näin kaikenlaisista arvopapereista saadut voitot olivat verollisia. Oikeuskirjallisuudessa käsiteltiin kuitenkin lähinnä osakkeiden luovutuksia. Oikeuskäytännön mukaan omaisuuden luovutushinnasta voitiin vähentää luovutetun omaisuuden poistamaton hankintameno ja myynnistä aiheutuneet kustannukset²². Satunnaisesta myyntivoitosta voitiin edelleen myös vähentää vastaavanlaisesta luovutuksesta syntyneet tappiot (TOL 28.1 § 6 k.).²³

Arvopaperikauppiaiden, pankki- ja rahalaitosten sekä vakuutuslaitosten arvopaperit katsottiin vaihto-omaisuudeksi, koska varojen sijoittaminen arvopapereihin oli olennainen osa näiden elinkeinotoimintaa. Arvopapereiden tuotto oli tällöin liiketuloa ja arvopapereiden arvonmuutokset vaikuttivat verotettavaan tulokseen, vaikka ne olikin omistettu pidempään kuin viisi vuotta (KHO 21.3.1956 nro 1589 ja KHO 1953 B II 495). Kyseisten liikkeiden arvopapereita oli pidettävä vaihto-omaisuutena kunnes osoitettiin omaisuuden hankitun nimenomaan verovapaaksi käyttöomaisuudeksi²⁴. Omistettujen osakkeiden arvonnousut verotettiin joko liiketulona, tai TOL 22 §:n mukaisena myyntivoittona.²⁵

²⁰ Ks. Sjöholm 1966, s. 65. TOL:a edeltäneessä oikeutapauksessa K. & T. Oy:n katsottiin saaneen yli viisi vuotta omistamiensa osakkeiden kaupassa verotettavaa tuloa, koska osakkeilla oli ollut sellainen yhteys yhtiön harjoittamaan rakennustoimintaan, että myynnistä saatua voittoa oli pidettävä yhtiön liiketulona. KHO 28.11.1941 nro 2965–6.

²¹ Ks. Kukkonen 1994, s. 136.

²² Satunnaisen myyntivoiton määrän laskemista koskevia tarkempia säännöksiä ei tulo- ja omaisuusverolaeissa, eikä kunnallisasetuksissa ollut. Oikeuskäytäntöä kuitenkin syntyi. Ks. siitä Ståhlberg 1926, s. 606–607 ja tästä Nykänen 2004, s. 97.

²³ Rekola 1947, s.101–102 ja 173.

²⁴ Pankkiiriyhtiön myymien eräiden erityisten osakkeiden myynnin ei katsottu kuluneen yhtiön arvopaperikauppaan, vaan niistä saatua voittoa oli pidettävä satunnaisesta myynnistä saatuna voittona. Sen vuoksi ja kun yhtiö oli omistanut osakkeita enemmän kuin viisi vuotta, sanotusta voitosta toimitettu verotus poistettiin. KHO 1929 B I 32.

²⁵ Rekola 1947, s. 103–104. Ks. myös Kukkonen 1994, s. 152 ja Sjöholm 1966, s. 67–69.

Lain elinkeinotulon verottamisesta tultua voimaan vuoden 1969 alusta, elinkeinonharjoittajien verotus ei enää tapahtunut yksityishenkilöiden kanssa samojen säännösten perusteella. Elinkeinotoiminnan tulos vahvistettiin nyt sekä valtion- että kunnallisverotusta toimitettaessa TOL:n ja kunnallisasetusten sijaan EVL:ssä säädetyllä tavalla.²⁶ EVL:n tulokäsitemalli oli muuten laaja, mutta käyttö- ja rahoitusomaisuuteen kuuluvien arvopapereiden (ja kiinteistöjen) luovutukset olivat verovapaita omistusmääräaikaisten (5/10 vuotta) täytyttyä (EVL 6.1 § 1k.). Poikkeusta laajasta tulokäsitteestä perusteltiin yritysten toimintamahdollisuuksien varmistamisella. Säännös oli symmetrinen suhteessa TOL 22 §:n mukaiseen pitkäaikaisvoittojen verovapauteen. Siltä osin, kuin kyse oli elinkeinonharjoittajan muusta kuin elinkeinotoimintaan kuuluvasta omaisuudesta, sovellettiin valtionverotuksessa edelleen TOL 22 §:ää.²⁷

4.2.3 EETVL, ETVL ja arvopaperiluovutukset

Vuoden 1975 alusta voimaantullut EETVL (31.12.1974/1043) korvasi sekä TOL:n että kunnallisasetusten verotusta koskeneet säännökset. Arvopapereiden luovutusvoittojen verotusta koskeneet säännökset eivät kuitenkaan edelleenkään juuri muuttuneet (EETVL 21 §). Sekä valtion-, että kunnallisverotuksessa satunnaisesta luovutuksesta verovuonna aiheutunut tappio saatiin vähentää samanlaatuisesta voitosta. Luovutusvoittojen verotusta muutettiin vasta vuonna 1986 lisäämällä satunnaisen myyntivoiton rinnalle omaisuuden luovutusvoiton verotus (20.12.1985/1037). Tämä merkitsi luovutusvoittojen veropohjan selvää laajenemista. Omaisuuden luovutusvoiton verotusta sovellettiin kaikkiin niihin luovutuksiin, jotka eivät olleet verollisia satunnaisena myyntivoittona. Veronalainen määrä oli 20 %:a olettaen, että samalla säädetty miljoonan markan vapaamäärä ylittyi²⁸. Myös EVL:n käyttö- ja rahoitusomaisuuteen kuuluvat, vähimmäisomistusaikaa (5 vuotta) omistetut arvopaperiluovutukset säädettiin symmetrisesti TVL:n mukaan 20 %:sesti veronalaisiksi. EVL:iin ei kuitenkaan tullut mitään TVL:n tyyppistä luovutusvoiton

²⁶ KM 1966b/86, s. 1 ss, Wikström 1985, s. 236, Voipio 1979, s. 52–54 ja Ikkala – Andersson – Nuorvala 1969, s. 1–5.

²⁷ Kukkonen 1994, s. 139–140.

²⁸ Nykänen 2004, s. 99–101 ja Kukkonen 1994, s. 145.

vapaamäärää. Myytävän substanssin hankintamenona oli EVL 8 § 1k:n mukaan sen poistamaton kirjanpitoarvo.²⁹

Uusi tulo- ja varallisuusverolaki (ETVL 29.12.1988/1240) tuli voimaan vuonna 1989.³⁰ Tästä laista liikkeelle lähteneen kokonaisverouudistuksen taustalla oli ajatus kaikkien tulojen mahdollisimman neutraalista verotuksesta. Samalla kun veropohjaa laajennettiin, pyrittiin myös nimellisiä verokantoja alentamaan.³¹ Kokonaisverouudistus ei merkinnyt rakenteellisia muutoksia luovutusvoittojen verotukseen, vaan jako satunnaiseen myyntivoittoon ja omaisuuden luovutusvoittoon säilyi.³² ETVL:ssä omaisuuden luovutusvoiton verovapaa määrä kuitenkin alennettiin miljoonasta 200 000 markkaan. Lisäksi luovutusvoiton veronalainen määrä nostettiin 40 %:iin.³³ EVL:n puolella verouudistus nosti pitkäaikaisten käyttöomaisuusarvopapereiden (tai kiinteistöjen) veronalaisen määrän 60 %:iin. Rahoitusomaisuusarvopapereista (tai kiinteistöistä) tuli täysin verollisia.³⁴ Vuonna 1991 ETVL:iin tuli vielä muutos ja luovutusvoiton veronalainen osuus kasvoi 50 %:iin.³⁵ Kaiken kaikkiaan vuosille 1989 – 1991 ajoittuneen kokonaisverouudistuksen seurauksena tuloverojärjestelmä jäi rakenteellisesti hajanaiseksi; tilanne oli tämä erityisesti pääomatulojen osalta.³⁶

4.2.4 Vuoden 1993 pääoma- ja yritysverouudistuksesta käyttöomaisuusosakkeiden verovapautteen vuonna 2004

Pääomatulojen verotusta muutettiin tarpeen näin vaatiessa vuoden 1993 verouudistuksessa. Eriytetyn tuloverojärjestelmän syntyminen vaikutti merkittäväällä tavalla myös luovutusvoittojen verotukseen. Uudessa

²⁹ Kukkonen 1994, s. 150.

³⁰ Laki oli vuoden 1989 voimassa yksivuotisena verolakina, koska se ei saanut eduskuntakäsittelyssä taakseen määräenemmistöä. Laki säädettiin pysyväksi lailla 29.12.1989/1335.

³¹ Uudistuksen taustoista ja tavoitteista tarkemmin HE 109/1988, s. 4–9.

³² Nykänen 2004, s. 103.

³³ Kukkonen 1994, s. 148.

³⁴ Kukkonen 1994, s. 151.

³⁵ Kukkonen 1994, s. 148.

³⁶ Kukkonen 1994, s.165.

verojärjestelmässä luovutusvoitot rinnastettiin pääomatuloihin, mikä merkitsi pääsääntöisesti niiden täysimääräistä veronalaisuutta, saantotavasta tai omistusajasta riippumatta. Jako satunnaisiin myyntivoittoihin ja omaisuuden luovutusvoittoihin poistui. Myös käyttöomaisuuteen kuuluvien arvopapereiden luovutushinnan osittainen verovapaus poistui osana yritysverotuksen veropohjan laajentamista³⁷. Myyntitappioiden vähennysoikeutta laajennettiin, joskin tappiot voitiin nyt vähentää vain niitä vastaavista voitoista. Ne tappiot, joita ei voitu vähentää verovuonna syntyvistä voitoista, voitiin nyt vähentää seuraavien kolmen vuoden aikana syntyvistä myyntivoitoista. Myyntitappioon rinnastettiin myös sellainen arvopaperin arvonmenetykset, joka yhtiön konkurssin tai muun vastaavan syyn vuoksi olisi lopullinen.³⁸

Yritysverotuksen veropohja oli Suomessa vuoden 1993 verouudistuksen jälkeen poikkeuksellisen pitävä ja lähes kaikki tulot olivat veronalaisia. Symmetriaperiaatteen mukaan vastaavasti menot ja menetykset voitiin vähentää verotuksessa verrattain kattavasti. Useimmissa muissa OECD-maissa veropohja oli kuitenkin aukollisempi³⁹. Suurimpana aukkona oli tavallisesti erilaisten luovutusvoittojen verovapaus⁴⁰. Useissa EU:n jäsenvaltioissa yritysten osakeluovutukset olivat tietyin edellytyksin verovapaita. Tuloverotuksen kehittämistyöryhmä, ns. Arvelan työryhmä, asetettiin lopulta 2000-luvulla etsimään keinoja kansainvälisessä verokilpailussa pärjäämiseen (VM 12/2002). Työryhmä käsitteli verokilpailun muotona perusteellisesti myös yhteisöjen luovutusvoittojen verovapautta, mutta totesi ettei tätä uudistusta toteutettaisi ulkomaisten esimerkkien mukaisesti, vaan että kansainväliseen verokilpailuun pyrittäisiin vastaamaan ennen kaikkea yhteisöverokantaa alentamalla. Perusteluna mainittiin mm. se, että Suomen veropohja oli tiivis. Alhaisista verokannoista ja aukottomasta veropohjasta oli saatu myönteisiä kokemuksia.⁴¹ Työryhmä esitti lisäksi yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä luopumista, osinkojen kahdenkertaiseen verotukseen siirtymistä ja kuten edellä

³⁷ Ks. HE 203/1992, luku 1.3.3.

³⁸ HE 200/1992, luku 4.4.6 ja VaVM 74/1992, s. 5.

³⁹ Ks. HE 92/2004, s. 13–14.

⁴⁰ HE 92/2004, s. 13–14.

⁴¹ Niskakangas et al 2005, s. 27 ja 239–240.

on tullut ilmi, osakeyhtiöiden ja osuuskuntien verotusta siten, että niille vahvistettaisiin vain yksi verotettava tulo.⁴² Tulolähdejakoä käsiteltiin myös yhteisöjen arvopaperiluovutusten näkökulmasta. Passiivisten arvopaperisijoitusten, jotka ulkopuolisille vuokrattujen kiinteistöjen ohella yleensä muodostivat liiketoimintaa harjoittavien yhtiöiden henkilökohtaiset tulolähteet, osalta verotuskäytännön nähtiin kehittyneen sikäli, että liikeomaisuudeksi katsottiin aiempaa helpommin voittovarojen pitkäaikaisiksi sijoittamiseksi hankittuja arvopapereita, joita ei voitu katsoa rahoitusomaisuudeksi. Sivutoimisesti harjoitettua arvopaperikauppaa pidettiin verohallinnon ohjeistuksen mukaan lähtökohtaisesti elinkeinotoimintana, huolimatta arvopaperikaupan volyymin.⁴³ Tulolähdejaon muutoksen todettiin merkitsevän tiettyä eroavuutta yhteisöjen ja muiden verovelvollisten välillä. Työryhmä antoi tähän kuitenkin perusteen osinkojen kahdenkertaisen verotuksen kautta. Tällöin sijoitustoiminnan yhtiöittäminen ei lähtökohtaisesti kannattaisi. Työryhmä kuitenkin myös totesi, että neutraalisuussyistä liiketoimintaan kuulumattomien omistusten luovutustappioiden vähennysoikeutta tulisi edelleen rajoittaa. Liiketoimintaan kuulumattomista osakkeista ei myöskään saisi tehdä arvonalentumispoistoja. Tulolähdejaon poistuessa yhteisöiltä, tällaiset rajoitukset olisi toteutettava erityisjärjestelyin.⁴⁴

Hallitus päätyi 19.5.2004 antamassaan esityksessä suurelta osin Arvelan työryhmän esityksestä poikkeaviin ratkaisuihin. Yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä haluttiin kuitenkin yhä eroon, jolloin osinkotulojen kahdenkertaisen verotuksen sijaan ehdotettiin osinkojen osittaista kahdenkertaista verotusta siten, että suorasijoitusosingot olisivat verovapaita. Koska suorasijoitusosingoista haluttiin verovapaita, liitettiin tähän osin myös neutraalisuussyistä kysymys yhteisöjen omistamien osakkeiden luovutusvoittojen verotuksesta⁴⁵. Työryhmän esityksestä poiketen luovutusvoitot päätettiin vapauttaa verosta ulkomaisten mallien mukaisesti. Pääperusteena oli suurten suomalaisten kansainvälisten yritysten kilpailukyvyä turvaaminen. Ei tullut kysymykseen, että Suomen

⁴² Niskakangas et al 2005, s. 27–28.

⁴³ VM 2002, s. 134.

⁴⁴ VM 2002, s. 135.

⁴⁵ HE 92/2004, s. 28.

elinkeinoelämän tukipylväät maksaisivat yritysjärjestelyistään veron samalla, kun ulkomaiset kilpailijat voisivat tehdä vastaavat järjestelyt verovapaasti. Suomesta ei haluttu pelkkää ”tappioiden kotiuttamisvaltiota”.⁴⁶ Osakkeiden luovutusvoittojen verovapauden merkittävänä etuna pidettiin myös sitä, että se mahdollistaisi yritysten omistusrakenteiden joustavat muutokset. Esityksen mukaan verovapaussäännöksiä sovellettaisiin osakeyhtiöihin, osuuskuntiin, säästöpankkeihin ja keskinäisiin vakuutusyhtiöihin tulonsaajina. Verovapauden kohteena olisivat vain osakeyhtiöiden osakkeet. Verojärjestelmän symmetrisyys edellytti kansainvälisen käytännön mukaisesti myös luovutustappioiden ja niihin rinnastettavien erien säätämistä verotuksessa vähennyskelvottomiksi.⁴⁷

Luovutusvoiton verovapaus rajattiin koskemaan vain käyttöomaisuusosakkeita. Esityksen mukaan käyttöomaisuusosakkeet olisivat verovapaasti luovutettavia, jos verovelvollinen olisi omistanut välittömästi ennen luovutusta yhtäjaksoisesti yhden vuoden ajan vähintään kymmenen prosentin osuuden luovutuksen kohteena olevan osakeyhtiön osakepääomasta ja luovutettavat osakkeet olisivat sisältyneet näihin yli kymmenen prosenttisesti omistettuihin osakkeisiin kyseisen yhden vuoden ajan. Rajaukset mahdollistaisivat verovapauden vain aidoille suorasijoitusosakkeille. Verovapaus ei koskisi kiinteistöyhtiöitä. Liiketoimintaa harjoittavien yhtiöiden käyttöomaisuuskiinteistöjen luovutuksen verovapautta ei kuitenkaan haluttu turhaan rajoittaa. Verovapaus soveltuisikin, jos luovutuksen kohteena oleva yhtiö ei olisi keskinäinen kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiö tai osakeyhtiö, jonka toiminta tosiasiallisesti käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista ja hallintaa. Myös pääomasijoitustoiminta rajattaisiin verovapauden ulkopuolelle, sillä verovapaussäännöksen tarkoituksena ei olisi vapauttaa tietyn toimialan yritystoiminnan tuloa.⁴⁸

Verojärjestelmän symmetrisyyden ja rakenteellisen vakauden vuoksi verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutustappioiden tulisi yhtä lailla olla vähennyskelvottomia. Tappiot voitaisiin vähentää vain veronalaisista

⁴⁶ Niskakangas et al 2005, s.240–241 ja HE 92/2004, s. 9.

⁴⁷ HE 92/2004, s. 28–31.

⁴⁸ HE 92/2004, s. 31–35.

luovutusvoitoista. Esityksessä ehdotettiin, että käyttöomaisuuteen kuuluvien muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutuksesta syntynyt tappio olisi vähennyskelpoinen vain osakkeiden luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna. Laskettaessa vähennyskelpoisen luovutustappion määrää niissä tapauksissa, joissa osakkeet on omistettu alle yhden vuoden ajan, luovutustappion määrää pienennettäisiin verovelvollisen luovutetulta yhtiöltä saaman osingon, konserniavustuksesta verotuksessa annetussa laissa (825/1986) tarkoitetun konserniavustuksen tai muun niihin verrattavan, yhtiön varallisuutta pienentävän erän määrällä. Nämä siitä syystä, ettei luovutustappion määrää tarkoituksellisesti kasvatettaisi. Käyttöomaisuusosakkeiden osalta myös mahdollisuus EVL 42.1 §: n mukaiseen arvonalentumispoistoon poistuisi. Osakkeiden luovutuksen yhteydessä, niistä aiemmin tehty arvonalennuspoisto ja myös osakkeista mahdollisesti tehdyt varaukset sekä avustukset tuloutuisivat.⁴⁹

Valtiovarainvaliokunta teki joitain muutoksia hallituksen esitykseen, mutta suurelta osin uudistus meni läpi hallituksen esityksen mukaisena. Käyttöomaisuusosakkeiden verovapausehdotusta ei juuri muutettu⁵⁰. Uusia verosäännöksiä sovellettiin ensimmäisen kerran pääsääntöisesti vuodelta 2005 toimitettavassa verotuksessa, käyttöomaisuusosakkeiden osalta kuitenkin jo vuodelta 2004 toimitettavassa verotuksessa⁵¹.

4.3 Yhteisön arvopaperiluovutusten tulolähteen määräytyminen

4.3.1 Elinkeinotoiminnan tunnusmerkit

Koska laissa ei kovin tarkasti tulolähteiden välistä rajanvetoa ole määritelty, joudutaan arvioinnissa turvautumaan tiettyihin vakiintuneisiin käsityksiin ja käytäntöihin. Yleinen käsitys oikeuskirjallisuudessa on, että myös

⁴⁹ Ks. HE 92/2004, s. 35–36.

⁵⁰ VaVM 12/2004, s. 18.

⁵¹ VaVM 12/2004, s. 4.

arvopaperikaupan liiketoimintaluonnetta tulee arvioida tiettyjen tunnusmerkkien valossa. Monet veroasiantuntijat ovat käsitelleet näitä elinkeinotoiminnan tunnusmerkkejä kirjoituksissaan ja ehdotelleet niihin tarkennuksia. Ilmeisesti lainvalinta ei voi perustua yksittäisen tunnusmerkin olemassaoloon tai puuttumiseen, vaan arvostelun on tapahduttava tunnusmerkkien muodostaman kokonaisuuden perusteella. Tämä koskee niin arvopaperikauppaa kuin muutakin tulonhankkimistoimintaa.⁵²

Elinkeinotoiminnan tunnusmerkit jaetaan aineellisiin ja muodollisiin. Aineellisilla tunnusmerkeillä tarkoitetaan sitä, että verovelvollinen todella harjoittaa sellaista toimintaa, joka voidaan luokitella elinkeinotoiminnaksi toiminnan arvion perusteella. Tätä pidetään usein merkittävämpänä arvostelukriteerinä, kuin muodollisia järjestelyjä. Aineellisia tunnusmerkkejä ovat voiton tavoittelu, aktiivisuus, ulospäin suuntautuneisuus, suunnitelmallisuus, jatkuvuus ja riskinotto. Näiden lisäksi elinkeinotoiminnaksi katsottavan toiminnan on usein katsottu vaativan itsenäisyyttä. Tämä tunnusmerkki liittyy kuitenkin lähinnä palkkatyön ja ammattitoiminnan rajanvetoon, eikä sillä ole yhteisöjen arvopaperikaupan kannalta merkitystä. Toiminnan ulkoistaminen ei voi vaikuttaa tulolähdevalintaan, sillä taloudellinen riski kuuluu yhä verovelvolliselle.⁵³

Keskeisin liiketoimintana pidettävän arvopaperikaupan tunnusmerkki on voiton tavoittelu kurssikehitystä hyödyntämällä. Liiketoiminnalla pyritään yleensä, lyhyellä tai pitkällä tähtäimellä voiton maksimointiin. EVL:n liiketoiminnan käsitteen kriteeriksi ei kuitenkaan tule asettaa mahdollisimman suuren voiton tavoittelua vaan vain voiton tavoittelu sellaisenaan. Kriteeri ei silti ole täysin ehdoton. Verovelvollisen toimintaa voidaan pitää elinkeinotoimintana, vaikka se tähtäisikään voiton maksimointiin.⁵⁴ Kriteerinä voiton tavoittelu tarkoittaa lisäksi sitä, että vain tavoittelulla on merkitystä, lopputuloksella ei niinkään.⁵⁵ Tappiota

⁵² Ks. VH 2009, s. 23, Tikka – Nykänen – Juusela 2010: Elinkeinoverolain soveltamisala – tunnusmerkkien arviointi ja Nykänen 2004, s. 155–167.

⁵³ Vest 2001, s. 315. Ks. myös Tikka 2001, s. 123, Andersson - Ikkala 2005, s. 16–20 ja s. 23 ja Nykänen 2004, s. 155–167.

⁵⁴ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 6. Elinkeinoverolain soveltamisala – Tunnusmerkkien arviointi ja Andersson - Ikkala 2005, s. 26.

⁵⁵ KHO 1977 B II 532 ja Andersson – Ikkala 2005, s. 18.

tuottanut toimintakin voi siten olla liiketoimintaa. Siihen, mihin saatu voitto käytetään, ei myöskään voida kiinnittää huomiota. Niinpä esimerkiksi voittoa tavoittelevan osakeyhtiön toimintaa on pidettävä liiketoimintana, vaikka sen voitto käytettäisiin kokonaisuudessaan yleishyödyllisiin tarkoituksiin.⁵⁶ Tähän ei tule sekoittaa yleishyödyllistä yhteisöä, mistä kerrotaan lisää myöhemmin.

Aktiivisuus, laajuus ja suunnitelmallisuus ovat selkeitä elinkeinotoiminnan tunnusmerkkejä. Lähtökohta on, etteivät luonteeltaan satunnaiset kaupat muodosta elinkeinotoimintaa. Yksityishenkilöä koskevassa oikeuskäytännössä (KHO 2000/67 ja KVL 73/2000), jota voidaan ilmeisesti käyttää hyväksi myös yhteisöjen kohdalla, on sekä jätetty aktiivisuuden merkitys määrittelemättä, että tuotu sitä esiin. Tosiasiallinen merkitys jää täten hieman epäselväksi. Asiantuntijoiden käsitysten perusteella ratkaisua ei tule tehdä pelkästään liikevaihdon tai myynti- ja ostotapahtumien määrän tai muun vastaavan määrällisen kriteerin perusteella, sillä arvopaperikauppa vaihtelee markkinatilanteen mukaan. Laadullisia kriteerejä tulee soveltaa määrällisten kriteerien sijaan. Lisäksi transaktiomäärien sekä varaston kiertonopeuden on sanottu liittyvän yhtä lailla muuhun, kuin vain elinkeinotoimintaan.⁵⁷

Arvopaperikauppaan ja voiton tavoitteluun sisältyy yleensä aina taloudellinen riski ja mahdollisuus voiton kääntymisestä tappioksi. Tätä ei elinkeinotoiminnan tunnusmerkki riskinotto varsinaisesti tarkoita, sillä muutoinhan arvopaperikauppa olisi aina elinkeinotoimintaa. Sijoitettua pääomaa ja erityisesti velkapääomaa⁵⁸ voidaan sen sijaan oikeuskäytännön perusteella pitää toimintaan sisältyvän riskin mittarina. Näin ollen pienimuotoista toimintaa ei voitane pitää liiketoimintana, vaikka kauppoja olisikin lukumääräisesti paljon ja liikevaihto suhteessa suuri.⁵⁹ Joka tapauksessa voidaan todeta, että riskinotto on elinkeinotoiminnassa tavallisempaa, kuin kertyneen varallisuuden pitkäaikaisessa sijoittamisessa⁶⁰.

⁵⁶ Andersson – Ikkala 2005, s. 18.

⁵⁷ Nykänen 2004, s. 161, Tikka 2001, s.124 ja Vest 2001, s. 21.

⁵⁸ Tikka 2001, s. 125.

⁵⁹ Andersson - Ikkala 2005, s. 26.

⁶⁰ Nykänen 2004, s. 163.

Mitä tulee toiminnan suuntautumiseen ulospäin, arvopaperikaupan kohdalla on jälleen esitetty toisistaan poikkeavia näkökantoja. Toisaalta pörssissä tapahtuvaa kaupankäyntiä ei ole pidetty lainkaan ulospäin ja vähintään laajaan joukkoon suuntautuvana, sillä toiminnalta puuttuvat varsinaiset asiakkaat.⁶¹ Toisaalta taas on koettu, että pörssissä käytävä kauppa nimenomaisesti suuntautuu laajoille markkinoille ja on vieläpä julkista. Pääomamarkkinoiden toimiessa markkinaolosuhteissa, on kaikilla halukkailla mahdollisuus osallistua.⁶²

On esitetty, että arvopaperikauppaan monet aineelliset tunnusmerkit sopivat huonosti. Jatkuvuus ei esimerkiksi ole arvopaperikaupalle tyypillistä, vaan päinvastoin toimintaa leimaa usein tietty epäjatkuvuus: kauppoihin ryhdytään nousevan kurssikehityksen saattamana kunnes kurssikehitys kääntyy laskuun. Tällöin kaupat mahdollisesti loppuvat kokonaan.⁶³ Toisaalta on myös sanottu, että nykyisin tietyt arvopaperit mahdollistavat laskevan kurssin hyödyntämisen.⁶⁴ On sanottu, ettei arvopaperikauppaan liity sellaista pysyvää ”kapasiteettia”, joka yleensä on tyypillistä elinkeinotoiminnalle ja jonka käyttöastetta pyrittäisiin pitämään korkeana. Arvopaperikaupasta puuttuu niin ikään elinkeinotoiminnalle ominainen suoritetuotanto. Tällä tarkoitetaan sitä, että arvopapereiden omistajan rooli on lähinnä se, että arvopapereiden hintaerojen tuoma hyöty kirjautuu tämän tilille.⁶⁵ Toisaalta on myös nähty, että tällaisen arvopaperikauppaan liittyvän ”erikoisuuden leiman” voidaan nähdä vähitellen kadonneen. Arvopaperikaupan elinkeinotoiminnan luonnetta olisi jo tarkasteltava samoin edellytyksin, kuin muidenkin toimialojen.⁶⁶

Toimialamaininta ja kirjanpito mainitaan yleensä ja lisäksi verohallinnon yhtenäistämishjeissa 2009⁶⁷ erityisesti yhtiöitä koskevinä muodollisina

⁶¹ Vest 2001, s. 21.

⁶² Penttilä 1988, s.367 ja Nykänen 2004, s. 164.

⁶³ Tikka 2001, s. 123.

⁶⁴ Nykänen 2004, s. 159.

⁶⁵ Tikka 2001 s. 12–127.

⁶⁶ Nykänen 2004, s. 165.

⁶⁷ Yhtenäistämishjeilla ei kuitenkaan ole viranomaisia sitovaa merkitystä, lähinnä kyse on sallitusta oikeuslähteestä.

tunnusmerkkeinä. Toimialamaininta arvopaperikaupasta voikin olla vahvasti elinkeinotoiminnan puolesta puhuva merkki⁶⁸. Sen sijaan kirjanpito on ehkä hiukan kyseenalainen tunnusmerkki, sillä osakeyhtiöt, kuten muutkin yhteisöt, ovat joka tapauksessa kirjanpitovelvollisia (KPL 1§). Tässä kohdin nousee esiin yritysmuotoneutraalisuus. Jos elinkeinotoiminnan tunnusmerkkinä on kirjanpito, voisi osakeyhtiön kuvitella aina harjoittavan elinkeinotoimintaa⁶⁹. Luonnollisten henkilöiden kohdalla kyse on toki merkittävästä tahdonilmauksesta elinkeinotoiminnan suuntaan⁷⁰. Tulojen ilmoittaminen veroilmoituksessa elinkeinotoimintana puhuu vuorostaan elinkeinotoiminnan puolesta ns. muodollisena tunnusmerkkinä myös osakeyhtiön kohdalla. Kyseessä on samalla yhteisön tahdonilmaisuus.

4.3.2 Tulolähteen valinta yhteisön tuloverotuksessa

Lähtökohtaisesti kaikki verolait – EVL, MVL ja TVL – voivat tulla yhteisön arvopaperiluovutusten verotuksessa kysymykseen. Yhteisö voi siis luovuttaa arvopapereita sekä elinkeinotoiminnan, maatalouden, että muun toiminnan tulolähteen piirissä. Yleensä arvopaperiluovutusten tulolähdejaossa on kuitenkin kyse lähinnä rajanvedosta EVL:n ja TVL:n välillä.⁷¹ Tavallisten yhteisöjen ohella arvopaperiluovutuksia voi olla yleishyödyllisillä yhteisöillä, joilla tulolähdejako merkitsee rajanvetoa verovapaan ja verollisen toiminnan välillä⁷². Erityiskysymyksen arvopaperiluovutusten osalta muodostaa myös holdingyhtiöiden tulolähdejaottelu, joka käyttöomaisuusosakkeiden verovapauden (EVL 6 b §) myötä on saanut kokonaan uuden ulottuvuuden.⁷³

⁶⁸ Yrityksillä on tosin usein tapana ilmoittaa toimialansa huomattavasti todellisuutta laajempaan.

^{69 69} Ks. es. Kukkonen 2007, s. 27 ja Nykänen 2004, s. 162, jossa painotetaan, ettei asian arvostelu voi yritysmuotoneutraalisuuden vuoksi riippua toiminnan harjoittamisen muodosta. Aiemmin nimellisellä yritysmuodolla on kuitenkin ollut merkitystä. Ks. tästä es. Penttilä 2001, s. 12 ja 18.

⁷⁰ KPL 1.1§:n mukaan jokainen, joka harjoittaa liike- tai ammattitoimintaa, on tästä toiminnastaan kirjanpitovelvollinen.

⁷¹ Ks. Ossa 2002, s. 281 ss. ja Juusela 2004, s. 143.

⁷² Ks. Yhtenäistämishojeet 2009, s. 25.

⁷³ Ks. Kukkonen 2007, s. 39–43.

Verohallitus ohjeisti vielä yhtenäistämisohjeessa vuosina 2000–2002, että arvopaperikauppaa varten perustettu yhtiö harjoittaa aina elinkeinotoimintaa ja sivutoimisesti harjoitettu arvopaperikauppa on lähtökohtaisesti elinkeinotoimintaa. Ohjeen mukaan tällöin merkitystä ei ollut arvopaperikaupan volyymillä ja kauppojen lukumäärillä. Verohallitus muutti tulkintasuosituksiaan KHO:n ratkaisun 11.4.2003/941 jälkeen sikäli, että nyt merkitystä annetaan enemmän aineellisten tunnusmerkkien muodostamalle kokonaisuudelle. Ratkaisussa KHO katsoi, ettei osakeyhtiön verovuonna yhdellä kaupalla tapahtunut osakkeiden osto ja myynti pankin välityksellä ollut elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 1 §:ssä tarkoitettua elinkeinotoimintaa, vaikka arvopaperikauppa oli yksi yhtiön toimialoista. Arvopaperikaupan tulolähdevalinta on yhteisöillä nyt hyvin tulkinnanvarainen. Lähtökohtana on kuitenkin edelleen, että arvopaperikauppaa varten perustettu yhtiö harjoittaa elinkeinotoimintaa. Jos arvopaperikauppaa harjoitetaan muun elinkeinotoiminnan ohella, on se silloin myös yleensä EVL-tulolähteen toimintaa.⁷⁴

Jos kysymyksessä on sellainen passiivinen omistus, jossa arvopaperit on omistettu pitkään eikä niillä käydä aktiivisesti kauppaa, toimintaa voidaan Verohallinnon ohjeen mukaan pitää TVL-tulolähteeseen kuuluvana. Yleensä kuitenkin, jos osakeyhtiön yhtiöjärjestyksen toimialapykälässä mainitaan arvopaperikaupan harjoittaminen, oletamus puhuu vahvasti elinkeinotoiminnan suuntaan niiden osakkeiden osalta, jotka eivät ole käyttöomaisuuden luonteisia. Vain arvopaperitoiminnan hyvin vaatimaton määrä ja se, että tilapäisten arvopaperikauppojen voitot on lähinnä kirjattu muun toiminnan tappioiden kattamiseksi, voinee puhua olettamusta vastaan. Täten myös ratkaisussa (KHO 2003/941) katsottiin, että hyvin pienimuotoinen arvopaperitoiminta, jolla ei ollut mitään yhteyttä liiketoimintaan, kuului henkilökohtaiseen tulolähteeseen, vaikka arvopaperikaupasta oli maininta yhtiöjärjestyksessä.⁷⁵

Vuoden 1993 verouudistuksessa ei päädytty sellaiseen sääntelyyn, että osakeyhtiöiden verotus tapahtuisi aina EVL:n mukaan. Tietyt TVL:n säännökset

⁷⁴ Verohallinnon yhtenäistämisohje 2009, s. 25.

⁷⁵ Andersson - Ikkala 2005, s. 25.

osoittavat, että lakia säädettäessä yhteisöillä ajateltiin voivan olla myös TVL:n mukaan verotettavia tuloja. Luovutusvoiton laskemista koskevassa TVL 46.1 §:ssä esimerkiksi todetaan, että siinä säädetyjä hankintameno-olettamia ei sovelleta yhteisön tai henkilöyhtiön saamiin luovutusvoittoihin. Näin ollen voidaan tietyissä tilanteissa katsoa, ettei esim. osakeyhtiö ole elinkeinonharjoittaja tai että sillä on elinkeinotoiminnan ohella myös TVL:n mukaan verotettavaa muuta toimintaa. Myöskään myöhempi lainsäädäntö ei ole muuttanut tätä näkemystä.⁷⁶

Arvopaperikaupan ollessa yhteisön sivutoimintaa, yhtiöjärjestykseen ei välttämättä sisälly mainintaa arvopaperikaupasta. Arvopaperit on tällöin hankittu esimerkiksi muusta toiminnasta kertyneiden ylijäämävarojen käyttökohteeksi. Näissäkin tapauksissa varojen tulisi katsoa kuuluvan elinkeinotoimintaan paitsi silloin jos arvopaperisalkku on vuosia täysin passiivinen. Tällöin tilanteen ei katsota eroavan siitä, että varat olisi pidetty riskittömästi pankkitileillä, joukkovelkakirjalainoissa tai muissa korkoinstrumenteissa. Elinkeinotoiminnan tunnusmerkeillä on tässä merkitystä toiminnan todellista luonnetta ratkaistaessa. Tällöin toiminnan aktiivisuus, jatkuvuus ja suurehko volyyymi sekä lainarahoituksen käyttö puhuvat elinkeinotoiminnan puolesta.⁷⁷ Konserni- ja intressiyhteystilanteissa osakeyhtiön toimintaa pidetään yleensä EVL-toimintana, jos yhtiöryppään muut yhtiöt harjoittavat elinkeinotoimintaa, johon kyseisen yhtiön toiminta edes välillisesti liittyy.⁷⁸ Saman tulkintatavan voidaan ilmeisesti ajatella kohdistuvan myös arvopaperikauppayhtiöihin⁷⁹.

Maataloutena pidetään MVL 2.1 §:n mukaan erikoismaataloutta taikka maa- ja metsätalouteen liittyvää muuta toimintaa, jota ei ole pidettävä eri liikkeenä.⁸⁰ Maataloutta voidaan harjoittaa myös yhtiömuodossa⁸¹ ja on mahdollista, että yhteisöllä on myös maatalouden tulolähteeseen kuuluvia arvopapereita. MVL:n

⁷⁶ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 6. Elinkeinoverolain soveltamisala – Yritysmuoto ja Osakesijoitukset ja yhtiöosuudet.

⁷⁷ Andersson – Ikkala 2005, s. 25 ja Mattila 2008, s. 77.

⁷⁸ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 6. Elinkeinoverolain soveltamisala – Intressipiirijättelu.

⁷⁹ Näin Mattila 2008, s. 81.

⁸⁰ Kiviranta 2010: 9. Maatilan yhtiöittäminen – Osakeyhtiö maatalouden yritysmuotona.

⁸¹ Ks. KHO 30.07.1999/1927.

mukainen verotus edellyttänee, että osakeyhtiöllä on omistuksessaan tai hallinnassaan maatila tai ainakin maatalousmaata. Muissa tapauksissa sovellettaneen EVL:n säännöksiä⁸². EVL:n säännöksiä on sovellettu luovutuksiin myös muuten. Ratkaisussa KHO 1975 B II 506 pankin omistaman maatilán juoksevaa tuottoa verotettiin MVL:n mukaan, kun taas tämän sijoitusomaisuuskiinteistön luovutuksesta saatua hintaa käsiteltiin veronalaisena elinkeinotulona. Juoksevasta tulosta verotetaan siis erillisenä tulolähteenä MVL:n mukaan. MVL ei kuitenkaan määrittele omaisuuden luovutusvoiton laskentaa mitenkään. Kuvatusta oikeustapauksesta huolimatta MVL 21 §:ssä säädetäänkin, että maatilán tai sen osan luovutuksesta saadut voitot verotetaan tuloverolaisissa säädetyllä tavalla. Oikeuskäytännössä on tuettu myös tällaista kantaa, jopa osakeluovutusten osalta. Ratkaisussa KHO 2003/76 luonnollisen henkilön maatalouden käyttöomaisuuteen kuuluvien arvopapereiden luovutusvoitto katsottiin maatalouden tuloksi. Voitto laskettiin kuitenkin tuloverolain luovutusvoiton verottamista koskevien säännösten mukaisesti. Ratkaisua perusteltiin sillä, ettei lainvalmisteluaineistostakaan voitu tehdä toisensuuntaista päätelmää. Vaikka kyse oli luonnollisen henkilön tekemästä luovutuksesta, voitaneen tapausta soveltaa myös yhteisön kohdalla⁸³.

Maatalouden tulolähteeseen kuuluvien arvopaperiluovutusten osalta voidaan todeta, että vaikka ne ovatkin yhteisöillä suhteellisen harvinaisia, on myös niiden lainvalinta hyvin tulkinnanvarainen asia. Juokseva tulo verotetaan MVL:n mukaan, mutta koska MVL ei määrittele luovutusvoiton laskentaa, sovelletaan tuloverolakia. Toisinaan luovutukset voivat olla myös elinkeinotuloa. Lähtökohtana lainvalinnassa on varmaankin arvopaperiomistuksen yhteys harjoitettuun maatalouteen. Jos kyse on yhtiötetystä maataloudesta, voisi tällaisen osakeluovutuksen nähdä helpommin elinkeinotulolähteeseen kuuluvana, kuin mahdollisen pienemmän arvopaperiomistuksen.

Yhteisön harjoittama arvopaperikauppa voidaan siirtää verotusta toimitettaessa toiseen tulolähteeseen. Sillä seikalla, että verovelvollisen verotus on aiemmin toimitettu esim. EVL:n mukaan, ei välttämättä ole ratkaisevaa merkitystä

⁸² Kiviranta 2010: 9. Maatilán yhtiöittäminen – Osakeyhtiö maatalouden yritysmuotona.

⁸³ Ks. Kukkonen 2007, s. 35.

lainvalinnan kannalta. Tämä voi olla tilanne erityisesti silloin, kun kysymykseen ei ole aiemmin otettu erityisesti kantaa ja silloin kun toisen lain, es. TVL:n, soveltamista koskevaa käytäntöä on pidettävä vakiintuneena⁸⁴. Kun arvopaperikaupan luonne on verotuksessa ratkaistu, sitä ei voida vuodesta toiseen muuttaa sen mukaan, mikä saattaisi olla edullista verovelvolliselle tai veronsaajalle.⁸⁵ Luottamusperiaatteen valossa on aiemmalle verokohtelulle kuitenkin syytä antaa jonkinasteista suojaavaa merkitystä.⁸⁶ Näyttää siltä, että veroviranomaiset ovat viime vuosina alkaneet kiinnittää enemmän huomiota erityisesti elinkeinotulolähteen ja henkilökohtaisen tulolähteen väliseen eroon.⁸⁷

4.3.3 Tulolähteen valinta yleishyödyllisen yhteisön tuloverotuksessa

Yleishyödyllinen yhteisö määritellään TVL 22 §: ssä. Lain mukaan yhteisö on yleishyödyllinen, jos 1) se toimii yksinomaan ja välittömästi yleiseksi hyväksi aineellisessa, henkisessä, siveellisessä tai yhteiskunnallisessa mielessä; 2) sen toiminta ei kohdistu vain rajoitettuihin henkilöpiireihin; 3) se ei tuota toiminnallaan siihen osalliselle taloudellista etua osinkona, voitto-osuutena taikka kohtuullista suurempaa palkkana tai muuna hyvityksenä. Yleishyödyllisenä yhteisönä voidaan pitää esimerkiksi maatalouskeskusta, työväenyhdistystä, nuoriso- tai urheiluseuraa tai muuta yhteisöä, jonka varsinaisena tarkoituksena on valtiollisiin asioihin vaikuttaminen tai sosiaalisen toiminnan harjoittaminen taikka tieteen tai taiteen tukeminen. Yleishyödylliset yhteisöt voivat olla osakeyhtiöitä, mutta usein ne ovat yhdistyksiä tai säätiöitä.

Lainvalinnalla EVL/TVL on hyvin merkittävä ero yleishyödyllisen yhteisön verotuksessa. Yleishyödyllinen yhteisö on verovelvollinen saamastaan

⁸⁴ Ks. es. KHO 1998/1922, jossa osakeyhtiön aiemmin elinkeinotoimintana pidettyä toimintaa verotettiin verovuonna tulo- ja varallisuusverolain mukaan.

⁸⁵ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 6. Elinkeinooverolain soveltamisala – Arvopaperikauppayhtiöt: päätoiminta, sivutoiminta. Verolainsäädännön muutokset vaikuttavat helposti verovelvollisen motivaattoreihin.

⁸⁶ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: Elinkeinooverolain soveltamisala – Rajanvedon esilletulo.

⁸⁷ Andersson – Ikkala – Penttilä 2009, s. 50.

elinkeinotulosta⁸⁸. Lisäksi se on verovelvollinen muuhun kuin yleiseen tai yleishyödylliseen tarkoitukseen käytetyn kiinteistön tai kiinteistön osan tuottamasta tulosta kunnalle ja seurakunnalle. Sen henkilökohtaiset tulot ovat verovapaita (TVL 23.1 §). Monet yleishyödylliset yhteisöt ovat merkittäviä arvopapereiden omistajia ja tämän vuoksi eron käytännön merkitys voi joissain tapauksissa olla suuri. Epävarmuus sovellettavasta laista voi vaikuttaa jopa siihen, miten aktiivisesti yhteisön omistamalla arvopapereilla käydään kauppaa. Jos yleishyödyllisen yhteisön harjoittama arvopapereiden osto- ja myyntitoiminta katsotaan EVL:n piiriin kuuluvaksi toiminnaksi, yhteisö joutuu maksamaan tulosta veroa. Jos toiminta katsotaan TVL-toiminnaksi, se on täysin verovapaata. Nykyisen tulkintasuosituksen mukaan yleishyödyllisen yhteisön arvopaperikauppa on vain poikkeuksellisesti elinkeinotoimintaa (Verohallinnon yhtenäistämisoheje 2009). Näin siitakin huolimatta, että monet yleishyödylliset yhteisöt ovat perinteisesti hallinnoineet ja hoitaneet aktiivisesti merkittäviä salkkuja.⁸⁹

Lähtökohtaisesti yleishyödyllisen yhteisön arvopaperisijoittaminen pysyy siis edelleen TVL:n mukaisena sijoitustoimintana. Vaikka yleishyödylliset yhteisöt eivät saa kilpailla veronalaisen elinkeinotoiminnan kanssa, arvopaperisijoittaminen ei kuitenkaan ole sellainen ala, jota yrittäjien väliset neutraalisuusnäkökohdat vaatisivat verotettavaksi elinkeinotulona. Yleishyödyllisen yhteisön harjoittaessa arvopaperikauppaa, huomiota tulee kiinnittää mm. siihen, missä määrin varoja käytetään yleishyödylliseen toimintaan. Euromääräisillä rajoilla toiminnan luonnetta ei kuitenkaan voida ratkaista.⁹⁰

⁸⁸ TVL 23.3 §:ssä on kuitenkin ns. negatiivinen lista sellaisista tuloista, jotka on nimenomaisesti suljettu elinkeinokäsitteen ulkopuolelle; mm. toiminnan rahoittamiseksi järjestetyistä arpajaisista saadut tulot ja jäsenlehtitulot. Ks. tästä lisää Myrsky 2009, s.156–162.

⁸⁹ Ossa 2002, s. 291 ja Verohallinnon yhtenäistämisohejeet 2009, s. 26.

⁹⁰ Verohallinnon yhtenäistämisohejeet 2009, s. 26 ja Vrt. Andersson – Ikkala 2005, s. 18, jossa käsitellään tavallisen yhtiön varojen käyttöä.

4.3.4 Tulolähteen valinta holdingyhtiön tuloverotuksessa

Myös holdingyhtiöiden tulolähteen valinta on erittäin tulkinnanvarainen kysymys. Holdingyhtiö on yhtiö, joka on perustettu omistamaan ja hallinnoimaan arvopapereita yhtiön takana olevien tahojen puolesta. Näissä yhtiöissä ei monesti ole lainkaan työntekijöitä, eikä omia toimitiloja. Holdingyhtiön tarkoitus ei ole varsinaisen arvopaperikaupan harjoittaminen, mutta sitäkin se voi tehdä.⁹¹ Vuoden 2005 verouudistus teki myös holdingyhtiöiden tulolähdejaottelusta merkittävän. Jos holdingyhtiö katsotaan elinkeinonharjoittajaksi, sen osakeluovutukset ovat lähtökohtaisesti verovapaita, sillä pitkäaikaiset osakeomistukset, joissa omistusosuus on yli 10 %, katsotaan yleensä käyttöomaisuusosakkeiksi. Jos taas holdingyhtiötä pidetään TVL-yhtiönä, ovat sen osakeluovutukset veronalaisia kuten ennenkin uudistusta.⁹²

Oikeuskäytännöstä voidaan havaita, että raja EVL:n ja TVL:n välillä kulkee holdingyhtiöiden sisällä; osaa yhtiöistä verotetaan EVL:n ja osaa TVL:n mukaan. Erityiset sijoitusyhtiöt, joiden liikeideana on pyrkiä edistämään etenkin pienarvopaperisijoitustoimintaa vähentämällä suoraan arvopaperiomistukseen liittyviä riskejä, varsinaista arvopaperikauppaa harjoittamatta katsotaan EVL-yhtiöiksi (KHO 1986 B II 509).⁹³ EVL:n piiriin kuuluvat myös usein sellaiset yhtiöt, jotka ovat osa laajempaa, liiketoimintaa harjoittavaa konsernia tai yritysrypystä. Holdingyhtiöidenkin kohdalla noudatetaan täten intressipiirijattelua, jonka mukaan tulolähteeksi yleensä valitaan EVL. Oikeuskäytännössä on usein todettu, että elinkeinotoimintaa harjoittavan tai harjoittavien tytäryhtiöiden emoyhtiökin on EVL-yhtiö.⁹⁴

⁹¹ Juusela 2004, s. 177–179.

⁹² Juusela 2004, s. 178. Ks. myös esim. Myrsky – Linnakangas 2006, s. 81.

⁹³ Andersson – Ikkala 2005, s. 26 – 27. Pääomasijoitusyhtiöt ovat vielä oma erillinen ryhmänsä. Niiden osakeluovutukset katsotaan käyttöomaisuudeksi ja verotetaan EVL:n mukaan, mutta ne eivät kuulu EVL 6b §:n osakeluovutusten verovapauden piiriin. Pääomasijoitustoiminta muistuttaa arvopaperikauppaa ja sijoitukset vaihto-omaisuutta. Ks. tästä Juusela 2004, s. 171–175.

⁹⁴ Mattila 2008, s. 77. Ratkaisussa KHO 1978 B II 539 holdingyhtiötä, joka omisti kahden liiketoimintaa harjoittaneen yhtiön osake-enemmistön, pidettiin EVL:n mukaan verotettavana elinkeinonharjoittajana.

Eräänlaisena tarkistustoimena voidaan vielä ajatella menettelyä, jossa holdingyhtiö poistetaan välistä ja katsotaan olisiko jäljelle jäänyt varallisuus suorassa omistuksessa EVL–varallisuutta. Jos näin on, holdingyhtiö on EVL–yhtiö, jos ei ole, kysymyksessä on TVL–yhtiö.⁹⁵ Yksityishenkilöiden osakeomistuksia hallinnoivia holdingyhtiöitä ei lähtökohtaisesti ole pidetty elinkeinotoimintaa harjoittavina yhtiöinä (KHO 1978 B II 559). Ratkaisussa KHO 2010/64 yhtiön toiminta aktiivisena osakkaana, edustus hallituksessa, sekä perustamisesta saatu selvitys teki siitä kuitenkin elinkeinotoimintaa harjoittavan yrityksen.

4.4 Tulolähdejaon vaikutus yhteisön arvopaperiluovutusten verotuksessa

4.4.1 Yhteisön arvopaperiluovutusten verokohtelu

Tulolähdejaon vaikutus nykyisin yhteisön tuloverotukseen ja siten myös arvopaperiluovutusten verotukseen näkyy erityisesti siinä, että kukin tulolähde muodostaa oman sisäisen tuloksenlaskentayksikön, jossa noudatetaan kyseiselle laskentayksikölle sovittuja laskentaperiaatteita. Tulolähteiden tulokset lasketaan, jonka jälkeen ne lasketaan yhteen, mikäli ovat positiiviset (TVL 30.4 §). Yhteisön myydessä liikeomaisuuttaan, noudatetaan elinkeinoverolakia ja arvopapereiden luovutuksesta saatu nettotulo lasketaan tällöin muun liiketoiminnan tavoin. Kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan tulosta vähennetään verotuksessa arvopapereiden poistamaton hankintameno (EVL 14 § ja 15 §). Jos yhteisöllä on myös muuta kuin liikeomaisuutta, sen myyntiin sovelletaan tuloverolain pääomatulon laskemista koskevia periaatteita (TVL 29.2 §), tietyin poikkeuksin. Yhteisön kohdalla luovutusvoitto lasketaan kuitenkin aina todellisen poistamattoman hankintamenon mukaan, sisältäen kauppaan välittömästi liittyvät kustannukset (TVL 46.1 §).⁹⁶ Maatalouden tulolähteen osalta MVL 4 §:ssä säädetään, että verovuoden puhdas tulo on maataloudesta

⁹⁵ Mattila 2008, s. 77.

⁹⁶ Ks. Kukkonen 2007, s. 72–79.

rahana tai rahanarvoisena etuutena verovuonna saatujen tulojen ja tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneiden menojen erotus. Tulojen ja menojen jaksottamisessa sovelletaan TVL 116 §:n mukaan kirjanpitovelvollisten osalta aina EVL:n säännöksiä. EVL 19 §:n mukaan jaksottamisessa noudatetaan pääosin suoriteperiaatetta. Jollei TVL 116 § soveltuisi, noudatettaisiin sekä TVL:n, että MVL:n mukaisessa verotuksessa pääosin maksuperustetta.

Vaikka tulolähdejako onkin verotuksen perustavimmalaatuisia kysymyksiä, monessa tapauksessa sillä, sovelletaanko EVL: a vai TVL: a ei ole asiallista merkitystä. Säädösten rajausongelmaa ei tällöin välttämättä lainkaan pohdita. Erimielisyydet oikeasta tulolähteestä liittyvät yleensä yksittäiseen erityiskysymykseen, jolla kyseisessä tilanteessa on veroseuraamusten kannalta merkitystä⁹⁷. Mainittakoon, että yhteisön saamien osinkojen verotukseen tulolähdejaolla ei juuri ole vaikutusta, sillä osinkojen verotus tapahtuu EVL 6a §:n mukaan tulolähteestä riippumatta (TVL 33d.4 § ja MVL 5.1 § 14k.). Yhteisön saamat osingot ovat pääsääntöisesti verovapaita. Osingosta on kuitenkin tietyin poikkeuksin 75 prosenttia veronalaista tuloa ja 25 prosenttia verovapaata tuloa.

4.4.2 Tappion vähentäminen

Tulolähteen tappiota ei vähennetä toisen voitollisen tulolähteen tuloksesta. Tämä voi aiheuttaa ongelmia verovelvolliselle, jolla on sekä voitollisia että tappiollisia tulolähteitä.⁹⁸ Yhteisöjen kohdalla ei toteudu tähän edes se poikkeus, mikä luonnollisilla henkilöillä tai kuolinpesillä, että vaatimuksesta elinkeinotoiminnan ja maatalouden verovuoden tappio voitaisiin joko kokonaan tai osittain vähentää tappiovuoden pääomatulosta (TVL 59.1 §).⁹⁹

Tappiontasaussäännökset ovat pääosin tuloverolaissa. TVL 119 ja 120 §:ssä säädetään, että elinkeinotoiminnan, maatalouden ja muun toiminnan tappiot

⁹⁷ Vrt. VM 2002, s. 135.

⁹⁸ Ks. Mattila 2008, s. 83–84.

⁹⁹ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 6. Elinkeinoverolain soveltamisala – Tulolähdejako – tulolähteen tappio.

vähennetään saman tulolähteen sisällä seuraavan 10 verovuoden aikana sitä mukaa kuin tuloa syntyy. Tämän hetkisen tilanteen mukaan tappiota ei voida vähentää edellisten vuosien voitoista (carry-back-järjestelmä). Mikäli yhteisön arvopapereiden katsotaan kuuluvan TVL-tulolähteeseen, niiden luovutustappiot vähennetään 10 vuoden säännöstä poiketen TVL 50 §:n mukaan luovutusvoitoista verovuonna ja viitenä seuraavana vuotena sitä mukaa kuin voittoa kertyy. Tätä seikkaa lieventää se, että luovutusvoitoilla tarkoitetaan kaikkia veronalaisia luovutusvoittoja.¹⁰⁰ TVL:n mukaan laskettavien luovutustappioiden ajanjakson pidentämisestä kolmesta vuodesta viiteen vuoteen säädettiin vuoden 2010 lopulla. Pidentämisellä haluttiin parantaa sijoittamisen edellytyksiä sekä kannustaa pääomasijoitusten tekemistä yrityksiin. Uusi tappion vähentämistä koskeva säännös vastaa muutoin sisällöltään aiempaa TVL 50 §:ää. Uutta säännöstä sovelletaan ensimmäisen kerran jo verovuonna 2010 syntyneisiin tappioihin.¹⁰¹

Vuoden 2005 verouudistuksen tultua voimaan, yhteisön elinkeinotulolähteen käyttöomaisuusosakkeiden luovutustappioista on säädetty erikseen EVL 6b §:ssä. Säännöksen mukaan käyttöomaisuusosakkeiden luovutustappiot ovat pääsääntöisesti vähennyskelvottomia. Säännöksen 4 momentin mukaan käyttöomaisuuteen kuuluvien muiden kuin verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutuksesta syntynyt tappio on kuitenkin vähennyskelpoinen käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksesta saaduista veronalaisista voitoista verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna. Rajoitus ei kuitenkaan koske kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiöiden tai vastaavien yhtiöiden osakkeiden luovutuksesta syntyneiden tappioiden vähentämistä.¹⁰² Vuoden 2005 verouudistuksesta on kerrottu enemmän jo edellä.¹⁰³

¹⁰⁰ Andersson – Linnakangas 2006, s. 270–276.

¹⁰¹ Ks. HE 122/2010, s. 1, 4, 10, ja 14 ja VaVM 47/2010, s. 4.

¹⁰² Ks. HE 92/2004, s. 35–36.

¹⁰³ Ks. edellä s. 53–55.

4.4.3 Omaisuuslajijaon vaikutukset

Tulolähdejaon vaikutuksia voidaan tarkastella myös elinkeinoverolain omaisuuslajijaon kautta, joka erottaa EVL–tulolähteen muista tulolähteistä. Yhteisön arvopapereiden käyttötarkoitus määrää sovellettavan omaisuuslajin ja arvopaperit voidaan siirtää omaisuuslajista toiseen (EVL 51 §). Varsinaisen arvopaperikaupan kohdalla kyse on verovelvollisen liiketoiminnasta ja arvopaperit ovat tällöin omaisuuslajiltaan vaihto-omaisuutta (EVL 10 §)¹⁰⁴. Vaihto-omaisuuden lisäksi yhteisöllä voi olla pitkäaikaisia arvopaperisijoituksia, kuten tytäryhtiön osakkeita ja yhtiöosuuksia. Tällaisten yhteisön harjoittamaa liiketoimintaa palvelevien osakeomistusten ja osuuksien luovuttaminen on erilaista, sillä ne katsotaan käyttöomaisuudeksi (EVL 12 §). Yritys voi myös hankkia sijoituksena esimerkiksi pörssiosakkeita, jotka eivät mitenkään liity yrityksen liiketoiminnan harjoittamiseen, eivätkä myöskään merkitse toiminnan välillistä laajentamista. Jos osakesijoitus on tarkoitettu melko lyhytaikaiseksi ja kysymys on likvidien varojen sijoittamisesta, osakkeita voidaan pitää elinkeinon kuuluvana, ja omaisuuslajiltaan rahoitusomaisuutena (EVL 9 §)¹⁰⁵. Raha-, vakuutus- ja eläkelaitoksilla voi vielä olla varojen sijoittamiseksi tai sijoitusten turvaamiseksi hankittua sijoitusomaisuutta (EVL 11 §). Sijoitusomaisuuden käsite on syntynyt oikeuskäytännössä. Aiemmin tällainen omaisuus luettiin vaihto-omaisuuteen erillisenä sijoitusomaisuudeksi nimitettynä ryhmänä.¹⁰⁶ Elinkeino-omaisuuden lisäksi yhteisöllä voi olla muuhun tulolähteeseen kuuluvia arvopapereita.¹⁰⁷

Elinkeino-omaisuudessa säädetään omaisuuslajien osalta erikseen niin luovutushinnan tuloutumisesta, kuin hankintahinnan ja arvonalentumisen vähennyskelpoisuudesta.¹⁰⁸ Vaihto-, sijoitus- ja käyttöomaisuudesta sekä muista elinkeinossa käytetyistä aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä saadut luovutushinnat ja muut vastikkeet ovat EVL 5.1 § 1k:n mukaan

¹⁰⁴ Ks. Andersson - Ikkala 2005, s. 243 ss.

¹⁰⁵ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 6. Elinkeino-omaisuuden soveltamisala – Pitkäaikaiset osakesijoitukset ja yhtiöosuudet. Ks. myös Juusela 2004, s. 235.

¹⁰⁶ Ks. Andersson - Ikkala 2005, s. 249–250.

¹⁰⁷ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 6. Elinkeino-omaisuuden soveltamisala – Lainvalinnan ja tulolähdejaon merkitys.

¹⁰⁸ Andersson - Ikkala 2005, s. 239.

veronalaista elinkeinotuloa käyttöomaisuusosakkeiden verovapauteen liittyvin poikkeuksin. Lisäksi rahoitusomaisuudesta saadut voitot säädetään pykälän 5k:ssa erikseen veronalaisiksi. EVL 5a §:ssä säädetään puolestaan omaisuuslajikohtaisesti oikaisuerien veronalaisuudesta. Jos hyödykkeen todennäköinen luovutushinta tai käypä arvo on vähentämätöntä tai poistamatonta hankintamenoa suurempi, on tämä arvonnousu veronalainen. Omaisuuslajien hankintamenojen vähennyskelpoisuudesta säädetään EVL 7 – 8 §:ssä. Rahoitusomaisuudella ei kuitenkaan ole EVL:n terminologiassa varsinaista hankintamenoa¹⁰⁹. Elinkeinotoimintaan liittyvät menetykset ovat yleensä vähennyskelpoisia. TVL:n puolella vain realisoituneet tappiot ovat verotuksessa vähennyskelpoisia, ja nekin rajoitetusti (TVL 50.3 § 3k.).¹¹⁰

Vaihto-omaisuuden osalta jaksottamisesta ja hinnanlaskuvähennyksestä säädetään EVL 28 §:ssä. Verovelvollisella verovuoden päättyessä olevan vaihto-omaisuuden hankintamenosta on verovuoden kuluja myös se osa, joka ylittää vastaavan vaihto-omaisuuden hankintaan verovuoden päättyessä todennäköisesti tarvittavan hankintamenon tai siitä samana ajankohtana todennäköisesti saatavan luovutushinnan. Arvonalentumisessa on kysymys toteutuneesta hintojen alenemisesta johtuvasta vähennyksestä. Arvonalentumiselta ei edellytetä olennaisuutta tai pysyvyyttä. Etukäteisen kulukirjauksen tekeminen on tietyin edellytyksin mahdollista. Jos laissa säädetyt edellytykset täyttyvät, vähennyksen tekeminen on pakollista, niin kirjanpidossa kuin verotuksessakin.¹¹¹ Hinnanlaskuvähennyksen ohella tai sijasta saatetaan puhua myös ns. epäkuranttiusvähennyksestä. Tällä kuvataan kuitenkin lähinnä hyödykkeen vioittumisesta johtuvaa arvonalentumista. Hinnanlasku/epäkuranttius on melko riidaton säännös. Tämä johtuu myös siitä, että kulukirjaus on purettava arvon taas noustessa.¹¹² Hinnanlaskuvähennys koskee myös sijoitusomaisuutta (EVL 29 §) ja lisäksi rahoitusomaisuuden arvonaleneminen on verotuksessa vähennyskelpoinen menetys (EVL 17.2 §).

¹⁰⁹ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 11. Rahoitusomaisuus, sijoitusomaisuus ym – Rahoitusomaisuus – Voitot.

¹¹⁰ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 6. Elinkeinoverolain soveltamisala – Lainvalinnan ja tulolähdejaon merkitys.

¹¹¹ Myrsky – Linnakangas 2006, s. 198.

¹¹² Andersson – Ikkala 2005, s. 392–395.

Rahoitusomaisuuteen kuuluvien arvopapereiden arvonalentumisen hyväksyminen vähennyskelpoiseksi edellyttää kuitenkin arvonalentumisen lopullisuutta. Siten arvonalentumisen hyväksyminen esim. vain pörssikurssin alentumisen perusteella ei tule kysymykseen.¹¹³

Kulumattoman käyttöomaisuuden jaksottamisesta säädetään EVL 42 §:ssä. Käyttöomaisuuteen kuuluvista arvopapereista voidaan tehdä arvonalentumispoisto, mikäli niiden käypä arvo on verovuoden päättyessä poistamatonta hankintamenoa olennaisesti alempi. Vuoden 2005 verouudistuksen yhteydessä arvonalentumispoistomahdollisuudesta käyttöomaisuusosakkeiden kohdalla kuitenkin luovuttiin, joten poistomahdollisuus koskee vain muita arvopapereita kuin osakkeita. Osakkeiden menetyksen ollessa lopullinen, voidaan niiden hankintameno kuitenkin muiden kuin verovapaasti luovutettavien käyttöomaisuusosakkeiden osalta vähentää EVL 6b §:n luovutustappiota koskevien säännösten mukaisesti verovuonna ja viitenä sitä seuraavana vuonna.¹¹⁴ TVL:ssa ei ole lainkaan EVL 42.1 §:n tyyppiseen arvonalentumispoistoon oikeuttavaa säännöstä.¹¹⁵

¹¹³ Yhtenäistämishjeet 2009, s. 41.

¹¹⁴ Ks. HE 92/2004, s. 35–36.

¹¹⁵ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 6. Elinkeinoverolain soveltamisala – Lainvalinnan ja tulolähdejaon merkitys.

5. TULOLÄHDEJAON ARVIOINTIA

5.1 Verojärjestelmän kehittäminen

5.1.1 Verotuksen tavoitteet ja hyvän verojärjestelmän ominaisuudet

Verolainsäädännön muutoshankkeet pohjautuvat päätelmään, ettei voimassa oleva sääntely täytä järjestelmän hyviin ominaisuuksiin kohdistuvia vaatimuksia. Näitä hyviä ominaisuuksia voidaan lähestyä tiettyjen yleisten kriteerien tasolla, joita on myös käsitelty laajasti vero-oikeudellisessa kirjallisuudessa¹¹⁶. Verotuksen taloudellisten vaikutusten tulisi vastata talouspoliittisia ja muita verotukselle asetettuja yhteiskuntapoliittisia tavoitteita, verorasituksen tulisi jakautua oikeudenmukaisesti ja verotuksesta tulisi aiheutua mahdollisimman vähän kustannuksia verohallinnolle ja verovelvollisille itselleen.¹¹⁷ Hyvälle verojärjestelmälle asetetut vaatimukset ovat kuitenkin ainakin osin aikaansa sidottuja. Kriteereissä ovat 2000-luvulla korostuneet kansainvälinen kilpailukykyisyys ja integroitavuus.¹¹⁸

Verotuksen päätavoite on kerryttää julkisyhteisöille tuloja. Vaikka yritysten välittömien verojen osuus kaikista verotuloista ei ole erityisen suuri, myös yritysverotuksella on huomattava fiskaalinen merkitys. Erityisesti vuonna 1993 voimaan tullut yritysverotuksen uudistus on osoittautunut fiskaalisesti onnistuneeksi. Vuoden 2010 verotilaston mukaan osakeyhtiöiden osuus verojen ja maksujen kokonaistuotoista verovuonna 2008 oli 16,7 %, kun esimerkiksi liikkeen- ja ammatinharjoittajien osuus oli 4,3 %^{119, 120}.

¹¹⁶ Näin Nykänen 2004, s. 116.

¹¹⁷ Tikka 1990, s. 47–49.

¹¹⁸ Nykänen 2004, s. 116.

¹¹⁹ Taskutilasto 2010, s. 7.

¹²⁰ Ks. Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 3. Tausta ja yleiset periaatteet – Verotuksen tavoitteet – Fiskaalinen tavoite.

Verotuksen tavoitteeksi asetetaan usein myös neutraalisuus ja tärkeä veropoliittinen kysymys onkin, missä määrin verotuksen roolin yhteiskunnassa tulisi olla neutraali ja missä määrin ohjaava. Verotus voidaan määritellä neutraaliksi silloin, kun se ei vaikuta suhteellisten hintojen rakenteeseen. Usein verotuksen neutraalisuutta kuvataan myös sanomalla, ettei neutraali verotus muuta verovelvollisen valintoja siitä, mitä ne olisivat verottomassa taloudessa.¹²¹ Neutraalisuutta voidaan arvioida esimerkiksi sen mukaan, vaikuttaako verotekijä yritysmuodon, yritysrakenteen, rahoitusmuodon tai investointikohteen valintaan.¹²² Verotus vaikuttaa siis yhteiskunnassa voimavarojen kohdistumiseen. Kun verotus vaikuttaa ”vääristäen” suhteellisiin hintoihin, voidaan tästä katsoa aiheutuvan tehokkuusrasitusta yhteiskunnassa. Kokonaistaloudellisesti tehokkaan verojärjestelmän tulisi minimoida verotuksesta johtuva tehokkuusrasitus. Juuri tämän tehokkuusnäkökulman katsotaan puoltavan verotuksen neutraalisuutta. Verotukselle asetetaan kuitenkin joukko yhteiskuntapoliittisia tavoitteita, jotka johtavat poikkeamaan tästä neutraalisuudesta. Hyvään verojärjestelmään voidaankin kohdistaa se vaatimus, että verotus on neutraalia silloin, kun sille ei ole asetettu nimenomaista ohjaavaa tavoitetta. Jos verotukselle on asetettu tällainen tehtävä, on mahdollista puhua verotuksen ohjausvaikutuksellisesta tehokkuudesta eli kyvystä toteuttaa asetetut ohjausvaikutukset.¹²³ Erilaisia yhteiskuntapoliittisia tavoitteita ovat muun muassa suhdanne-, kasvu-, alue-, elinkeino- ja jakopoliittiset tavoitteet¹²⁴.

Hyvän verojärjestelmän ominaisuuksista tulee jo mainittujen lisäksi mainita vielä sisäinen integroitavuus (yhteensopivuus)¹²⁵. Verojärjestelmäkokonaisuuden eri osien on sovittava yhteen, jottei tuloja kanavoitaisi sellaiselle sektorille, jolle ne eivät varsinaisesti taloudellisessa mielessä kuulu. Hyvältä verojärjestelmältä edellytetään myös oikeusvarmuutta ja siten ennustettavuutta. Verojärjestelmän

¹²¹ Tikka 1990, s. 47–49.

¹²² Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 3. Tausta ja yleiset periaatteet – Verotuksen tavoitteet – Ohjaava vai neutraali verotus. Ks. myös VM 2010, s. 34.

¹²³ Tikka 1990, s. 47–49. Ks. myös VM 2010, s. 33–34.

¹²⁴ Ks. näistä lisää Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2011: 3. Tausta ja yleiset periaatteet – Verotuksen tavoitteet.

¹²⁵ Sisäisen integroitavuuden lisäksi tulee huomioida ulkoinen kansainvälinen integroitavuus, jottei yli- tai aliverotusta pääsisi syntyään. Ks. Kukkonen 1994, s. 354–355.

tulee olla johdonmukainen – tiivis ja yhtenäinen järjestelmä minimoi oikeusvarmuusriskit ja hallinnolliset kustannukset. Viimeiseksi hyvältä verojärjestelmältä on edellytettävä yksinkertaisuutta ja selkeyttä. Verovelvollisten on pystyttävä helposti ymmärtämään kunkin toimenpiteen mahdolliset veroseuraamukset. Yksinkertainen järjestelmä on myös joustava ja sallii tarpeelliset muutokset – pysyen kuitenkin tasapainossa oikeusvarmuuden ja pysyvyyden vaatimukseen nähden.¹²⁶

5.1.2 Verotuksen kehittämistyöryhmä

Syyskuussa 2008 asetettu verotuksen kehittämistyöryhmä julkaisi väliraporttinsa kesäkuussa 2010 ja loppuraporttinsa joulukuussa 2010. Kehittämistyöryhmän tehtävänä oli arvioida nykyisestä verojärjestelmästä ja talouden toimintaympäristön muutoksista aiheutuvia verojärjestelmän muutostarpeita ottaen samalla huomioon verotuksen oikeudenmukaisuus. Tarkastelussa ovat olleet mukana myös yritys- ja pääomatuloverotuksen kehittämistarpeet, joiden osalta on ehdotettu painopisteen maltillista siirtämistä yhteisöverotuksesta henkilötason pääomatuloverotukseen erityisesti osinkotulojen verotusta kiristämällä¹²⁷. Työryhmä teki loppuraportissaan kokonaisarvion verojärjestelmän kehittämistarpeista ja täydensi esitettyjä linjauksiaan myös väliraportin ulkopuolelle jääneiltä verotuksen osa-alueilta.¹²⁸ Kuntaverotuksen rakennetta ehdotettiin muutettavaksi siten, että kuntien osuus suhdanneherkän yhteisöveron tuotosta siirrettäisiin valtiolle ja tästä johtuvat tulomenetykset korvattaisiin valtionosuusjärjestelmän kautta.¹²⁹ Tulolähdejaon merkitystä ei kummassakaan raportissa käsitelty. Loppuraportissa työryhmä totesi, että yritysveropohjaan liittyviä kysymyksiä on ollut esillä, mutta muutoksia tältä osin ei esitetä. Veropohjasäännösten kehittämistarvetta tulisi arvioida toisessa yhteydessä.¹³⁰

¹²⁶ Kukkonen 1994, s. 354–355 ja VM 35/2010, s. 35.

¹²⁷ Ks. VM 35/2010, s. 67 ja 71.

¹²⁸ VM 51/2010, s. 9.

¹²⁹ VM 51/2010, s. 36.

¹³⁰ VM 51/2010, s. 25.

Työryhmän väliraportin mukaan kansainvälinen integraatio ja Suomen talouden avoimuus ovat lisääntyneet viime vuosikymmeninä huomattavasti, mikä on näkynyt myös verotuksessa. Yritykset, niiden investoinnit ja voitot ovat muuttuneet entistä liikkuvammiksi, reagoiden veroaste-eroihin varsin herkästi. Myös vuoden 2008 lopulla alkanut syvä talouskriisi on vaikuttanut heikentämällä voimakkaasti julkisen talouden rahoitusasemaa ja vaikeuttamalla siten sen varautumista väestön ikääntymisen aiheuttamiin menopaineisiin. Taantuman jälkihoito tulee työryhmän mukaan rajoittamaan lähivuosina myös veropoliittista liikkumavaraa – verotoimenpiteitä suunniteltaessa tulee kiinnittää huomiota sellaisiin verotuksen rakenteen muutoksiin, joiden avulla verojärjestelmää voidaan muokata tukemaan mahdollisimman hyvin julkisten palvelujen ja etuuksien rahoitusta. Tavoitteen ollessa työllisyyttä ja talouskasvua tukeva verorakenne, työryhmän ehdotuksena on verotuksen painopisteen maltillinen siirtäminen kulutusverotukseen muiden veromuotojen kustannuksella.¹³¹ Lisäksi veropohjia tulee laajentaa¹³².

Työryhmän mukaan yritys- ja pääomatuloverotuksen kehittämisesä tullaan ottamaan huomioon hyvän verojärjestelmän kriteerit. Resurssit tulee edelleen voida kohdentaa mahdollisimman tehokkaasti ja verotuksen tulee olla neutraalia erityisesti erityyppisten investointikohteiden, sijoitusmuotojen ja rahoitusvaihtoehtojen suhteen. Verotuksen kannusteet resursseja haaskaavaan verosuunnitteluun tulee minimoida. Verotuksen tulee lisäksi olla oikeudenmukaista ja sen tulee toimia kansainvälisessä ympäristössä, verokertymää kuitenkaan vaarantamatta. Painoarvoa annetaan lisäksi yksinkertaisuudelle, ymmärrettävyydelle ja selkeille periaatteille. Yritys- ja pääomatuloverotuksen säännösten tulee olla mahdollisimman selkeä ja yksinkertainen. Näin voidaan minimoida verohallinnolle ja verovelvollisille järjestelmästä syntyvä hallinnollinen taakka. Tavoitteen saavuttamisen kannalta on eduksi, jos verotus voidaan perustaa yleisille, johdonmukaisille periaatteille. Tällöin tarvitaan vähemmän perusrakenteen puutteita paikkaavia kompensoivia poikkeussäännöksiä. Järjestelmän perustuminen johdonmukaisille periaatteille

¹³¹ VM 35/2010, s. 11–14.

¹³² Ks. VM 35/2010, s. 36 ja VM 51/2010, s. 17.

tukee myös järjestelmän sopeutumista toimintaympäristön muutoksiin ja lisää sen poliittista kestävyyttä. Uudistamisesta mahdollisesti syntyvät sopeutumisongelmat ja kustannukset on myös huomioitava.¹³³

5.2 Tulolähdejaon uudistaminen

5.2.1 Uudistamistarpeet

Yleinen käsitys on, että tulolähdejako on eräs verotuksen ja siihen liittyvän viranomaismenettelyn ongelmakohdista. Esimerkiksi Suomen Taloushallintoliitto ry:n (TAL) vuoden 2007 loppupuolella teettämän selvityksen mukaan sen jäsentiltoimistoista 40 % piti tulolähdejakoä verotuksen merkittävimpänä lainsoveltamis- ja tulkintaongelmana.¹³⁴ Myös useat veroasiantuntijat ovat 2000-luvulla käsitelleet tulolähdejaon vaikutuksia ja uudistamistarpeita kirjoituksissaan. Merkittävien ongelmakohtien nähdään edelleen liittyvän erityisesti yhteisöjen tulolähdejakoon¹³⁵.

Edellä on käsitelty verotuksen tavoitteita ja hyvälle verojärjestelmälle asetettavia vaatimuksia. Ottaen huomioon miten usein yhteisöjen tulolähdejaosta luopuminen on verovalmistelujen yhteydessä ollut esillä, voidaan jo päätellä, ettei voimassa olevan sääntelyn ole aina koettu täyttävän näitä vaatimuksia. Suurimmat ristiriidat yhteisöjen arvopaperiluovutusten tulolähdejaon ja hyvän verojärjestelmän vaatimusten välillä liittynevät yksinkertaisuuteen, kustannustehokkuuteen ja neutraalisuuteen. Käytännön verotustyössä yhteisöjen tulolähdejako aiheuttaa päänvaivaa sekä verottajalle, että verovelvolliselle. Veroilmoitukset ovat tulolähdejaon suhteen puutteellisia, eikä rajanveto tulolähteiden välillä ole helppo asiaa ymmärtävällekin. Verovelvollinen on ihmeissään, kun toiminta siirretään verotuksessa toiseen tulolähteeseen, vaikka edellisvuosien verotuksessa tulolähde on hyväksytty. Luottamuksensuojan merkitys on tulolähdejaottelussa jokseenkin häilyvä,

¹³³ VM 35/2010, s. 65–66.

¹³⁴ Ks. Taloushallintoliitto 2007, s. 2.

¹³⁵ Ks. Mattila 2008, s. 88.

vaikkei näin saisi olla. Asia ratkeaa helposti lopulta vasta, kun se tietyn erityiskysymyksen johdosta tutkitaan perusteellisesti.

Tulolähdejaolla voi olla vaikutusta verovelvollisen valintoihin ja sitä kautta fiskaalista merkitystä. Jos yhtiölle on luvassa suuri elinkeinotoiminnan tappio, se tuskin haluaa maksaa veroa luovuttamistaan TVL–arvopapereista. Tällöin arvopapereiden luovutusta saatetaan lykätä. Toisaalta yhtiö saattaa pyrkiä esittämään verovapaat käyttöomaisuusarvopaperinsa TVL–omaisuutena, mikäli luovutuksesta on luvassa tappio – ja päinvastoin. Tulolähdejaolla voi teoriassa olla vaikutusta myös yhteisön investointikohteen valintaan. Tällaiset asiat vaikuttavat myös verokertymään. Toisaalta aiemmin on todettu, että valtiontalouden kannalta yhteisöjen tulolähdejaon merkitys on ollut suhteellisen pientä¹³⁶. Neutraalisuusnäkökohdista yritysmuotoneutraalisuus puhuu yhteisön tulolähdejaon puolesta. Tällä hetkellä tulolähdejako koskee kaikkia verovelvollisia. Jos sen käyttö poistettaisiin pelkästään yhteisöjen osalta, seuraisi tästä tiettyä eriarvoisuutta verovelvollisten välille.

Verotuksen kehittämistyöryhmän tehtävänä oli arvioida nykyisestä verojärjestelmästä ja talouden toimintaympäristön muutoksista aiheutuvia verojärjestelmän muutostarpeita. Kehittämistyöryhmä ei esittänyt muutoksia tulolähdejakoon, totesi vain että yritysten veropohjasäännösten kehittämistarvetta tulisi arvioida toisessa yhteydessä. Jos tulolähdejako olisi haluttu muuttaa, se todennäköisesti olisi otettu esiin työryhmän raporteissa. Muutoksiin ei ilmeisesti tässä vaiheessa nähty olevan aihetta. Työryhmän mukaan nykytilanteessa on tarpeen työllisyyttä ja talouskasvua tukeva verorakenne, jonka vuoksi esitettiin verotuksen painopisteen maltillista siirtämistä kulutusverotukseen muiden veromuotojen kustannuksella. On ymmärrettävää, että tällöin myös yhteisöjen tulolähdejako jäi huomiotta. Työryhmä kuitenkin vahvisti, että yritys- ja pääomatuloverotuksen kehittämisessä tulisi ottaa huomioon hyvän verojärjestelmän kriteerit. Tällöin neutraalisuuden lisäksi myös yksinkertaisuudella ja selkeydellä on merkitystä. Voidaan myös todeta, ettei lopullinen verouudistus välttämättä perustu

¹³⁶ Näin Andersson 1998, s. 134.

työryhmän raporttiin. Jatkovalmisteluissa esitys saattaa muuttua merkittävästikin.

Tulolähteen käsitteellä on tuloverotuksessa keskeinen merkitys, mutta nykyinen tulolähdejako ei ole enää tuore. Tulolähdejaon merkitys veronsaajien verotulojen turvaajana ei ole sama kuin aikaisemmin. Vuoden 1993 verouudistus mursi monta tulolähdejaon olemassaoloperustetta. Tulolähdejaon merkitys ja etenkin eri tulolähteiden yhdistämisessä olevat epäjohdonmukaisuudet tulisi asettaa kriittisen arvioinnin kohteeksi.¹³⁷ Osakeyhtiöiden kohdalla tulolähdejaon tarpeellisuudesta on käyty keskustelua jo elinkeinoverolain säätämisestä lähtien. Tulolähteen on todettu olleen tarpeellinen reliikki kunnallisverotuksessa, mutta valtionverotuksessa sille ei ole koskaan nähty samaa tarvetta. Arvopaperiluovutustenkin verotuksessa tulolähteellä on ollut lähinnä erilläänpitotehtävä. Suomen verolainsäädäntöön on useissa asioissa otettu mallia Ruotsista, minkä vuoksi on kummallista, ettei mallia ole haettu yhtä lailla tulolähdejakoön. Ruotsissa yhteisöjen tulolähdejaosta luovuttiin vuonna 1991 siirryttäessä uuteen verojärjestelmään. Uudistuksen yhteydessä todettiin, että on liian rajoittavaa sallia myyntitappioiden vähentäminen pelkästään myyntivoitoista.¹³⁸ Suomessa vastaavaa askelta ei uskallettu ottaa siitä huolimatta, että yhteisöveroa vuoden 1993 verouudistuksen seurauksena alettiin periä vain valtiolle. Tulolähdejakoä pikemminkin korostettiin kieltämällä tappion vähentäminen toisen tulolähteen tulosta myös valtionverotuksessa.¹³⁹

Tulolähdejaon mielekkyys voidaan asettaa kyseenalaiseksi lähinnä elinkeinotoimintaa harjoittavissa osakeyhtiöissä, joille synnytetään keinotekoisesti muun toiminnan tulolähde yhtiön esimerkiksi sijoittaessa varoja pörssiosakkeisiin. Lainvalinta eri tulolähteiden välillä on vaikea. Verotettavan tulon laskennassa ei myöskään ole merkittäviä eroja, sovellettiinpa toimintaan EVL:n tai TVL:n säännöksiä. Tuskallinen ero tulolähteiden välille kuitenkin

¹³⁷ Mattila 2008, s. 88.

¹³⁸ Ks. Andresson 1998, s. 134–135.

¹³⁹ Ks. HE 200/1992, luku 4.1 ja 4.7

syntyy, jos toisen tulolähteen tulos on voitollinen ja toisen tappiollinen.¹⁴⁰ Myös MVL:n tarpeellisuutta erityisyrittäjäverolainakina voidaan pohtia. Maatalouden verotus voisi tapahtua EVL:n mukaan, sillä se muistuttaa jo nyt muiden elinkeinojen verotusta.¹⁴¹ MVL-tulolähde on yhteisöillä harvinainen ja se saatetaan tietyissä tilanteissa ohittaa EVL-tulolähteellä. Yhteisön veroilmoituslomakkeella ei lainkaan eritellä MVL-varallisuutta. Jos yhteisö luovuttaa MVL-kiinteistön, kyse on oikeuskäytännön mukaan ollut EVL-luovutuksesta (KHO 1975/4699). MVL-arvopapereiden kohdalla on puolestaan noudatettu TVL:n periaatteita (KHO 2003:76). Myös yhteisöjen MVL-tulolähde tulisi kyseenalaistaa – ei ole välttämättä tarpeen säilyttää yhtä tulolähdettä vain muodon vuoksi. Tulolähdejako ylläpitää perusteettomasti eroa verotettavan tulon ja kirjanpidollisen tuloksen välillä, sillä kirjanpidollisessa tuloksessa on mukana yhtiön koko toiminta¹⁴². Yhteisöjen tulolähdejaosta luopuminen yksinkertaistaisi näiden verotettavan tuloksen laskemista.

5.2.2 Uudistamismahdollisuudet

Kuten jo edellä on tullut ilmi, yhteisöillä tulolähdejaon merkitys korostui erityisesti vuoden 2005 verouudistuksen yhteydessä, kun elinkeinotulolähteen käyttöomaisuusosakkeet säädettiin verovapaiksi.¹⁴³ Uudistuksen jälkeen verovelvollisilla on saattanut herätä kiinnostus TVL-osakkeiden EVL-tulolähteeseen siirtämiseen. Oikeastaan verouudistus kuitenkin korosti vain omaisuuslajijaon merkitystä. Verovapaiden osakkeiden on oltava käyttöomaisuutta. Muutkin erot EVL-tulolähteen ja kahden muun tulolähteen välillä liittyvät lähinnä EVL:n omaisuuslajijakoon, poikkeuksena tappiontasaus. Yhteisöjen tulolähdejako olisikin mahdollisesti korvattavissa sillä, että rakennettaisiin uusi liikevarallisuuslaki, tai kaksi uutta liikevarallisuuslajia, jotka sisältäisivät ne varat, jotka nyt kanavoidaan muihin tulolähteisiin¹⁴⁴.

¹⁴⁰ Ks. Mattila 2008, s. 88.

¹⁴¹ Myrsky 2007, s. 37. Vrt Myrsky 1993, s. 18, jossa maatalouden verotusta verrataan kiinteistöjen verotukseen.

¹⁴² Ranta-Lassila 2006, s. 37–40.

¹⁴³ Ks. HE 92/2004, s. 28 ja 62.

¹⁴⁴ Ks. Mattila 2008, s. 88.

Arvelan työryhmä ehdotti aikanaan yhteisöjen tulolähdejaosta luopumisen vaihtoehtona EVL:n soveltamisalan täsmentämistä tarvittavilta osin.¹⁴⁵ Tämä tarkoittaisi yhteisön arvopaperiluovutusten osalta sitä, että kaikki luovutukset katsottaisiin elinkeinotoiminnaksi. Tulolähdejako aiheuttaa kuitenkin ongelmia myös muussa verotettavassa toiminnassa kuin arvopaperiluovutuksissa ja tällainen ratkaisu sotisikin verojärjestelmän eri osien yhteensopivuuden vaatimusta vastaan. Työryhmän ehdotus lopulta oli, että osakeyhtiöiden ja osuuskuntien verotuksessa noudatettaisiin elinkeinoverolakia myös siltä osin kun kyse on muusta kuin elinkeinotoiminnasta. Tällöinkin kuitenkin esimerkiksi liiketoimintaan kuulumattomien osakkeiden luovutustappioiden vähennyskelpoisuutta tulisi rajoittaa tuloverolaissa säädetyllä tavalla.¹⁴⁶ Voidaan toisaalta kysyä, olisiko tällainen tappioiden vähennysoikeuden rajoitus edes tarpeen. Sijoitustoiminnan yhtiöittämisen estämiseen löytyisi varmasti myös muita keinoja. Jos luovutustappioiden vähentämisen rajoittaminen todella nähdään tarpeellisena, siihen pystytään myös ilman tulolähdejako – jo pelkästään EVL 7 §:n tulkinnalla (KHO 1979 II 532).¹⁴⁷ On vaikea nähdä, ettei ilman yhteisöjen tulolähdejako selvittäisi. Olisi kuitenkin syytä pohtia, tulisiko yhteisöjen toimintaan soveltaa aina elinkeinoverolakia, vai tämän sijaan yhteisön pääasiallisen toiminnan mukaan määräytyvää verolakia. Tällöin myös TVL tai MVL voisi tulla kysymykseen.

Tulolähdejakoon liittyviä epäkohtia voidaan lieventää yhtenäistämällä eri tuloverolakien tuloksenlaskentasäännöksiä.¹⁴⁸ Näin on tehtykin, viimeksi vuoden 2010 lopulla, kun luovutustappioiden vähennysaika pidennettiin kolmesta viiteen vuoteen. Verouudistuksen seurauksena TVL–luovutustappioiden verokohtelu vastaa veronalaisten käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksista syntyneitä tappioita. Tulolähdejaon uudistamisessa linja näyttääkin nyt olevan yhdenmukaistamiseen päin. Aika

¹⁴⁵ VM 2002, s. 137.

¹⁴⁶ VM 2002, s. 138.

¹⁴⁷ Andersson 1998, s. 135.

¹⁴⁸ Näin Mattila 2008, s. 89.

näyttää, uudistuuko tulolähdejako myös muodoltaan tulevaisuudessa. Kyse olisi lähinnä vaivannäöstä yksinkertaisemman verojärjestelmän puolesta.

6. KOKOAVAT PÄÄTELMÄT

Tulolähdejako on Suomen tuloverotuksen arkkitehtuuria, jonka vaikutuksen voi havaita myös muissa veromuodoissa. Tulolähteisiin jakaminen on verotuksellisen tuloksenlaskennan ensimmäinen vaihe – pohjapiirros, joka näyttää mitkä erät kuuluvat elinkeinotoimintaan, mitkä henkilökohtaiseen toimintaan ja mitkä maatalouteen. Nykyisessä tuloverojärjestelmässä tulolähteet noudattavat tuloverolakien EVL, TVL ja MVL mukaista jakoa, mikä käytännössä tarkoittaa, että jokaisen tulolähteen verotettava tulo lasketaan omalla tavallaan. Tulolähteiden tuloja ja tappioita ei voi yhdistellä.

Tulolähdejaon historia on pitkä ja vanhimmilta osiltaan jokseenkin epämääräinen. Taustalla ovat tuloverotusta edeltäneet tuottoverotusmuodot. Valtion tuloverotukseen tulolähdejako tuli yhtenäisen tulon käsitteen pohjalta, kun veronalaista tuloa tuottavia lähteitä lueteltiin ja kun ensimmäisissä tuloverolaeissa erityisesti elinkeinotoiminta alkoi eriytyä muista lähteistä. Kunnallisverotuksessa tulolähdejaon voi sanoa olleen läsnä aina kuntien verotuloja turvaavana elementtinä – kunnallisverotus on aina ollut tulolähdekohtaista. Valtion- ja kunnallisverotuksella on historioissaan ollut vaikutusta toisiinsa ja kunnallisverotuksen tulolähdejaottelu on varmasti vaikuttanut myös valtionverotuksen tulolähdejaon kehittymiseen. Vaikutteita verotukseen on otettu myös muista maista. Preussin vuoden 1811 tuloverolaki on vaikuttanut tulon käsitteen syntyyn ja EETOL oli kopio Ruotsin vuoden 1910 tulo- ja omaisuusveroasetuksesta. Vuoden 1958 verotuslain myötä tulolähteen käsite sai virallisen aseman ja lähelle nykyistä merkitystään se muotoutui 1960-luvulla elinkeinotoiminnan ja maatalouden eriydyttyä täysin omien tuloverolakien alle. Tällöin myös keskustelu yhteisöjen tulolähdejaon tarpeellisuudesta alkoi. Lopulta tulolähdejako sai nykyisen muotonsa, kun vuoden 1993 verouudistuksessa säädettiin verovelvolliselle kolme tulolähdettä – EVL, TVL ja MVL. Tämän jälkeen tulolähdejako ei ole muuttunut, vaikka sitä on työryhmätasolla esitetty ja keskustelua aiheesta on käyty.

Tulolähdejako koskee kaikkia verovelvollisia ja kaikkea verotettavaa tuloa, joten sen käsittelemiseen oli valittava näkökulma. Yhteisöjen arvopaperiluovutukset valikoitui näkökulmaksi, sillä sen lisäksi, että yhteisöjen tulolähdejako on useasti kyseenalaistettu, aiheuttavat arvopaperiluovutukset ongelmia tulolähdejaon tulkinnassa. Tulolähdejaon kehitysvaiheiden lisäksi käsiteltiin myös yhteisön arvopaperiluovutusten verotuksen kehitysvaiheita, jotta yhteys tulolähdejakoon selviäisi paremmin.

Ennen EETOL:ia yhteisöjen arvopaperiluovutukset olivat veronalaisia osana yhtenäistä tulon käsitettä. Ensimmäisten tuloverolakien myötä kyse oli joko veronalaisesta elinkeinotulosta tai satunnaisesta myyntivoitosta. Kunnallisverotuksen luovutusvoittojen verotusta koskevat säännökset vastasivat valtionverotuksen säännöksiä. Rajanvedon tulolähteiden välillä on sanottu aiheuttaneen ongelmia jo tuolloin, joskin kyse oli lähinnä arvopaperiluovutusten jaosta veronalaiseen ja verovapaaseen tuloon. Myös vähennettävän tappion kohdistaminen aiheutti ongelmia. TOL:n myötä käyttö-omaisuuden luovutus ei ollut veronalainen, jollei luovutusta katsottu satunnaiseksi myyntivoitoksi. EVL puolestaan erotti elinkeinonharjoittajien verotuksen yksityishenkilöiden verotuksesta, mutta yhteisöjen arvopaperiluovutusten verotus ei juuri muuttunut – siltä osin kuin kyse oli elinkeinonharjoittajan muusta kuin elinkeinotulosta, sovellettiin satunnaisen myyntivoiton säännöksiä. Arvopaperiluovutusten verotus muuttui vasta vuonna 1986 omaisuuden luovutusvoiton verotusta koskevien säännösten myötä. Tällöin myös vähintään viisi vuotta omistettujen käyttö- ja rahoitusomaisuuteen kuuluvien arvopapereiden luovutukset säädettiin osin veronalaisiksi. Vasta vuoden 1993 verouudistus muutti merkittävällä tavalla arvopaperiluovutusten verotusta. Jako satunnaisiin myyntivoittoihin ja omaisuuden luovutusvoittoihin poistui. Luovutusvoitot rinnastettiin nyt pääomatuloihin, mikä merkitsi niiden täysimääräistä veronalaisuutta. Täysi veronalaisuus koski lisäksi käyttöomaisuusarvopapereiden luovutuksia. Myyntitappioiden vähennysaika pidennettiin verovuotta seuraaviin kolmeen verovuoteen. Tämän verouudistuksen jälkeen seuraava merkittävä verouudistus tapahtui vuonna 2005, kun yhteisöjen käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksista tehtiin suorasijoitusosinkojen ohella jälleen verovapaita.

Yleinen käsitys oikeuskirjallisuudessa on, että arvopaperikaupan, kuten muunkin tulonhankkimistoiminnan liiketoimintaluonnetta tulee arvioida tiettyjen tunnusmerkkien valossa. Tunnusmerkit jaetaan aineellisiin ja muodollisiin ja lainvalinta tulisi tehdä niiden muodostaman kokonaisuuden perusteella. Tunnusmerkkien painoarvoista on ollut asiantuntijoiden kesken erimielisyyksiä. Yhteisön arvopaperiluovutusten tulolähdejako onkin melko tulkinnanvarainen asia. Lähtökohtaisesti kaikki verolait voivat tulla kysymykseen, joskin rajanveto MVL–tulolähteeseen on melko vähämerkityksinen. Erityisongelman tulolähteiden välisessä rajanvedossa muodostavat yleishyödyllisten yhteisöjen ja holdingyhtiöiden arvopaperiluovutukset.

Tulolähdejaon vaikutus yhteisön arvopaperiluovutusten verotuksessa näkyy erityisesti EVL:n ja TVL:n välillä. Sen lisäksi, että yhteisön MVL–arvopaperiluovutukset ovat harvinaisempia, niihin myös sovelletaan TVL:n säännöksiä (tai mahdollisesti EVL:n). Tulolähdejaon merkittävin vaikutus näkyy tappiontasauksessa. EVL–tulolähteessä syntyneet tappiot voidaan vähentää seuraavan 10 verovuoden aikana sitä mukaa kuin tuloa syntyy ja TVL–tulolähteessä luovutusvoitoista verovuonna ja viitenä seuraavana vuotena sitä mukaa kuin voittoa kertyy. Luovutustappion vähennysaikaa pidennettiin kolmesta viiteen vuoteen vuoden 2010 lopulla. Edellinen arvopaperiluovutusten tappiota koskeva verouudistus tehtiin vuonna 2005, kun verovapaiden käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksista syntyneet tappiot säädettiin vähennyskelvottomiksi. Kyseinen verouudistus korosti yhteisöillä myös omaisuuslajijaon merkitystä. Omaisuuslajijako koskee elinkeinotoiminnan tulolähdettä ja sen vaikutus näkyy luovutushintojen tuloutumisen ja hankintahintojen vähennyskelpoisuuden ohella erityisesti menetyksissä ja arvonalentumisissa. TVL–arvopapereista ei esimerkiksi voi tehdä hinnanlaskuvähennystä.

Voidaan sanoa, ettei yhteisöjen tulolähdejako – arvopaperiluovutusten näkökulmasta käsiteltynä – vastaa täysin hyvälle verojärjestelmälle asetettavia vaatimuksia. Ottaen huomioon, miten vähän tulolähdejako lopulta vaikuttaa verotukselliseen lopputulokseen, se aiheuttaa turhia kustannuksia verohallinnolle ja verovelvollisille itselleen. Tulolähdejako on puolustettu

vetoamalla yritysmuotoneutraalisuuteen ja siihen, että erilaisia tuloja tulisi kohdella eri tavoin. Tähän kuitenkin pystytään myös ilman tulolähdejakoja. Olisi yksinkertaisempaa, jos verotettavan tulon laskenta voisi tapahtua tilinpäätöksen mukaisesti, ilman tulolähdejakoja. Tulolähdejaosta luopuminen myös parantaisi verovelvollisen asemaa tappiutilanteessa. Nykyistä tulolähdekohtaista tappiontasausta ei pitäisi perustella ainakaan fiskaalisilla syillä, sillä verotuksella ei saisi vaarantaa heikosti menestyvän yhteisön toimintaa. Tulolähdejako voitaisiin korvata omaisuuslajijakoa kehittämällä. Nykylinjan mukainen vaihtoehto näyttää olevan eri tuloverolakien tuloksenlaskentasäännösten yhdenmukaistaminen.

